# ÖLÇÜ
## VEYA
# YOLDAKİ IŞIKLAR

M. Fethullah Gülen

# ÖLÇÜ VEYA YOLDAKİ IŞIKLAR

M. Fethullah Gülen



ISBN
978-975-315-087-3

Yayın Numarası
162

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

# Takdim

Bailey, "En çok yaşayan, en çok düşünendir." der. James Allen de aynı mânâyı, "Hareket, düşüncenin tomurcuklanması; neş'e veya keder, onun meyvesidir. Ve insan, böyle kendi eseri olan acı-tatlı meyvelerle yaşar." şeklinde ifade eder. Efendimiz'in, bir saat tefekkürü senelerce nafile ibadetten üstün görmesi, düşüncenin önemini ifade bakımından apayrı bir öneme sahiptir.

Düşünce, sancı çeken bir beynin sevimli yavrusudur. Descartes, *"Düşünüyorum, öyleyse varım."* derken, hayatın gaye ve hedefini, var olmanın hikmet ve sebebini vecizelendirmiş oluyordu.

Bir düşüncenin bizden evvel düşünülmüş olması, bizim düşünmemize mâni olmadığı gibi; bizim düşünmemiz de, bizden başkalarının aynı şeyi düşünmesine mâni değildir. Ancak hiçbirimiz, aynı düşünceyi aynı üslûpla ifade edemeyiz. Üslûp bir ifade tarzıdır ve sadece kendisinin aynıdır. Dolayısıyla her bir insanın üslûbu, diğerlerinden farklıdır. Üslûbun düşünceye de tesiri varsa, birbirinin aynısıymış gibi görünen iki düşünce, en azından bu açıdan belirgin bir farklılık arz edecektir.

Düşünmek bir meziyet, düşünceye şekil vermek ise bir maharettir. "Varlık, kendiliğinden sırlarını ortaya koymaz; onları biz, düşünce yollarından geçtikten sonra buluruz." İnsan, düşüncenin kanunlarını yine düşünce ile keşfeder. Sebep-netice bütünlüğü en güzel şekliyle ancak düşüncede vardır.

Tefekkürün mahrem odasında, sessiz fakat hummalı bir çalışmanın verdiği yorgunluktan sonra, kuru akıl ve mantık, ilhamın önünü tıkamaz ve muhayyilenin kanatlanmasına engel olmazsa, tersi yönde, ilham ve muhayyile de gerçekçi akıl ve mantığın süzgecine hayır demezse, artık fikir denen kutlu kıvılcım tutuşmuş demektir. Böyle fikirler ise, bütün insanlık için eskimeyen servettir.

Düşünce, idrakin helezonik yükselişi. Şuurun *"kelime-i tayyibe"* hâline gelişi. Kalb ve kafa dengesi. "Cevâmiü'l-kelim" bereketi. İrşad kandili. Tecrübe atlası. Tebliğ hevengi. Telkin bûsesi. İlham buketi. Sır sarnıcı. Efektif bilgi. İdeal filengi. Misyonun "Mors alfabesi". Ve elinizdeki eser yönüyle de, nur dekorlu muhtevanın silueti.

Yayınevimiz, "Ölçü veya Yoldaki Işıklar"ı, siz saygıdeğer okuyucularımıza bu duygu ve düşüncelerle arz etmekten mutluluk duyar.

Anlama cehdini ona yoldaş yapmanız dileğiyle...

*Nil Yayınları*

# Ötelere Seyahat Üzerine

Ey Yücelerden Yüce!

Yolumuz üzerine serip sergilediğin, sonra da bizi görmeye davet ettiğin meşherlerini, en mükemmel şekiller hâlinde sarıp sarmaladığın en bedî, en çarpıcı sanat eserlerini ve Sana ait gizli güzelliklerin tecellîleri olarak binbir renk cümbüşü hâline getirip ve yine Senin bir sanat mecmuan olan tabiatın sinesine yerleştirdiğin o gözleri kamaştıran, başları döndüren resimlerin en parlağı, en mevzunu ve birbirleriyle fevkalâde tenasüp içinde bulunan eşya ve hâdiseleri seyredip, kaleminin sesinde ve o kalemle yazıp ortaya koyduğun kitabının âhenginde Seni görüp, Seni duyup ruhumuzla kanatlanırken, isimlerinin ışığı altında açılan menfezlerden görülen bütün nizam ve âhenklerin, müşâhede edilen umum renk ve suretlerin, her tarafta duyulan ses ve nağmelerin ve bu seslerden meydana gelen koro ve senfonilerin menbaına gözlerimiz takıldı; gönüllerimiz, o her şeyin kaynağı olan yüce âlemlerin esrarıyla kendinden geçti...

Kalb ve iman gözüne açılan o ayrı ayrı pencerelerden öteleri seyre dalıp, gönüllerimizdeki "Tûbâ-i Cennet" çekirdeğinin bir ağaç hâlindeki aslî hüviyetini müşâhedeye cüret ettik.. ve ötelere, ötelerin de ötesine uzayıp giden çok uzun, çok çetin, fakat çok zevkli bir seyahate yeltendik. Bunu yaparken de Beyan'ını ruhumuza rehber eyleyerek, isim ve sıfatlarının aydınlatıcı tayfları altında ve yine yol yol sonsuzluğa giden nurdan hakikatlerle kanatlanıp yollara döküldük.

Kelâmında anlatılıp resmedilen, en ince teferruatına kadar haritası çizilen, nihayet bir Kutlu'nun miracıyla bütün bütün kapıları açılıp, her mârifet erinin gönlündeki arşiyeleriyle o âlemlere yükselme imkânı doğan işte böyle bir ulu seyahatte, haddimizi aşıp esrarlı kapılarının tokmağına dokundu isek, edep ve erkân bilmeyen ham ruhlarımızın görgüsüzlüğüne vererek, bizi bağışlamanı diler, affina sığınırız.

Ey bizleri varlığa erdiren ve var olmadaki sonsuz zevki gönüllerimize duyuran Güzeller Güzeli Yüce Yaratıcı! Bu koskoca kâinatları bir kitap gibi önümüze seren Sen; onun esrarını vicdanlarımıza duyuran Sen ve vicdanlarımızı lâhûtî esrarının mevcelenip geldiği iklime bir sahil yapan da yine Sensin! Sen bizleri var etmeseydin, bizler var olamazdık. Bu muhteşem kâinatları bir kitap gibi önümüze açıp, yüce teşrifatçı ve tarif edicilerinle

anlatıp şerhetmeseydin, Seni bilemeyen, gönlünün enginliklerine eremeyen cahiller gürûhu olarak yıkılıp gidecektik. Lütfedip de kâmetlerimize göre kendini bize anlatmasaydın, haricî dünyalar ile vicdanlarımız arasında irtibatlar temin ederek, Zât-ı Ulûhiyetin adına bildiğimiz ve bileceğimiz şeyleri tutup yakalayacak, şekillendirip istikamet verecek ve ilmi ilim, mârifeti mârifet yapan o ilk tasdik ediciyi ruhumuza yerleştirmeseydin, nereden bunları ve Seni bilecek ve yoluna hayranlık duyacaktık!?..

Bizler, Senin kapının boynu tasmalı kulları, vicdanlarımıza aksedip duran parıltılar da, Senin varlığının ziyasıdır. Biz neye maliksek, Senin vergin, Senin atândır. Bunu bir kere daha ilân ediyor, kapının azat kabul etmez kulları olduğumuzu itirafla ahd ü peymânımızı yenilemek istiyoruz.

Ey zikri, fikri ruhlara itminan veren gönüller Sultanı! Senin öğrettiğin ve ruhlarımıza duyurduğun şeyleri, gönülleri gönüllerimiz gibi ölü ve derbeder olanlara ulaştırmak için, yer yer eşya ve hâdiselerin dolapları içine girerek, zaman zaman da benliğimize dönerek, olup biten şeylerden ve bu umumî gidişattan Senin varlığına bakan pencereleri, Senin huzuruna yükseltecek yolları araştırıp tespite çalıştık. Zât-ı Ulûhiyetini ve perdesiz, mânisiz Seninle görüşeceğimiz o mutlu günü muhtaç gönüllere duyurmak isterken, en saf ve en duru ifadelerin resm ve nakşettiği yüce hakikatlere bağlı kalamadık. Kışırda kalmış ve gönlünü şu âlemin sûrî güzelliklerine kaptırmış bir kısım ham ruhlara bir şeyler anlatabilme düşüncesiyle mücerredin kudsî cidarlarını sarsarak, müşahhasa ve maddeye yahşiler çektik. Belki de, en açık hakikatleri saffet-i asliyesi içinde sunamadığımızdan cürümler işledik, heva ve hevesimize hizmet ettik..?

Hata ettiysek, Sana gelirken ve başkalarına yol göstermeye çalışırken ettik. Kusur yaptı isek, Senin yolunda yaptık. Hata daima hata, kusur da daima kusurdur. Kalblerimiz ürperti içinde, ruhlarımız iki büklüm, boyunlarımızda tasma, vereceğin hükmü bin can ile intizar etmekteyiz. Bunu derken de biliyoruz ki, Senin sonsuza kadar uzayıp giden rahmetin, her zaman gazabının önünde olmuştur. Senin lütuflarını idrak etmiş kapı kullarına kusurun yaraşıp yakışmadığı muhakkak; ama, affin Sana çok yakıştığını söylememize lütfen müsaade buyurunuz!

Evet, Sultanım: “Sultana sultanlık, nitekim gedâya da gedâlık yaraşır.”

Şimdi bizi bağışlarsanız, ötelere seyahat hakikatini sinelerimizin en müstesna yerinde muhafaza ederek, yeniden Senin şu kâinat kitabının sayfalarını

karıştırmak, yeni bir seyahat mülâhazasıyla upuzun mütalâalara dalmak, Seni anlatan dellâlları dinlemek ve Sana ait nağmelerle kendimizden geçmek istiyoruz. Bezmine ulaşmak isteyen muhtaç ve derbederlere kol-kanat lütfederek onları vuslatınla dilşâd eyle!..

# Seyyah Üzerine

İnsan, bir seyyah; kâinatlar da, onun mütalâasına takdim edilmiş rengârenk meşherler, zengin ve rengin kitaplardır. Seyyah, bu kitapları okumak, irfanını artırmak ve insanlığa yükselmek için bu âleme gönderilmiştir. Bu renkli ve zevkli yolculuk, her insana bir kere nasip olur.. ve zannediyorum duyguları hüşyâr, gönlü uyanık olanlar için bu biricik seyahat, İrem Bağları misillü cennetler kurmaya yeter ve artar. Gözü bağlı yaşayanlar ise, her şeye rağmen bir soluk yaşamış gibi geldikleriyle gittikleri bir olur.

Tabiat ve hayat kanunlarını derinden derine düşünen ve değerlendiren birisi, çiçeklerin parıldayan renklerinden ağaçların kıpırdayan dallarına; yıldırımların ürpertici tarrakalarından kuşların, kuşçukların âhenkli nağmelerine kadar, her şeyde sonsuz bir güzelliğin cilvelerini görür ve her seste Kudreti Nihayetsiz'in takdis edildiğini duyar; ışık, hararet, cazibe, kimyevî alâka ve canlıların sevk ve idare edilme kanun ve hâdiselerinde ilâhî tecellîlerin iz ve emarelerini müşâhede eder.

Ruh, maddî âlemin şu gürültülü ve dağdağalı atmosferinden uzaklaşarak vahdet âleminin derinliklerine gömüldükçe, Yüce Yaratıcı'nın kâinattaki o şâşaalı tecelliyâtını seyrederek kendinden geçer. Duygularında böylesine ilâhî visale ermiş ve kendini sonsuz vecd ve istiğrakın dalgaları arasında med ve cezire terk etmişler için, okyanusların derinden derine kaynama ve velveleleri, tenha koruların sessiz manzarası, bulutlarla boy ölçüşen koca şâhikaların vakarlı duruşu; yemyeşil yamaçların eteklerinde oynayan akşam gölgeleri ve o füsunkâr endamlarıyla bütün zemine yayılmış bahçelerden, etrafı mest eden çeşit çeşit kokular; meltemle oynaşan mini mini çiçekler ve çiçeklere taht kurmuş, çevreye gamze çakan şebnemler, O'nun insanı büyüleyen sonsuz güzelliklerinden akisler değil de ya nedir?..

Bizim O'nun mahiyetini bilip bilmememiz ne ifade eder; her ses O'ndan bir nağme ve her şey O'ndan bir nâme oldukdan sonra..? Alman hakîm ve şairi Goethe, "Biz, hem kendi ruhumuzda, hem de tabiatta Allah'ın varlığını seziyoruz. Künhünü bilmememizin ne ehemmiyeti var? Evet, mahiyet-i Ulûhiyete dair ne biliyoruz? Allah hakkındaki sınırlı ve dar olan düşüncelerimiz ne ifade eder ki! O'nu yüzlerce isim ve bir sürü sıfatlarla yâd etsem de, yine hakikatin çok çok dûnunda olacağım. Mademki Ulûhiyet dediğimiz yüce varlık, yalnız insanda değil, âlemin büyük küçük bütün

hâdiselerinde, tabiatın zengin ve kudretli sinesinde her suretle tecellî etmektedir. Böyle bir Zât-ı Ekmel hakkında beşerî vasıflara göre edinebileceğimiz fikir kâfi ve ihatalı olabilir mi?" derken, eserleriyle kendini gösteren ve Zâtıyla dünya hayatında görünmeyen O Mevcud-u Meçhul'e dikkat çekiyordu.

Biz de, eserleriyle kendini bize tanıttırmak isteyen gözlerden pinhân o Zât için seyyahlar ve seyahatler düşünüyor, hep O'nun yolunda olmak, hep O'na açılan kapıları aşındırarak sonu gelmeyen bir yola çıkmış bulunuyoruz. Cihan durdukça da, hep O'na ait türkülerle etrafı velveleye verme kararındayız... Nasıl vermeyelim ki, biz ve her şey, O'nu tanımak ve tanıtmak üzere bulunuyoruz ve bundan daha yüce bir vazife de bilmiyoruz. Biz, hepimiz O'nun varlığının gölgeleri, O ise, her şeyin menbaı ve merciidir.

Yerden suları fışkırtan ve cömertliğinden çeşmeler akıtan; güneşe ışıktan kemer bağlayan ve hararetten onun başına taç koyan; toprağı rengârenk çiçeklerle süsleyen ve zemine binbir formayı birden giydiren O'dur. Göklerin, yerin ve engin denizlerin varlığı O'ndandır. Bulutlar denizlerin gözüyle O'na bakmakta, denizler de bulutların diliyle O'nu anmaktadır. Toprağın içini binbir ızdırapla dolduran, mercanın ciğerini kızıl kana boyayan O'dur. Güneşler, O'nun kapıkulu; dünyalar da O'nun boynu tasmalı köleleridirler.

Ey Yüce Yaratıcı! Cihanın bütün mülk ve saltanatı Senin bayrağının altında Sana boyun eğmekte ve sultanlar Senin kapında Sana kölelik etmektedirler! Her şey Sana koşar, Senden varlık dilenir; Sen ise, kendinden varsın! Emanet varlıklar, var olur, şekillenir sonra da söner giderler; Sen ise, bütün bunlardan berî ve müstağnisin! Teksin. Eşsizsin. İhtiyaçsızsın! Bütün varlıklar birliğinden medet umar. Birliğin, çölde kalmışların kevseri ve cennetidir. Bu yerler, Senin emrinle yerinde durur. Gökkubbe, Senin kudret ve iradenle düzenini korur. Eğer bütün bunlar Sana dayanmasaydı, yıldızlar bağı çözülen tespih taneleri gibi kâinatın bağrına dağılıp giderdi de bunu kimse önleyemezdi.

Biz hepimiz, Seninle mutluluğa erdik. Seni tanımakla gerçek saadeti tanıdık. Sana dayanmayan ve Senden gelmeyen mutluluktan kaçıyor ve Seni unutturan saadeti de lânetliyoruz. Evet Seni söylemeyen her şeye karşı susmak ve küsmek ve Seni hatırlamayanları da unutmak gerektir.

Ey rahmeti sonsuz Yüce Yaratıcı! Bizler Senin kapının bendeleri ve bu uğurda dünya ve ukbâdan geçmeye kararlı sadık kulların olarak bugüne kadar kimseye secde edip kul olmadık. Derdimizi Senden başkasına açmadık. Açtıksa

da, “bin tevbe” diyerek dönüp dergâhına sığındık. Sen, bu kapından ayrılmayanların kadehlerini muhabbetinle doldur ve asırlardan beri dudağı tebessüm bilmeyenlerin yüzünü güldür.

Ey yaslıların ümit ve huzuru! Ey gariplerin sahibi! Ey çaresizlerin çaresi! Nâçâr kalmış kullarına bir perde aç; açlıklarını gider ve dertlerine derman ol!.. Biz, Seni resimlerle, şekillerle anlatmak ve bunlarla vicdanlarımızda duyduğumuz güzelliklerini başkalarına da duyurmak istemiştik... Eğer bununla, idrak edemediğimiz ulvî hakikatleri örseledi isek, Senden özür diliyor ve bizi bağışlamanı istiyoruz.

# Birinci Bölüm
# HİKMET AÇISINDAN

## İlim Üzerine

Müspet ilimlerin ilhada götüreceğinden korkarak, onlardan uzak kalmak bir çocukluk; onları bütün bütün dine, imana zıt görerek, ilimleri inkâra vesile saymak da, bir peşin hükümlülük ve cehalettir.

* * *

İlimler, saadetimizi garanti edip, bizleri insanlığa yükselttiği ölçüde faydalıdırlar. Aksine, insanoğluna korkulu rüyalar yaşatan ilim ve teknoloji, yolumuzu kesmiş bir cadı ve şeytandır.

* * *

Asrımızın başında ilmi ilâhlaştırarak her şeyi ona kurban eden bir kısım sığ görüşlü materyalistlere karşı, çağın dünya çapındaki ilim adamı, "Dinsiz ilim kör, ilimsiz din de topaldır." diyerek, bir asrı saran korkunç hezeyanı, en latîf şekilde taşlıyordu. Bilmem ki, günümüzün hem kör hem de topallarını görseydi, ne diyecekti!

* * *

Müspet ilimlerin hiçbir şey olmadığını iddia etmek bir cehalet ve taassup, onun dışında her şeyi reddetmek, toyca bir yobazlık; kazandığı her yeni bilginin ışığında, bilmediği daha yığın yığın şeyler olduğunu idrak ve kabullenme ise, bir ilim zihniyeti ve düşünce istikametidir.

* * *

İlim ve teknik insanın hizmetindedir ve ondan korkmak için ciddî hiçbir sebep de mevcut değildir. Tehlike, ilmîlikte ve ilme göre bir dünya kurmakta da değildir. Tehlike, cehalette, şuursuzlukta ve mesuliyet yüklenmekten kaçınmadadır.

## İlimden Beklenen Gaye

İnsanoğlu için gerçek hayat, ilim ve irfanla kabil olacağından, öğrenip öğretmeyi ihmal edenler, hayatta olsalar dahi ölü sayılırlar. Zira, insanın yaratılışının en önemli gayesi, görüp bilmek ve öğrendiklerini başkalarına

bildirmekten ibarettir.

* * *

Bir ferdin tedbir ve isabetli kararları, o tedbir ve kararların akıl ve mantıkla münasebeti nispetindedir. Akıl ve mantık ise, ilim ve mârifetle doğru orantılı olarak gelişir. Onun içindir ki, ilim ve mârifetin olmadığı bir yerde, akıl âtıl, mantık aldatıcı, kararlar da isabetsizdir.

* * *

Bir insanın insanlığı, öğrenip öğretmek ve başkalarını aydınlatmakla belli olur ve ortaya çıkar. Bilmediği halde öğrenmeyi düşünmeyen; öğrendikleriyle kendini yenileyip başkalarına da örnek olmayan, suretâ insan görünse de, sîreti açısından düşündürücüdür!

* * *

Öğrenip öğretilecek şeyler, insanın mahiyetini ve kâinatın sırlarını keşfe yönelik olmalıdır. Benlik sırlarına ışık tutmayan, varlığın karanlık noktalarını ve tıkanıklıklarını açıp aydınlatmayan ilim, ilim değildir.

* * *

İlim ve mârifetle elde edilen mansıp ve pâye, başka yollarla elde edilen makamlardan daha yüksek ve daha uzun ömürlüdür. Zira ilim, sahibini, dünyada fenalıklardan uzak ve faziletli; öbür âlemde de, onun iman ve irfanıyla gönlünde kurduğu tasavvurları aşkın makamlarla mutlu kılar.

* * *

Her anne ve baba, çocuklarının kafaları gereksiz şeylerle doldurulmadan önce, onları mutlaka ilim ve irfanla doyurmalıdırlar. Çünkü, hakikat adına boş gönüller ve mârifetten mahrum ruhlar, her türlü fena düşüncenin serpilip gelişmesine müsait birer tarla mesabesindedirler. Önceden onlara ne tür tohum saçılırsa, daha sonra hasat edilen de o olur.

* * *

İlim öğrenmekten maksat, bilginin insanoğluna mürşit ve rehber olması ve öğrenilen şeylerle, insanî kemalâta giden yolların aydınlığa kavuşturulmasıdır. Binaenaleyh, ruha mâl edilmemiş ilimler, sahibinin sırtında bir yük; insanı ulvî hedeflere yöneltmeyen mârifet de, bir kalb ve düşünce hamallığıdır.

"İlim, ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir;
Sen kendini bilmezsen,
Ya nice okumaktır."
(Yunus)

* * *

Hedef ve maksadı belirlenmiş bir ilim, sahibi için, "ilelebet" devam edecek bir bereket vesilesi ve tükenmez bir hazinedir. Bu hazineye malik olanlar, yaşadıkları sürece, hatta daha sonra, bir tatlı su kaynağı gibi daima ziyaret edilir ve hayra vesile olurlar. Gönüllere şüphe ve tereddüt atan ve ruhları karartan hedefi belirlenmemiş boş faraziyeler ise, ümitsiz ve bulanık ruhların, etrafinda uçuşup durduğu bir çöplük yığını veya ruh kapanıdırlar.

* * *

İlim ve fen, çeşit çeşit dalları ve her dalın ihtiva ettiği faydalarıyla, hemen herkes için yararlı ise de; insanın ömrü mahdut, imkânları da sınırlı olduğundan, bunların hepsini belleyip istifade etmesi mümkün değildir. Bu itibarla, her fert kendisi ve milleti için gerekli olan şeyleri öğrenip değerlendirmeli, gereksiz şeylerle ömrünü beyhude zayi etmemelidir.

* * *

Gerçek ilim adamı, çalışma ve araştırmalarını en doğru haberlerin, en aldatmaz beyanların ışığı altında ve ilmî tecrübelere göre düzenleyip sürdüreceğinden, her zaman gönlü rahat, işleri de kolay olacaktır. Bilginin gerçek kaynağından mahrum bir kısım zavallı ruhlar ise, durmadan yol ve yön değiştirip duracak ve bir türlü ham hayallerden kurtulamayacakları için, hep "âh u vâh" edip inkisar içinde inleyeceklerdir.

* * *

Her şahsın kadir ve kıymeti, tahsil ettiği ilmin muhteva ve zenginliğine göredir. İlmi, sırf bir "dedikodu" unsuru olarak kullananın kıymet ve değeri o kadar; onu, eşya ve hâdiseleri tanımada bir "prizma" olarak kullanıp, mekânın en karanlık köşelerine kadar ulaşan ve irfanıyla kanatlanıp, "tabiat" ötesi hakikatlerle kucaklaşanınki de o kadar...

## İlim ve Cehalet

İlimleri fişleyip kitaplara işlemek, mevcut şeylerin bir kere daha anlatılması bakımından yararlı ise de, ilham ve istinbat ruhunu felç etmesi itibarıyla bin zararı olduğu söylenebilir...

* * *

İlim, önemli bir hidayet rehberidir.. hele bir de vahye dayanıp vahiyle beslenirse, bu takdirde o, arz u semayı aşacak buutlara ulaşır ve ayrı bir kıymet alır.

* * *

Şimdi mucit-kâşif yetişmiyor. Taklitçi adamlar yetişiyor. Kısmen her şeyi değiştirecek, isyancı ruha ihtiyaç var. Her şey değişecek. Kitap-mektep-kapı-sıra.. hepsi.. ve tenkit ile işe başlama esastır.

* * *

Cehalet, en kötü arkadaş; ilim, en vefalı yoldaştır.

* * *

İlim, hilim (yumuşak huyluluk) ile birleşince baş döndürücü bir derinliğe ulaşır.

* * *

Cahil, öfkelenince bağırır-çağırır; akıllı ise, yapması gerekli olan şeyleri plânlar.

* * *

Fazilet, ilim-hilim-ibadet sacayağı üzerinde oturmaktadır.

* * *

İlim, amele kaynak olamamışsa, kuruması mukadderdir.

* * *

İhtiyaç, ilmî keşiflerin keskin gözlü bir kılavuzudur.

* * *

Anlamak başkadır, bilmek başkadır; bin şeyi bilmektense, bir şeyi anlamak daha iyidir.

* * *

Kendini “bilmiyorum” demeye alıştır ki, hiçbir zaman “bilmiyorum” deme utancını yaşamayasın..!

* * *

Türlü türlü müsabakalar gibi, bir de fakirlikler müsabakası yapılabilseydi, cehalet, böyle bir yarışmanın kralı olurdu.

## Düşünceye Saygı

Her şeyi tenkit, her şeye itiraz, bir yıkma hamlesidir. Şayet insan, bir şeyi beğenmiyorsa, ondan daha iyisini yapmaya çalışmalıdır. Zira, yıkmaktan harabeler, yapmaktan da mâmureler meydana gelir.

* * *

Alenî hiddet ve şiddetten ziyade, gizli düşmanlık ve sinsi öfkelerden korkmak lâzımdır. Dostlar yüze karşı şiddetli olsalar da, arkadan arkaya hep bir koruma meleği gibi davranırlar. Düşmanlar ise, yumuşaklıklarında tuzak kurar; sertliklerini de, tıpkı bir örümcek gibi, tuzağa düşürdüklerini haklarlarken ortaya koyarlar.

* * *

“Falan kimse havadan nem kapıyor” derler! Ona ruhum feda.! Ya yağmur altında dahi ıslanmayanlara ne demeli..!

* * *

Bir mecliste her söze kıymet ver! Hatta fikrine uymayan düşünceleri bile hemen reddetme. Bir başka münasebetten dolayı ifade edilmiş olabileceğini düşün ve sonuna kadar sabret ve dinle!

* * *

Tecrübe, aklın hocası, düşüncenin de rehberidir.

## Din

İnsanoğlu, var olduğu günden bu yana gerçek huzuru dinin sıcak atmosferinde bulmuş ve ancak din sayesinde mutlu olabilmiştir. Dinin olmadığı bir yerde yüksek ahlâk ve faziletten bahsetmek mümkün olmadığı gibi, mutluluktan söz etmek de oldukça zordur. Zira, ahlâk ve faziletin kaynağı vicdandır. Vicdana hükmedecek yegâne unsur da, Allah’la irtibattan ibaret olan dindir.

* * *

Din, güzel huylar adına açılmış en feyizli, en bereketli bir mekteptir. Bu yüce mektebin talebeleri de, yediden yetmişe bütün insanlardır. Bu mektebe intisap eden herkes böyle bir intisapla er-geç huzura, emniyete ve itminana erer. Dışarıda kalanlar ise, özleri dahil, zamanla her şeylerini kaybederler.

* * *

Din, insanları kendi hür iradeleriyle hayırlara sevk eden ilâhî prensipler mecmuasıdır. İnsanın maddî-mânevî terakkisini, dolayısıyla da dünyevî ve uhrevî bütün saadetlerini hazırlayacak esasları dinin prensipleri içinde bulmak her zaman mümkündür.

* * *

Din, Allah'ı bilip birleme, O'nun yolunda hareketle ruh saffetine ulaşma, O'nun namına ve O'nun emirleri istikametinde insanlarla münasebetlerini düzene koyma, hatta O'nun hesabına bütün varlığa karşı derin bir alâka ve muhabbet duymanın unvanıdır.

* * *

Dini kabul etmeyenler, zamanla namus, vatan, millet gibi yüksek mefhumlara da saygısız davranmaya başlarlar.

* * *

Hemen bütünüyle ahlâksızlık, dinsizlik kaynağından fışkıran bir zift; her tür kargaşa ve anarşi de, dinsizlik vadilerinin sevimsiz zakkumlarıdırlar.

* * *

Hayatını din aleyhtarlığına vakfetmiş bir kısım inançsızların, hiç olmazsa dinsizliğin neye yaradığını, bir kısım meyveleriyle göstermeleri gerekmez miydi..?

* * *

Din ile gerçek ilim, bir hakikatin iki yüzü gibidirler. Din, insanı doğru yollarda gezdirir ve mesut edecek neticelere ulaştırır. Gayesi ve hedefi belli olan ilim ise, bir meşale gibi, bu yollarda ve kendi alanı içinde onun önünü aydınlatır.

* * *

Bütün güzel çiçekler, dinin bağ ve bahçelerinde yetişmiştir. İşte onun prensipleri ve işte enbiyâ, evliyâ ve asfiyâ gibi pırıl pırıl meyveleri..! İnançsızlar, bu meyveleri görmezlikten gelseler de, onları ne kitapların sayfalarından, ne de insanların sinelerinden silmeye güçleri yetmeyecektir.

* * *

Peygamberler, insanlar arasında dağlar gibidirler. Yeryüzünde, yerin istikrar kazanması ve havanın tasaffî etmesi için dağlar nasıl emniyet unsuru ise, peygamberler de, insanlar içinde öyledir. Onun içindir ki, bu ikisi yer yer bir arada zikredilmiştir. Evet, Hz. Nuh–Cûdi, Hz. Musa–Tur, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)–Hira, bu muammadan sır perdesini aralayan birer işarettir.

* * *

Din, sağlam düşünceye, akl-ı selime ve ilme istinat eder. Bu zaviyeden de, onun hiçbir meselesini tenkit etmeye imkân yoktur. Onu tanımamazlıktan gelenlerin, ya düşünce sistemleri bozuk, ya ilim anlayışları yanlış ya da muhakemeleri yetersizdir.

* * *

Din, gerçek medeniyet prensiplerini ihtiva eden bereketli bir kaynaktır. Onun sayesinde insan, gönül ve his dünyasında ulvîleşir, başı fizik ötesi âlemlere ulaşır ve bütün hayırların, güzelliklerin, faziletlerin asıl kaynağından doya doya içme ufkuna ulaşır.

* * *

Fazilet aranırsa dinde aranmalıdır. Dinsizin faziletli olması ve gerçek dindarın da faziletsiz bulunması ender rastlanan vak'alardandır.

* * *

Din sayesinde insan, insanlık mânâsını idrak eder ve diğer canlılardan ayrılır. Dinsizin nazarında insanın, sair hayvanlardan farkı yoktur.

* * *

Din, Allah yolu; dinsizlik ise, şeytan yoludur. Bundan dolayıdır ki, din ve dinsizlik mücadelesi, Âdem (aleyhisselâm) zamanından günümüze kadar süregeldiği gibi, kıyamete kadar da devam edecektir.

## Kur'ân

Kur'ân, insanoğlunun kıymet ve değeri ölçüsünde, onun kalb-ruh-akıl ve cismaniyetini nazar-ı itibara alarak, yükseklerin yükseğinden nüzûl ile insanlık ufkunda tulû etmiş, en mükemmel mesajlar ve ilâhî kanunlar mecmuasıdır.

* * *

Bugün yaklaşık bir milyar insanın tâbi olduğu Kur'ân, ebedî ve değişmeyen ilâhî prensipleriyle, topyekün beşer mutluluğunun ve o mutluluğa ulaştıran en kestirme, en aydınlık yolun göstericisi olarak, eşi benzeri bulunmayan tek kitaptır.

* * *

Kur'ân, içinde milyonlarca âlim, binlerce filozof ve mütefekkirin de bulunduğu, küre-i arzın kaderine hükmetmiş en muhteşem, en nuranî cemaatlerin ışık kaynağı bir kitaptır. Ve, bu mânâda onun saltanatına denk ikinci bir saltanat da yoktur.

* * *

Kur'ân, nazil olduğu günden bu yana, ne itirazlara ne tenkitlere uğramıştır ama, bu mevzuda kurulan bütün mahkemeler Kur'ân'ın beraatiyle neticelenmiş ve mücadeleler onun zaferiyle noktalanmıştır.

* * *

Kur'ân, gönüllerde billûrlaşan bir nur, ruhlara ışık tutan bir aydınlık kaynağı ve baştan başa bir hakikatler meşheridir. Onu, gerçek çehresiyle ancak, bir çiçekte kâinattaki bütün güzellikleri sezebilen ve bir damlada tufanları seyredebilen inanmış ruhlar tanıyıp anlayabilirler.

* * *

Kur'ân, öyle bir üslûba sahiptir ki, onun âyetlerini duyan Arap ve Acem beliğleri ona secde etmiş, onun muhteva güzelliklerini sezip anlayan hakikatşinas edipler, o Söz Sultanı'nın yanında edeple iki büklüm olmuşlardır.

* * *

Müslümanlar, ancak Kur'ân'ı tasdik ve ona iman etmekle aralarında bir birliğe ulaşabilmişlerdir ve yine onu tasdik ve ona iman etmekle birliğe ulaşabileceklerdir. Kur'ân'ı tasdik etmeyenler, müslüman olamayacakları gibi,

aralarında kalıcı bir birlik tesis edebilmeleri de mümkün değildir.

* * *

"İman bir vicdan meselesidir." demek, "Allah'ı (celle celâluhu), Peygamber'i (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kur'ân'ı yalnız dille değil, vicdanımla da tasdik ederim." demektir. Her çeşidiyle bu anlayışa bağlı ibadet ise, bu sağlam tasdikin zarurî bir tezahürüdür.

* * *

İnsanlık, cehalet ve küfrün vahşetleri içinde bocalayıp durduğu bir dönemde, o vahşî muhitte bir aydınlık tufanı şeklinde belirip, bir hamlede dünyaları nura gark etme gibi, tarihin emsalini gösteremediği en büyük inkılâp bir kere olmuş, o da Kur'ân'la gerçekleştirilmiştir. Şahit olarak buna tarih yeter..!

* * *

İnsana, insanın mânâ ve mahiyetini, hakkı, hikmeti, Allah'ın Zât, sıfât ve isimlerini en hassas muvazenelerle öğreten kitap Kur'ân'dır.. ve bu sahada ona denk ikinci bir kitap göstermek de mümkün değildir. Asfiyânın hikmetlerine, hakperest filozofların felsefelerine baksan, bunu sen de anlayacaksın..!

* * *

Hakikî adaleti, gerçek hürriyeti, dengeli müsâvâtı, hayrı, namusu, fazileti, hatta hayvanlara varıncaya kadar her varlığa şefkati emredip; zulmü, şirki, haksızlığı, cehaleti, rüşveti, faizi, yalanı, yalan şehadeti açıkça meneden biricik kitap Kur'ân'dır.

* * *

Yetimi, fakiri, mazlumu himaye edip, padişahla köleyi, kumandanla neferi, davalıyla davacıyı aynı sandalyeye oturtup muhakeme eden kitap da yine yalnız Kur'ân'dır.

* * *

Kur'ân'ı üstûre ve hurafelere kaynak göstermek, ondört asır evvelki cahiliye Araplarından bugünün dinsizlerinin tevârüs ettiği bir kısım tutarsız hezeyanlardan başka bir şey değildir. Böyle bir anlayışla hikmet ve hakikî felsefe alay eder...

* * *

Kur'ân ve onun getirdikleri hakkında söz söyleyenlerin, muvakkaten olsun, beşerin nizam, âhenk, huzur ve emniyeti adına bir şeyler söylemeleri gerekmez miydi.? Doğrusu, Kur'ân'a yabancı medeniyetlerin perişaniyet ve derbederliği, onun ışığından mahrum gönüllerin sıkıntı ve buhranlarla inim inim inlemesi karşısında, bu temerrüt ve bu inadı anlamak oldukça zor...

* * *

İnsanlık için en muntazam hayat, Kur'ân'ın solukladığı hayattır. Öyle ki medeniyetin, bugün dünyanın dört bir yanında takdirle yâd edilip alkışlanan bir kısım güzelliklerinin, tamamen Kur'ân'ın yüzlerce sene evvel teşvik ettiği şeyler olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Kusur ve kabahat kimde..!?

* * *

Bizde, öteden beri Kur'ân hakkında atıp-tutanlar ve onunla uğraşmayı meslek hâline getirenler, umumiyet itibarıyla, hep bilmediklerini dahi bilmeyen cahiller olmuştur. Ne acıdır ki, bu zavallılar, aleyhinde oldukları kitap hakkında ne bir araştırma yapmış, ne de bir şeyler okumuşlardır. Aslında bunların iddialarıyla, pozitif ilimlere karşı temerrüt gösteren cahillerin iddiaları arasında pek de fark yoktur ama, halkın hakikatlere uyanması için daha bir süre beklemek icap edecektir.

* * *

Kur'ân'a iman eden, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Muhammed'e iman eden de, Allah'a (celle celâluhu) iman etmiş sayılır. Kur'ân'a inanmayan Hz. Muhammed'e, Hz. Muhammed'e inanmayan da Allah'a inanmış sayılmaz. İşte, gerçek Müslümanlığın buudları..!

* * *

Kur'ân sayesinde insan, Allah'a muhatap olma gibi, mevkilerin en yükseğine yükselmiştir. Böyle bir mevkide bulunduğunun şuurunda olan bir insan, kendi dilindeki Kur'ân'da Rabbini dinler, Rabbiyle konuşur ve Rabbiyle konuştuğuna yemin etse, yemininde yalancı sayılmaz.

* * *

Kur'ân'ın aydınlık ikliminde insan, daha dünyada iken kabirden, berzahtan geçer; mahşeri, sıratı görür; Cehennemlerin dehşetiyle ürperir ve Cennetlerin âsûde yamaçlarında dolaştığını duyar ve hisseder gibi olur.

* * *

Müslümanları, Kur'ân'ı anlama ve onda derinleşmeden alıkoyanlar, dolayısıyla onları dinin ruhundan ve İslâm'ın özünden de uzaklaştırmış oldular.

* * *

Öyle zannediyorum ki, çok yakın bir gelecekte insanlığın takdir ve hayranlık dolu bakışları altında, Kur'ân okyanusuna doğru akan çeşitli ilim, teknik ve sanat çağlayanları esas kaynaklarına dökülüp onunla bütünleşince, âlimler, araştırmacılar ve sanatkârlar da, bir kere daha kendilerini o deryanın içinde bulacaklar...

* * *

Geleceğin Kur'ân devri olmasını çok görmemek lâzım! Zira Kur'ân, geçmişi bugünle, bugünü de yarınla bir arada görüp bilen bir Zât'ın kelâmıdır..!

## Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)

İnsanlık, gerçek medeniyeti Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) sayesinde tanıdı ve benimsedi. O'ndan sonra bu istikamette gösterilen her gayret, O'nun getirdiği esasları taklit ve tadilden öteye gitmemiştir. Bu itibarla da, O'na, hakikî medeniyetin kurucusu demek daha uygun olacaktır.

* * *

Tembele ve tembelliğe yüz vermeyen, çalışmayı ibadet sayıp, çalışkanı alkışlayan, arkasındakilere yaşadıkları çağın ötesini ve topyekün insanlığa muvazene unsuru olma noktalarını gösteren, Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem).

* * *

Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), küfrün, vahşetin aleyhine bir celâdet ve belâgat kılıcı olarak ortaya çıkma, dört bir yanda âvâz âvâz hakikati ilân etme ve insanlığa gerçek var oluş yollarını göstermede eşi-menendi olmayan bir Zât'tır.

* * *

Yeryüzünde cehaletin, küfrün ve vahşetin sevmediği bir insan varsa, o da Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Ne olursa olsun, hakikati arayan ve irfana susamış bulunan gönüller, er-geç O'nu arayıp bulacak ve bir daha da

O’nun izinden ayrılmayacaklardır.

* * *

Din, namus, vatan ve milleti koruyup kollamayı, bu uğurda mücadelenin bir cihad, cihadın da erişilmez bir kulluk vazifesi olduğunu fevkalâde bir muvazene içinde insanlığa tebliğ eden, Hz. Muhammed’dir (sallallâhu aleyhi ve sellem).

* * *

Gerçek hürriyeti insanlığa ilk defa ilân eden, insanların hukuk ve adalette birbirine müsâvî olduklarını vicdanlara duyuran, üstünlüğü ahlâk, fazilet ve takvada arayan, zalime ve zalim düşünceye karşı hakikati haykırmayı ibadet sayan, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmuştur.

* * *

Fânilik ve ölümün yüzündeki perdeyi yırtan, kabri ebedî saadet âleminin bekleme salonu olarak gösteren, her yaş ve her başta mutluluk arayan gönülleri Hızır çeşmesine ulaştırıp onlara ölümsüzlük iksiri içiren, Hz. Muhammed’dir (sallallâhu aleyhi ve sellem).

## Tasavvuf

Tasavvuf, İslâm hakikatinin insan vicdanı tarafından duyulup hissedilmesi mesleğidir. Bu itibarla da onu, yaşadığı hayatın şuurunda olmayanlar idrak edemeyecekleri gibi, başkalarına ait menkıbelerle teselli olanlar da anlayamayacaklardır.

* * *

Tasavvuf, neticesi itibarıyla, insanın kendi aczini, fakrını, hiçliğini kavrayarak, varlığının esasını teşkil eden Hakk’ın vücudunun şuâları ve sıfatlarının tecellîleri karşısında bütünüyle eriyip yok olmanın bir başka unvanıdır.

* * *

Tasavvuf, insan ruhunun saflaşıp kendi özüyle bütünleşmesi, bütün zaman ve mekânları aşarak bir bilinmez buuda ulaşması keyfiyetidir. Ve işte ancak bu sayededir ki, her fert, mirac-ı Nebevî ile açılan kapıdan geçerek, gidip Rabbine ulaşır ve bir nevi miraca mazhar olur.. tabiî, kendi istidat ve kabiliyetine göre bir miraca...

* * *

Felsefe ve hikmet, insanın düşünce ufkunu genişletir ve onun, eşya ve hâdiseleri tanımasına yardımcı olurlar. Tasavvuf ise, idrak edilmez bir buudda eşya ve hâdiselerin Yaratıcısıyla insanın temasını temin eder ve onu Allah'ın dostu ve enîsi hâline getirir.

* * *

Tasavvuf, tarikat ehlinde de görüldüğü gibi, zikir ve fikir yoluyla insan ruhunun, nâmütenâhî olan "Kemalât-ı İlâhiyye"den feyiz alarak aydınlanmasından ibarettir. Başlangıcı, insan benliği mikyas yapılarak sonsuza bir kısım farazî hatlar koymakla başlar; nihayeti de, benlik ve benlik sırlarından vazgeçip, her şeyi O'ndan bilmekle noktalanır.

* * *

Tasavvuf, felsefenin elinin ulaşamadığı Ulûhiyet gerçeğinin, kalb eli, kalb ayağı ve kalb gözüyle araştırılması yoludur. Aklın, yalın ayak ve baş açık hayalleriyle ters yüz edildiği bu yolda kalb, bir üveyik gibi kanatlanır, kendi kadirşinas kriterleriyle o Mevcud-u Meçhul'ü tanımaya çalışır. Sonra da, elde ettiği irfanını, "mâ arafnâke hakka mârifetik - Seni hakkıyla bilemedik" sözleriyle ilân eder.

* * *

Tasavvuf, İslâm'ın ruhudur. Onsuz İslâm düşünülemez. Tarikatlar ise, bunu sistematize etmişlerdir.

## Kültür

Kültür, bir milletin, kendine has çizgide gelişip yükselmesinde sık sık başvuracağı önemli bir kaynaktır. Millet hayatının âhenk ve istikametiyle, kültür kaynaklarının duruluğu arasında her zaman sıkı bir münasebet mevcut olmuştur.

* * *

Kültür, bir cemiyetin dil, terbiye, âdet ve sanat gibi duygularından doğmuş, sonra da işlene işlene o toplumun hayat tarzı hâline gelmiş, hemen her parçası çok ehemmiyetli bir kısım esasların bütünüdür. Bu esasları görmezlikten gelmek körlük, toplumu onlardan uzaklaştırmaya kalkışmak ise, onu yolsuz,

yöntemsiz hâle getirerek, şaşkına çevirmek demektir.

* * *

Kültür, milletlerin az-çok birbirleriyle teması neticesinde, bir ölçüde medeniyet gibi, bir toplumdan diğer topluma da geçebilir. Ancak, bu geçişte millî ruh imbikleri iyi çalışmaz, gerekli tasfiye ve ayıklama yapılamazsa, neticede kültür ve medeniyet bunalımı kaçınılmaz olur.

* * *

Gerçek kültür; hakikî din, yüksek ahlâk, fazilet ve hazmedilmiş ilimlerin potasında kaynaya kaynaya olgunlaşır. Dinsizlik, ahlâksızlık ve cehaletin hâkim olduğu bir atmosferde ne gerçek kültürden bahsetmeye, ne de o atmosferde yetişen insanın bu kaynaktan faydalanmasına imkân yoktur.

* * *

Başka milletlerin kültür ve medeniyetiyle güya gerdeğe girip, kendi varlık ve bekâsını devam ettirmeye çalışan toplumlar, dallarına başkalarına ait meyveler takılmış ağaçlar gibidirler ki, hem gülünç, hem de aldatıcıdırlar.

* * *

Kültür, millet ve cemiyetin tabiatından doğar ve gelişir. Bir ağacın çiçek ve meyveleri ne ise, bir toplumun kültürü de odur. Kendi kültürünü olgunlaştıramamış veya kaybetmiş milletler, meyve verememiş veya meyveleri dökülmüş ağaçlara benzerler. Bugün olmasa da yarın kesilip, odun olarak kullanılmaları mukadderdir.

* * *

Her milletin hayatında “kültür” çok ehemmiyetli bir yer işgal eder. Bir milletin geçmişiyle iç içe ve ruh köküne sımsıkı bağlı bir “kültür”, o milletin yaşama ve yükselme yollarını açar ve aydınlatır. Aksine, her gün değişik bir anlayış ve düşünceyle sürekli zikzaklar çizmek o milleti çürütür, yerle bir eder.

## Hürriyet

Hürriyet, ruhun yüksek duygu ve yüksek düşüncelerden başka herhangi bir kayıt kabul etmemesi, hayır ve faziletten başka hiçbir prensibin esiri olmaması demektir.

* * *

Nice kimseler vardır ki, bukağı ve zincirler içinde bulunmalarına rağmen, hep vicdanlarının hür semalarında uçar dururlar ve bir lâhza olsun esaret ve mahkûmiyet hissetmezler. Ve nice kimseler de vardır ki, saray ve kâşânelerin baş döndüren, bakış bulandıran ihtişam ve debdebesine rağmen, gerçek hürriyeti kendi derinlikleriyle bir türlü duyup tadamazlar.

* * *

Hürriyeti mutlak serbestlik olarak anlayanlar, bilerek veya bilmeyerek, hayvanî hürriyetle insanî hürriyeti birbirine karıştırmaktadırlar. Oysaki, beden ve cismaniyetin karanlık isteklerini gerçekleştirme yolunda serazat gönüllerin ona sığındıkları hürriyet, tamamen bir hayvanlık şiarı olmasına karşılık; ruhun önünden engelleri kaldırarak vicdanın şahlanmasına imkân hazırlayan hürriyet ise, tamamen bir insanlık şiârıdır.

* * *

Hürriyeti, kayıtsızlık ve laubaliliğe düşmeden, insan dimağının, kendisini maddî-mânevî terakkiden alıkoyacak bağlardan âzâde olması şeklinde de yorumlayabiliriz.

* * *

Hürriyet, insana: "Hak düşüncesine bağlı kalıp, başkalarına zarar vermedikten sonra istediğini yapabilirsin." demektir.

* * *

Makbul hürriyet, hürriyetin medenî olanıdır. O da, din ve ahlâkın elmas zincirleri, salim düşüncenin altın kemerleriyle bağlı bulunan hürriyettir.

* * *

Dinî duygu ve dinî düşünce tanımayan, ahlâka değer vermeyen ve fazilet fidanlığı olmayan hürriyet, her milletin nefret edip kaçtığı uyuz illeti gibi bir illete benzer ki, buna tutulan toplumlar, er-geç rahatlarını yitirecekleri gibi, zamanla çevrelerini kaybetmeleri de kaçınılmaz olacaktır.

## Medeniyet

Medeniyet zenginlik, surî kibarlık, bedenî hazları tatmin ve cismaniyetin sefahetler içinde yüzüp gezmesi değildir. O, gönül zenginliği, ruh nezaketi, görüş derinliği ve başkalarına hayat hakkı tanıyıp, onları da kabul etmek

demektir.

* * *

Gerçek medeniyet, daima ilim ve ahlâkın atbaşı götürüldüğü iklimlerde tahakkuk ettirilebilmiştir. Bu itibarladır ki, her şeyi sadece ilimle ele alan Batı Medeniyeti, hep meflûç olarak kalmış; ilme karşı fermuarını çekip kendi içine kapanan Doğu Medeniyetleri ise, hâlihazırdaki durumları itibarıyla, kısmen de olsa bir vahşet içinde bulunmaktadırlar. Geleceğin medeniyeti, Batı'nın ilim ve fenleri, Doğu'nun da inanç ve ahlâk felsefesi fidanlığında boy atıp gelişecektir.

* * *

Ahlâk ve fazilete dayanmayan, akıl ve vicdan havuzlarından beslenmeyen medeniyet, insanlığın mutluluğuna değil, sadece birkaç zengin, birkaç da hevaperestin heveslerine hizmet eden gelip geçici bir şehrayindir. Yazıklar olsun, onun yanıp sönen ışıklarına aldananlara!

* * *

Medeniyet, tabiat ilimleri ve çeşitli fenlerde çok ileri olmak; vapurlar, trenler, uçaklar gibi modern imkânlara sahip bulunmak; büyük şehir, geniş cadde ve yüksek binalarda yaşamaktan ibaret zannedilmemelidir. İnançlı ve istikametli ellerde, her biri sadece medeniyetin birer vesilesi sayılan bu şeyleri medeniyetin kendisi kabul etmek, aldanmışlıktan başka bir şey değildir.

* * *

Fertlerin medenî olmaları, insanın özünde bulunan iyi şeylerin nüvelerini geliştire geliştire ikinci bir fıtrat kazanmalarında aranmalıdır. Onu kılık kıyafet ve cismanî zevklerin her çeşidinden istifadeden ibaret sayanlar, bir kısım muhakemesizler ile bir düzine de bedenî hayatın altında ezilmiş tali'sizlerdir.

* * *

Vahşî, bedevî milletlerin, hunhar, zalim ve yağmacı olduklarında şüphe yoktur. Ne var ki, onların bu hâli herkes tarafından çok iyi bilindiğinden, başkaları için fazla zararlı olmadıkları da bir gerçektir. Ya, modern silahlarla mücehhez ve her zaman kan içme fırsatını kollayan medenî bedevîlere ne demeli..!

* * *

Medeniyet, şayet bir milletin kendi varlığını anlatması ise, bu muhteşem

hutbenin malzemesi, o milletin ilmî, ahlâkî ve teknolojik eserleri olmalıdır. Zira, içtimaî terbiye ve çeşitli hüner ve sanatlar medeniyete bir şekil verir; ahlâk ise, belâgatlı bir lisan olarak onu ilân eder.

## Terakki

Bir milletin gelişip ilerlemesi, o millet fertlerinin fikrî ve hissî sahada terbiye görmelerine bağlıdır. Fertlerinde düşünce ve iç aydınlığı gelişmemiş milletlerin terakki etmesi de beklenemez.

* * *

Milletlerin yükselmesinde, millet fertlerinin gaye ve hedef birliğine varmış olması şarttır. Birinin ak dediğine diğerinin kara dediği bir toplumda, kâh sağa, kâh sola toslamalar olsa da, kat'iyen yükselme ve gelişme kaydedilemez.

* * *

Müşterek bir terbiye görmemiş nesiller, aldıkları farklı kültüre göre, hep ayrı ayrı kamplara ayrılmış ve birbirlerini düşman görmüşlerdir. Kendi içinde böyle didik didik olmuş bir toplumdan terakki beklemek, muhal olmasa da, imkânsız denecek kadar zordur.

* * *

Her terakki, önce bir tasavvur ve düşünce hâlinde belirir; sonra kitlelere kabul ettirilir; daha sonra da, el ele ve gönül gönüle kenetlenmiş fertlerin himmetiyle gerçekleştirilir. Aksine düşünce plânında ilme vize ettirilmemiş veya ifade edilememe tali'sizliğine uğramış her terakki hamlesi neticesiz kalmaya mahkumdur.

* * *

Bir şeyin daha temiz, daha parlak, daha düzenli ve daha iyisi, onun terakki etmiş olanıdır. Buna göre, mevcutla iktifa himmetsizlik, mevcudu aşarak, daha muntazam, daha seviyeli eserler ortaya koymak ise terakkidir.

* * *

Ovayı-obayı çoraklaştırmak, bağı-bahçeyi çöplüğe çevirmek, bir alçalma ve tedennî; çorakları ıslah, çöplükleri de bağ ve bahçe hâline getirmek bir terakkidir. İleri milletlerin memleketleri cennet, dağları bağ, mâbetleri de âdeta muhteşem birer saraydır. Buna karşılık, geri kalmış memleketlerin şehirleri

harabe, sokakları çöplük, ibadethaneleri de birer küflü dehlizdir.

* * *

Toplumların ilerleyip yükselmesinde okuyup yazmanın tesiri inkâr edilmeyecek kadar büyük olmakla beraber, millî kültürle nesiller belli bir istikamette terbiyeye tâbi tutulmadıkları için beklenen neticeyi elde etme mümkün olmamıştır ve olamayacaktır da...

* * *

Her terakki hamlesi, hâlihazırı iyi değerlendirmeye ve geçmiş nesillerin tecrübelerinden istifade etmeye önem verildiği ölçüde neticebahş olur. Aksine, her yeni nesil, öncekilerin tecrübelerinden istifade etmeyi düşünmüyor ve herkes kendine göre bir yol tutup gidiyorsa, o takdirde, böylesi çocuksu tutum ve davranışlarla hep didişip dursalar da, bir arpa boyu yol alamazlar.

## Sanat

Sanat, terakkinin ruhu ve duyguları inkişaf ettiren yolların en önemlilerindendir. Bu yolu kullanma fırsatını kaçıran bahtsız istidatlar, bütün bir hayat boyu, tıpkı meflûç insanlar gibi, bir yanları hep ölü olarak yaşarlar.

* * *

Sanat, gizli hazineleri keşfedip açan sihirli bir anahtar gibidir. Onunla açılan kapıların arkasında fikirler suret urbası giyer; hayaller de âdeta cisimleşir.

* * *

İnsanları denizlerin sonsuzluk ve derinliklerinde, semaların yükseklik ve maviliklerinde dolaştırıp seyahat ettiren bir düşünce üveyki varsa o da sanattır. Sanat sayesinde insan, yerlerin ve göklerin enginliklerine yelken açar, zaman ve mekân üstü duyuşlara ve sezişlere ulaşır.

* * *

Beşer hissiyatını muhafaza ile, her lâhza o hissiyata hedeflerin en yükseklerini gösterip, hassas ruhları derinlikten derinliğe sevkeden âmillerin başında sanat gelir. Sanat olmasaydı, insanın müdahale ve ihtırâ dünyasında hâlihazırdaki mevcut güzelliklerin hiçbirini göremeyecektik. Ve o âteşîn sanatkâr ruhlar da, bütün tasarı, plân ve tasavvurlarıyla toprağa gömülüp gideceklerdi...

* * *

İnsanoğlunun iç derinliklerini tasvir eden en birinci levha sanattır. Evet, sanat sayesindedir ki, en derin duygu ve düşünceler, en çarpıcı tespitler, en içli arzular, bir plâğa kaydediliyor gibi kaydedilmiş ve âdeta ölümsüzleştirilmişlerdir.

* * *

Sanatın imana refakati sayesinde değil miydi ki, bu muhteşem dünya şaha kalkmış mâbetleri, şehadet parmakları gibi öteleri gösteren minareleri, her biri başlı başına birer mesaj sayılan, mermerlerin alınlarındaki mübarek desen ve motifleri, çeşit çeşit hat sanatları, pırıl pırıl tezhipleri, solmayan işlemeleri ve kelebek kanatları kadar güzel nakışlarıyla, seyrine doyulmayan bir güzellikler galerisi hâline gelmişti.

* * *

Gerçek ilim, sanatla kendini gösterir. Sanat adına ortaya herhangi bir eser koyamamış birinin, öyle çok fazla şey bileceği de söylenemez.

* * *

İnsan melekelerinin canlılığı, sanat ruhuyla çok alâkalıdır. Sanatsız bir insan, ölü olmasa da, diri de sayılmaz.

* * *

Sanatkâr ruhlarca geçerli olmayan, itibar ve revaç bulmayan bütün sanat gayretleri, şekille ruhu birbirinden tefrik edememeden kaynaklanmaktadır.

* * *

Sanat adına bir esere itibar ve teveccühün, onun zatından ziyade, ruhundaki sanat ve maharete ait olduğunda şüphe yoktur.

* * *

Demiri altından, bakırı bronzdan daha kıymetli yapan sanattır. Evet, sanat sayesinde en kıymetsiz madenler, altın, gümüş ve elmastan daha kıymetli hâle gelirler.

* * *

Düşünce çizgimizdeki bütün güzel sanatlar, mübarek sanatkâr ruhların

insanlığa ölümsüz armağanları olduğu gibi, vaktimizi bize bildiren saatten, güçsüzleştiği zaman gözlerimize güç kazandıran gözlüklere; uzak mesafeleri yaklaştıran telsiz ve telefonlardan, dünyanın dört bir yanındaki sesleri, suretleri celbedip oturduğumuz odaya aksettiren televizyonlara; bizleri bir yerden bir yere taşıyan tren, otobüs ve tayyarelerden, mekik ve feza gemilerine kadar insanlık için huzur ve refah vesilesi sayılan bütün vasıtalar da, yine sanata açık bu ince ruhların eserleridir.

* * *

Sanata kapalı bütün ruhlar, varlıkları-yoklukları birbirine denk; kendilerine, ailelerine, milletlerine yararlı olmayan, hatta zararlı olabilen bir kısım kuru kalabalıklardan ibarettirler.

## Edebiyat

Edebiyat, bir milletin ruhî yapısı, düşünce dünyası ve irfan hayatının beliğ bir lisanıdır. Aynı ruhî yapı, aynı düşünce sistemi ve aynı irfan hayatını paylaşmayan fertler, aynı millete mensup olsalar da, birbirlerini anlamaları mümkün değildir.

* * *

Söz, fikirlerin bir dimağdan diğer dimağa, bir ruhtan diğer ruha intikalinde en önemli vasıtalardandır. Bu vasıtayı başarıyla kullanabilen fikir erbabı, ruhlarda mayaladıkları düşüncelere çok kısa zamanda yığın yığın temsilciler bulur ve fikirleriyle ölümsüzlüğe ererler. Bu imkâna sahip olamayanlar ise, bütün bir hayat boyu çektikleri fikir sancılarıyla beraber, iz bırakmadan silinir giderler.

* * *

Her edebiyat türü, kullandığı malzemenin farklılığı ve maksadı eda şeklindeki hususiyetleriyle, başlı başına bir anlatma yolu ve o türe mahsus bir dildir. Bu dilden herkes bir şeyler anlayabilse de, o dili hakikî mânâsıyla kullanan ve onunla konuşan, sadece şair ve ediplerdir.

* * *

Altın ve gümüşü sarraflar anladıkları gibi, söz cevherini de ancak söz sarrafları anlar. Yere düşmüş bir çiçeği hayvan ağzına alır çiğner; kadir bilmezler, ona basar geçer; insanlar ise, onu koklar ve göğüslerine takarlar.

* * *

Yüksek düşünce ve yüksek mefhumlar, mutlaka zihinlere nüfûz edecek, gönüllerde heyecan uyaracak ve ruhlarda kabul görecek âlî bir üslûpla anlatılmalıdır. Yoksa bir kısım lâfızperestler, mânânın sırtındaki yırtık ve perişan urbaya bakarak, içindeki cevherleri değersiz görebilirler.

* * *

Edebiyat olmasaydı, ne hikmet o debdebeli yerini alabilir, ne felsefe gelip bu günlere ulaşabilir, ne de hitabet kendinden bekleneni verebilirdi. Ne var ki, hikmet, felsefe, hitabet de kendi sahalarıyla alâkalı kendi zenginliklerini, bitmeyen bir sermaye olarak edebiyatın önüne sermiş ve ona ölümsüzlük kazandırmışlardır.

* * *

Edipler ve şairler, iç ve dış dünyalarda (enfüs ve âfâk) görüp hissettikleri güzellikleri seslendiren birer neyzene benzerler. İnsanlar, onlar vasıtasıyla bu çok elemanlı korodan yükselen seslerin mânâ ve mahiyetini kavrar; yoksa duygular yoluyla gelip onların ruhlarını saran alevlerden habersiz kimselerin, neyi de, neyden yükselen feryadı da anlamalarına imkân yoktur.

* * *

Kaynağı duru ve sâfi olduktan sonra, her sanat dalı, her sanat eseri, ayrı ayrı iklimlerin ayrı ayrı güzelliklerini ve o iklime ait çiçek ve meyveleri, onlardaki tat ve kokuları ifade etmeleri bakımından hemen hepsi de güzel, sevimli ve nefistir.

* * *

Edebiyat vak'ası da, tıpkı diğer sanat çeşitleri gibi, sezi, eşya ile bütünleşme, hedef ve zaman üstü olma hâl, keyfiyet veya buudlarıyla ölümsüzlüğe ulaşır. Bunun için de, sanatkârın, bütün görülüp sezilenleri aşarak, gönlünü ötelerden gelen esintilere hazırlayıp açması çok önemlidir.

* * *

Maksatları ifadede, kullanılacak manzum ve mensur her söz, düşünce pırlantasına mahfaza olmalı; onun yerine geçmemeli ve ona gölge etmemelidir. Bu mahfaza zebercetten de olsa, muhteva, maksat ve hedefi gölgelediği ölçüde, söz tesir ve ihsas gücünü kaybeder ve böyle bir sözün uzun ömürlü olmasına da

imkân yoktur.

* * *

Lisan, bir düşünce ve bir anlayışı ifade vasıtası olmanın yanında, sanat, güzellik, edep mevzularıyla da sımsıkı alâkalıdır ve herhalde “edebiyat” sözcüğü de, onun bu yanının ifadesidir.

* * *

Edebiyatta esas unsur mânâdır. Bu itibarla da, söylenen sözlerin kısa, fakat zengin ve dolgun olmaları önemlidir. Bu hususu bazı kimseler, eskilerin beyan ve bedî mevzularında ele aldıkları teşbih, istiâre, kinâye, telmih, cinas, iâde gibi söz ve mânâ sanatlarıyla anlatmak istemişlerse de; bence, en derin söz, ilhamla coşan heyecanlı ruhlarda, varlığı sarıp sarmalayıp gönlüne yerleştirmesini bilen engin hayallerde, dünya ve ukbâyı bir hakikatin iki yüzü gibi bir arada mütalâa etmeye muvaffak olmuş inançlı ve terkipçi dimağlarda aranmalıdır.

* * *

Yeryüzünde ayrı ayrı medeniyet ve kültürlerin bulunması gibi, ayrı ayrı edebiyat türlerinin bulunması da tabiîdir. Ne var ki o, ruhundaki edep, güzellik sevgisi ve tabiat kitabına ait çizgi ve nağmelerle, çok yüzlülüğü içinde, yine de tek bir bütün ve tabiî âlemşümuldür.

* * *

Değişik bir kültür ve medeniyet fidanlığında gelişip olgunlaşan Divan Edebiyatı, bir kısım kimseler tarafından ağır, ağdalı ve mânâsız görülüyorsa, böyle bir anlayışın sebeplerini kendi ufkumuzun darlığında aramalıyız. Rica ederim, Kitap ve Sünnet’in semavî tayfları altında, ötelerden gelen bir nuru sonsuza kadar taşımaya azmetmiş kahramanların heyecanlı sinelerinde ve cihanları yeniden şekillendirme düşüncesiyle şahlanmış yüksek ruhlarda mayalanan bir edebiyatı, ölü bir dönemin cansız cenazelerinin anlamasına imkân var mıdır..?!

* * *

Her gerçek, önce insan ruhunda bir öz hâlinde belirir; sonra hissedilir; sonra da sözle, kalemle, çekiçle canlandırılır, kristalleştirilir ve nokta nokta, çizgi çizgi sanat eserinin çehresinde veya bir sanat eseri hâlinde ifade edilmeye

çalışılır. Böyle bir eserin, zaman ve mekân üstü buudlara ulaşması ise, tamamen inanç ve o inançtaki aşkın dereceleriyle alâkalıdır.

* * *

Bazen aynı yöre ve aynı ülkenin insanları arasında dahi edebî boşalma ve edebî gerilim başka başka olabilir. Dış yüzle alâkalı bu farklılık, eşya ve hâdiselere bakış açısındaki farklılıklardan ve bir de, inanç ve daha başka değerleri kabul edip etmemeden kaynaklanmaktadır. Nasıl dağın doruğundakine göre derenin dibindekine ait nağmeler mânâsız birer mırıltı ise, derenin dibindekine göre de zirvedekine ait sözler, öyle mırıltı sayılabilirler.

* * *

İyi bir sanat eseri, onu meydana getiren unsurların mükemmeliyetiyle, unsurların mükemmeliyeti de onları teşkil eden cüz'-i fertlerin mükemmeliyetiyle yakından alâkalıdır. Özün sağlam olmadığı bir yerde temiz bir duygu, temiz bir duygunun bulunmadığı bir yerde de hep canlı kalabilecek "kor" gibi eserlerin ve alevden ifadelerin meydana getirilmesi imkânsızdır.

* * *

Her sanatkâr gibi edebiyatçı da, kâinat gerçeğindeki renk, şekil ve çizgilerde hep kendine ait bir şeyler aramaktadır. O, aradığını bulup ifade edebildiği gün kalemini kırar, fırçasını atar, hayret ve hayranlık içinde kendinden geçer. Bunun için de en büyük sanatkârlar, Hakk'ın azat kabul etmez, mütefekkir ve duyarak yaşayan kulları arasında aranmalıdırlar.

## Şiir

Şiir, kâinatın ruhunda saklı bulunan güzellik ve tenasübün, varlığın çehresindeki tebessüm ve gönül açıcı keyfiyetin şairâne ruhlarda ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Bu yüksek ruhlar arasında öyleleri vardır ki, kalbleri bir hokka, Ruhu'l-Kudüs'ün solukları da, onların mürekkebi olmuştur.

* * *

Şiir, öteleri kurcalama yolunda duyulan "hayhuy" veya bu uğurdaki cehdin iniltileridir. Şiirdeki ses ve nağmeler, yaşanılan ruh hâleti ve iç derinliğine göre bazen gürül gürül, bazen de incelerden ince çıkar. Bu itibarla da, şiire ait her ses ve söz, ancak dile geldiği andaki ruh hâletiyle tam kavranabilir.

* * *

Şiir, şairin bakış ve duyuşuna tesir eden inanç, kültür ve düşünce tarzlarına göre doğar ve şekillenir. Ne var ki, onu derinleştirip idrak üstü seviyeye ulaştıran tek kaynak, yalnız ilhamdır. İlhamla coşan bir gönülde zerre güneş, damla da derya olur.

* * *

Şiirde, akıl ve düşüncenin rolü ne kadar büyük olursa olsun, insan gönlünün kendine göre derin bir yönü vardır. Ve, Fuzûlî'nin ifadesiyle, *"Sühânım şuarâ leşkerine mîr-i livâdır."*[1] Gönülde yeşeren düşünceler bir de hayalle kanatlanınca, gider sonsuzun kapılarını zorlamaya başlarlar.

* * *

Şiir, hâlihazırı aydınlatan bir şûle, ilerilere ışıklar salan bir projektör ve öteler kaynaklı bir aşk ve heyecan bestesidir. Gerçek şiirin ikliminde gözler aydınlığa erer, uzaklar yakın olur ve ruhlar sönmeyen bir azim ve şevke ulaşır.

* * *

Şiirler de, tıpkı yakarışlar gibi, insanın iç dünyasındaki iniş-çıkışları, şevk-hüzün hâllerini dile getirir ve ferdin yüce hakikatle konsantre olması ölçüsünde de, lâhûtî soluklar hâline gelirler. Aslında her münacat bir şiir, her şiir de bir münacattır. Elverir ki şiir, sonsuza doğru kanat açmasını bilsin.

* * *

Sonsuzluk düşüncesinde yeşerip, kalbin kanatları ve ruhun gücüyle saf düşüncenin semalarında pervaz eden şiir, ilimler gibi pozitif düşünceye fazla itibar etmez. O, müşahhasla sadece bir vasıta olarak meşgul olur. Onun bütün hedefi, mücerredi bulup, onu avlamaktır.

* * *

Şiirde her duyulup düşünülen şey tasavvur edilebiliyor, tasavvurlar firesiz olarak muhakemeden geçirilebiliyor, sonra da, şairin iç dünyasında birer esinti hâlinde beliren bu gizli unsurlar, kelime ve cümlelerle soluklanacakları âna kadar mevcudiyet ve canlılıklarını koruyabiliyorlarsa, o şiir, hep taze ve canlı kalmaya namzettir. Aksine, şiir diye ortaya koyduğumuz şeylerin zebercet taşlı bir bakır yüzük veya kömür kakmalı bir elmas gerdanlıktan farkı olmaz...

* * *

Şiir, “O Bilinmez Mevcud”u aramayı hedef seçtiği için, düşüncede buğu buğu esrar, geçilen yollarda alaca karanlık ve çok yönleriyle kapalı bir iklime ait zor anlaşılır, çok buudlu bir sestir. Bu itibarladır ki, gerçek şiirin her kelime ve cümlesinde, esrarengiz bir şatoda, her ses ve görüntüyle irkilen fevkalâde hassas bir seyyahın müşâhede ve duyuşları sezilir.

* * *

Şiir, bir yürek hoplaması, bir ruh heyecanı ve bir gözyaşıdır; gözyaşları da, aslında kelimelere baş kaldırmış saf şiir demektir.

* * *

Şiir, şairlere ait bir kısım solmayan çiçekler ve bu çiçeklerin çevreye saldıkları kokular demektir. Toprağı temiz, suyu duru, tohumu da belli olunca, artık bu çiçeklerin renk ve kokusuna doyulmaz..!

* * *

Anlamadan söyleyen, buna mukabil, söylemeyip de anlayan şairlerin sayısı hiç de az değildir. Birincilerin lâf-ı güzâfına bedel, ikincilerin şairâne bakış ve düşünüşleri, kelime ve cümlelere ihtiyaç bırakmadan insana çok şeyler anlatabilirler.

* * *

Şiiri, sadece mevzun söz şeklinde anlamak yanlıştır. Ruhu cezbeden, mazmunu ve ifadesi gönüllerde hayret ve hayranlık uyaran nice mensur sözler vardır ki, her biri başlı başına birer şiir âbidesidir.

* * *

Her sanat dalı gibi şiir de, netice itibarıyla nâmütenâhiyle sarmaş-dolaş değilse kısır ve sönüktür. Sonsuz güzelliklere meftun insan ruhu, sonsuza tutkun insan gönlü, ebedden ve ebedîlikten başka bir şeyle tatmin olmayan insan vicdanı, sanatkâra hep öteleri kurcalamayı fısıldamaktadır. Kalb, ruh ve vicdanından yükselen bu inilti ve iştiyakları hissetmeyen sanatkâr, bütün bir hayat boyu eşyanın dış yüzünü taklitle uğraşır durur da, bir kerecik olsun bu tenteneli perdenin ötesini görmeye muvaffak olamaz.

* * *

Şiirde şekil mânâya, mânâ şekle feda edilmediği, aksine her iki cephe de ruh ve ceset münasebeti içinde ele alınabildiği takdirde, o şiir, her vicdanın sevip tabiî bulacağı bir âhenge ulaşır. Ve böyle bir şiir hakkında hayalin teklif edeceği herhangi bir yeni motif de düşünülemez.

* * *

Şiirin bir dış yüzü vardır ki, orada daha ziyade kelimeler, cümleler, ölçü, eda gibi hususlar hâkimdir. İç yüzüne gelince; orada ruh, iç âleminde mayaladığı düşünceleri ifade için, yerinde çiçeklerin çehresi ve kelebeklerin kanatları gibi en süslü ve zarif cümleleri, yerinde kıvılcımlar gibi düştüğü yerde yangın çıkaran kelimeleri ve yerinde de neyin feryatlarına denk iniltiler meydana getirecek sözcükleri arar, bulur ve yerli yerine yerleştirir ki, buna şiirin mûsıkîleşmesi de diyebiliriz.

* * *

Sırlar ve işaretler şiirin ana kaynaklarından birisi olması itibarıyla, onda olduğundan daha fazla bir genişlik ve ihata hissedilir. Ama bu ihata, yine de şiirin harîmi içinde ve onun surları ile çevrilidir. Şiir, tedâilerin kollarında buutlaşarak rengârenk mânâ iklimlerine doğru yayılıp genişlerken dahi, yine kendidir.

* * *

Şiire, esas itibarıyla düşünce ve duyuşun birbiriyle kaynaşıp bütünleşmesinden meydana gelen bir ton hâkimdir. Ancak, insan bünyesindeki hipofiz bezi misali, düşünce ve duygunun arkasında onlara hükmeden ve her noktada kendilerini hissettiren niyet ve nazar gibi iki mühim unsur da vardır ki, bunlar, bütün beyit ve mısralara birer renk olarak akseder, fikrin ayağının kaydığı yerlerde onun elinden tutar ve hissin önünde bir sihirli lamba gibi hep yollara ışık saçarlar.

* * *

Şiir, kinleri, nefretleri, heyecan ve ızdırapları, ümit ve inkisarlarıyla içinde çimlenip geliştiği toplumun solukları; şair de, yerinde bu toplumun nefes borusu ve akciğeri, yerinde de dili-dudağıdır. Bu bakımdan, her şiir, içinde yeşerip geliştiği ve kendine malzeme teşkil edecek olan cemiyetin hususiyetleriyle mütalâa edildiğinde bir şeyler söylemesine mukabil, ona dâyelik yapan toplumu nazar-ı itibare almadan, ondan bir şeyler anlamak, oldukça zordur.

# Hayat ve Ruh

Hayat, ilâhî bir sırdır; mahiyetini de ancak Hak sırlarına âşina olanlar bilir.

* * *

Mutlak hayat, bir bedenî yaşayıştır. Bedendeki hararet ve canlılık tamamen fıtrîdir ve alınan gıdaların kan ve enerjiye dönüşmesi seyri içinde hâsıl olur.

* * *

Cismanî hayatın gayesi, hareket, canlılık ve bedenî bir kısım vazifeleri yerine getirmekten ibarettir ki, böyle bir hayat itibarıyla insanla hayvan arasında herhangi bir fark yoktur. Gerçek insanî hayat ise, içinde şuur, idrak ve ötelere açık olmanın da bulunduğu hayattır ki hakikî hayat da işte budur.

* * *

Hayat, ruh demek değildir. O, bir cismanî yaşayıştır. Ruh ise, çözülmez, parçalanmaz.. maddî cevherlerden farklı, latîf bir varlık ve şuurlu bir "kanun-u emrî"dir.

* * *

Ruh, cisme hayat ile beraber taalluk eder ve onun ayrılmasıyla da ayrılıp gider. Hayat, mahvolup söner; ruh ise, ebetlere kadar Allah'ın (celle celâluhu) yaşatmasıyla yaşar.

* * *

Hayat, fıtrat kaynaklı ve tabiat buudludur. Ruh ise, ilâhî bir nefha olup, fıtrat ve tabiatüstü bir hüviyete maliktir. Hayat, sonlu ve ölümlü; ruh ise, ebediyet edalı ve ölümsüzdür.

* * *

Ruh, dimağ mekanizmasının üstünde bizzat idrak eden, duyan, isteyen-dileyen bir varlıktır. Onun bedenle münasebeti ise, muvakkat bir komşuluk ve kader birliğinden ibarettir.

* * *

Ruh, ölümden müteessir olmadan, kabir çukurunu rahatlıkla atlayıp geçtiği gibi, berzah ve mahşer engebelerinde takılmadan, gidip Cehennem ve Cennet ebediyetlerine ulaşan bir ölümsüz varlıktır.

* * *

Ruh, bazen insan suretinde, bazen latîf bir buhar şeklinde, bazen de başka bir cevher hâlinde misalî aynalara ya da rüyalara ve hülyalara akseder ve melekler gibi hayır, yümün bereketlere ya da şeytanlar gibi şerlerle, nakîselerle içli-dışlı bulunur.

* * *

Hakikî hayat, ruhanî ve cismanî hayatın omuz omuza ve atbaşı olduğu hayattır. Böyle bir hayat, aynı zamanda, burada hakikî insan hayatını sümbül verecek bir tohum; ötede de salkım salkım boy atıp gelişecek cennetlikler hayatıdır.

* * *

Şuur ve sâfiyet, kalbî hayatın neticesidir.

* * *

Hayatını gayri ciddî yaşayanlarda kalbî hayat olamaz.. onların ağlamaları da ayrı bir yalandır.

* * *

Dünyaya ilk geldiğimiz andan itibaren hakikî hayat, hayvanî hayatımızla sarılı olarak ve inkişaf ettirilmek üzere bize emanet edilmiştir. Ruh-beden münasebeti bozulacağı âna kadar da o hep uhdemizde kalır.

* * *

İnsan, hayvanî hayatı itibarıyla hayvanlarla, ruhanî hayatı itibarıyla da meleklerle hemhâl ve içli-dışlıdır. Kendi özündeki istidat ve dinamikleri değerlendirebilenlerin zamanla melekleşmesi mukadder olduğu gibi, bu kabiliyetleri köreltenlerin, hatta kötüye kullanıp tahrip unsuru hâline getirenlerin de, er-geç hayvanların altına düşmeleri, hatta şeytanlaşmaları kaçınılmazdır.

## Mucize ve Keramet

Mucizeye inanmayan, Allah'ı ve O'nun kudretini de takdir edememiş demektir. "Mucize ile Ay parçalanmaz." diyen, "Allah Ay'ı parçalayamaz." demektedir. "Ölüler dirilmez." diyen, Allah'ın bu işi yapamayacağını iddia etmektedir.

* * *

Keramet, velide zuhur eden bir harikulâdedir ki, dolayısıyla peygamberin mucizelerini ve onun peygamberliğini teyit eder.

* * *

Keramet, peygamberlik iddia etmeyen hak dostlarının eliyle ortaya konan ilâhî bir armağandır ve bunu da ancak insanı anlayanlar anlayabilirler.

* * *

Velilik, Allah'ı sevme ve Allah tarafından sevilme makamıdır. Allah, kendi kapısının bu sadık bendelerini, akla-hayale gelmedik lütuf ve ihsanlarla serfiraz kılıp, halk içinde belli edeceği gibi, sadefi içinde inciler misillü, son durağa kadar hem kendilerinden, hem de başkalarından saklayabilir de...

* * *

Normal insanların his, idrak ve anlayışlarının çok üstünde mevhibelere açık bu yüksek kametler, bir bakıma peygamberlik hakikatinin gölgesini temsil ederler. Aradaki mesafe de buna göredir.

* * *

Veli, sahib-i hikmet demektir. Hikmet felsefeden ne kadar yüksekse, veli de feylesoftan o kadar büyüktür; hatta, kıyas edilmeyecek kadar...

## Rüya

Rüya, hakikat âlemine açılan pencerelerden, olmuş ve olacak hâdiselerin aynen veya bir kısım sembollerle müşâhede edilmesinden ibarettir. İnsan zihni, değişik baskı ve şartlanmalardan uzak kaldığı ölçüde, her rüya, ötelerden bir ışık, bir işaret gibi insanın önündeki karanlıkları aydınlatıp, ona yol gösterebilir.

* * *

Rüyalarda göze, maddeye ve ışığa ihtiyaç duyulmadığı, görülen şeyler basiret ve ruhun idrakiyle sezildiği içindir ki, onlar çok defa insana, tasavvur edemeyeceği kadar güzel ve geniş şeyler de anlatabilirler. Bir tek rüya ile dün, bugün ve yarına dair kitaplara sığmayacak kadar geniş malumatın verildiği hiç de az değildir.

* * *

Rüya görmeyen insan yok gibidir. Bu itibarla da ona, ruhun tabiî müşâhedesi diyebiliriz. Bu müşâhedeyle insan âdeta cismaniyet çeperinin dışında ve tamamen ayrı bir buudda yaşar ve aynı kuşakta kadere ait kim bilir, pek çok sırları sezebilir...

* * *

Aynıyla ortaya çıkan rüyalar o kadar çoktur ki, eğer her şahıs gördüğü rüyalardan sadece tabiri çıkanları tespit edebilseydi, bundan ciltlerle kitaplar meydana gelirdi.

* * *

Her temiz gönlün istidadına göre öteki âlemden insanın müşâhede ufkuna sarkmış nice rüyalar vardır ki, gönül, o rüyalara girip tenezzüh eder, her biri birer gül bahçesi sayılan o bahçelerdeki kevser çeşmelerine varıp kana kana içer ve sonsuzluğa açılan o gizli menfezlerden gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve ruhların tasavvurundan âciz bulunduğu ne manzaraların müşâhedesiyle kendinden geçer...

* * *

Rüyalar sayesindedir ki, kalb ve basiret gibi iki ayrı hâssamızın var olduğunu idrak eder ve cismin üç boyutlu zindan ve mahbesinden kurtuluruz. Vâkıa, hakikatle bütünleşmiş yüksek ruhlar için öteleri müşâhedede rüyalara ihtiyaç yoktur. Onlar her zaman, orayı ve burayı bir arada görür ve sonsuza ait güzelliklerle mest ü mahmur yaşarlar. Ne var ki, bu kapı herkese açık değildir; açıldığı kimselere de çok ciddî mücahede ve ruhî tecrübelerden sonra açılabilmektedir.

* * *

İnsan zihnini en pes şeylerin iç içe bulunduğu bir mezbelelik görenler veya bu mevzudaki tespitlerini hayvanî duyguların bulanık dünyalarında takip edenler, bin bir ilham esintisinin üfül üfül esip durduğu rüyaları, şuur altı hortlaklarının karnavalı görüp-göstermelerine karşılık, ilk ilhamlarını onlardan alan binlerce mucit ve binlerce hak dostu, misal âleminin bu feyyaz ve bereketli iklimine hep minnet duymaya devam edeceklerdir.

* * *

Dünyayı aydınlığa boğan En Yüksek Ruh, rüyalarla yelken açtığı mârifet

denizlerinde seyrederken bile, yer yer bu ilk kutlu basamağa dönmüş ve peygamberliğin kırk şu kadar şubesinden bir parça sayılan bu mübarek fidanlığa göndermelerde bulunmuştur.

## Aşk

Aşk, Rahmeti Sonsuz'un, insanoğluna gelip ulaşan en gizli lütuflarından biridir. Aşk, bir nüve, bir çekirdek olarak hemen her fertte bulunur. Şartların elverdiği ölçüde de o çekirdek ve tohum, ağaçlar gibi dal-budak salar; çiçekler gibi uyanır ve meyveler gibi, başlangıç ve sonu bir araya getirerek, tekâmül halkasını tamamlar.

* * *

Aşk, bir duygu olarak göz, gönül ve kulak menfezlerinden insanın iç âlemlerine akar; vuslata dek de, bir baraj gibi şişer, bir çığ gibi büyür ve bir alev gibi insanın her yanını sarar. Aşk vuslatla noktalanınca, her şey durgunlaşmaya yüz tutar; ateş söner, baraj boşalır, çığ da dağılır gider...

* * *

Doğuştan bir mânâ ve nüve olarak hemen her ruhun önemli bir yanını teşkil eden aşk, gerçek ton ve rengini hakikî aşka inkılâp etmekte bulur; bulunca da ebedîlik kazanır ve gider vuslat eşiğinde mücerret bir lezzete inkılâp eder.

* * *

İnsanoğlunda Hak tecellîlerine açık olan zirve, gönüldür. Gönüllerin bu tecellîlere, dolayısıyla da Allah (celle celâluhu) sevgisine mazhar olmalarının en açık emaresi ise, o sinelerde Yüce Yaratıcı'ya duyulan aşk ve iştiyaktır.

* * *

İnsan-ı kâmil ufkuna ulaşma yollarının en keskin, en kestirme ve en sıhhatli olanı aşk yoludur. Aşka, iştiyaka açık olmayan yollarla, o ufka ulaşmak oldukça zordur. Denebilir ki, hakikate ulaşmada, "acz u fakr, şevk ü şükür" yolundan başka aşka denk ikinci bir yol yoktur.

* * *

Aşk, yitirdiğimiz Cennet'i bulabilme yolunda Cenab-ı Hakk'ın bizlere ihsan ettiği bir buraktır. Ve bu buraka binenlerden, şimdiye kadar takılıp yolda kalan hiç olmamıştır. Vâkıa bu semavî burakın sırtında dahi, şatahat ve neş'e

sarhoşluğuyla “yol kenarı” yürüyenlere rastlamak mümkündür. Ama bu, tamamen, onların Hak’la aralarındaki münasebetin ayarıyla alâkalıdır.

* * *

Aşk, insanı bütün bütün yakıp kül ettiği için, bundan böyle onu ne dünya ne de ukbâ ateşleri yakmaz ve yakamaz. Zira, iki emniyet ve iki korku, iki iştiyak ve iki ızdırabın bir insanda aynı anda bir arada bulunamayacağı esasına binaen, bütün bir hayat boyu sinesini aşkın alevlerine açan ve iç dünyasında cehennemî ateşlerle pençeleşen kimselerin, ikinci bir defa aynı ızdırap ve aynı elemleri yaşamaları düşünülemez...

* * *

İnsana kendi varlığını unutturup, onu sevdiğinin varlığıyla bütünleştiren aşk, kalbin, garazsız-ivazsız sadece mâşuku dileyip, onun arzu ve isteklerinde eriyip gitmesinin unvanıdır ve zannımca, insan olmadan murat da işte budur.

* * *

Aşk mesleğine göre âşıkın gözlerine başka hayallerin girmesi haramdır ve bu haramın işlenmesi aşkın ölümüdür. Aşkın hayatı, çevresinde duyulan şeylerin, sevgilinin ad ve unvanları, onun cemalinin vasıfları ve kemalinin destanları olması ölçüsünde devam eder; yoksa, söner ve ölür...

* * *

Âşık, hiçbir meselede mâşukuna muhalefeti düşünmez ve düşünemez. Hele, başka şeylerin ona gölge etmesini, önüne geçip onu unutturmasını kat’iyen istemez. Hatta ondan bahsetmeyen her sözü abes ve faydasız sayar; onunla alâkalı olmayan her işi de, ona karşı nankörlük ve vefasızlık bilir.

* * *

Aşk, kalbin alâkası, iradenin meyli, duyguların ağyârdan arınması ve insan latîfelerinin, mâşukun rüya ve hülyalarından gayrı hiçbir şey hissetmemesi hâletidir ki; âşıkın her davranışında sevgiliye ait bir mânâ parıldar: Kalbi, ona olan iştiyakla atar, dili hep onu mırıldanır, gözleri onun hayaliyle açılır-kapanır...

* * *

Âşık, esen yelde, yağan yağmurda, çağlayan ırmakta, uğuldayan ormanda, ağaran sabah ve kararan gecede hep dostunun kokusunu duyup canlanır; onun,

çevreye akseden güzelliklerini görüp coşar; her esintide ona ait solukları hissedip neş'elenir ve yer yer de onun sitemlerini sezip inler...

* * *

Mâşuka ait emarelerin şafağına uyanan âşıklar, dudaklarında kıpkızıl kan, sinelerinde alev alev bir tûfan, kendilerini bir ateş çemberi içinde bulurlar. Bir daha da bu zevkli cehennemden dışarı çıkmak istemezler.

* * *

Aşkı, fasıkların şehevanî sevgilerinden ibaret saymak bir yanlışlık ve hakikî aşkı bilememenin ifadesidir. Vâkıa, bazen mecazî aşkların dahi hakikî aşka ınkılâp ettiği olmuştur; ama bu, kat'iyen mecazî aşkın zatî bir değer ve kıymet ifade etttiği mânâsına gelmez; aksine onun eksik, kusurlu ve ebediyet ifade etmediğine delâlet eder.

* * *

Gerçek âşıkların, tutuldukları aşk hummasıyla, iç dünyaları daima bir yanardağ gibi dumanlı ve inim inimdir. Duyup sezebilenlerce, onların her iniltileri sinelerinden kopup gelen öyle "lavlar"dır ki; düştüğü her yeri yakar-yıkar ve yangınlar çıkarır.

* * *

Aşkın sözlerle anlatılması oldukça zor, hatta imkânsızdır. Bu itibarladır ki, aşk adına anlatılan şeylerin büyük bir kısmı, onun dışa aksetmiş eserleri olmadan öteye gitmez. Zira o, bir hâldir ve onu beyan edecek dil de, sadece âşıkın kendisidir.

* * *

Âşık, Hak sevgisini mezhep edinip ömrünü hayret, hayranlık ve sevdiğine karşı takdir hisleriyle donatmış öyle bir sermesttir ki, ihtimal ancak kıyamet sûruyla kendine gelebilir.

* * *

Âşık, fevvâre gibidir, daima içinden kaynar.

* * *

Fânilik elemini dindirecek, hazanla oturup kalkan ruhların ızdırap ateşini söndürecek tek bir şey vardır, o da hakikî aşktır. Evet, yıllardan beri bütün

dertlerimize, onulmaz zannettiğimiz hastalıklarımıza, korku ve endişelerimize, kargaşa ve buhranlarımıza yegâne çare ve biricik deva ancak aşktır.

* * *

Nesiller, ilim-irfan ve günümüzün kültürüyle ihya edilmeye çalışılırken, onların gönüllerine, az dahi olsa, aşk kıvılcımlarını saçmadığımız takdirde, hep eksik ve kusurlu kalacak ve kat'iyen cismanîliklerini aşamayacaklardır.

## Kadın

Çocukların talim ve terbiyesi, hanenin nizam, huzur ve âhengi adına insanlık mektebinin ilk hocası kadındır. Kadına yeni yeni yerler arandığı günümüzde bir kere daha, Kudret Eli'nin ona bahşettiği bu müstesna mevkiin hatırlanması, bir kısım fuzulî arayışları önleyeceği kanaatindeyiz.

* * *

Namuslu, terbiyeli ve yuvasına bağlı bir kadının bulunduğu ev, Cennet köşelerinden bir köşedir ve orada duyulan seslerin, solukların huri, gılman nağmesinden ve kevser çağıltısından farkı yoktur.

* * *

İnsan bazen, surî zinetinin altında ezilmiş herhangi bir kadını görünce, kendi kendine "Acaba, kadının iç zineti sayılan namus, iffet, fazilete de bu kadar değer veriyor mu?" diye düşünüyor.

* * *

Kadını, meleklerden daha ulvî yapan ve onu eşsiz bir elmas hâline getiren, onun iç derinliği, iffet ve vakarıdır. İffeti hakkında söz söylenen kadın kalp bir para, vakarsız ise alay mevzuu bir kukladır ki, böylelerinin öldürücü atmosferlerinde ne sağlıklı yuvadan, ne de sıhhatli nesillerden bahsetmeye imkân yoktur.

* * *

İç âlemiyle fazilete uyanmış bir kadın, bulunduğu hanede kristal bir avizeye benzer. Onun her kıpırdanışında evin dört bir köşesinde ışıklar oynamaya başlar. Kendi ruh dünyasında karanlık düşüncelere teslim olmuş kadın kıyafetindeki tali'size gelince, o, öyle bir sis ve duman kaynağıdır ki, uğradığı her yeri kirletir geçer.

* * *

Kadının, elinden düşürmeden daima okuyacağı tek kitap, içtimaî terbiye kitabıdır ki, henüz en mükemmeliyle yazıldığı söylenemez.

* * *

Kendini nefsanî hevesâta salmış kadınları gördükçe, “Kadının aklı kısadır.” diyenleri çok müsamahalı görüyorum. Zannediyorum, böyle diyenler, günümüzde kadının reklâm mevzuu hâline getirildiğini görselerdi, diyecek şey bulamayacaklardı.

* * *

Eskiler, “Kadının elinde iğne, mücahidin elinde mızrak gibidir.” derlerdi. Doğrusu ben, bu sözde hiç de mübalâğa görmüyorum.

* * *

Kadının başkaları için zevk metâı, eğlence mevzuu ve reklâm malzemesi olduğu devirler hiç de azımsanmayacak kadar çoktur. Bereket versin ki, bütün bu tali’siz dönemler, şimdiye kadar hep onun dirilip kendini yenilemesi ve özünü bulmasının başlangıcı olmuştur.

* * *

Oğlana “mahdum”, kız çocuğuna da “kerîme” derlerdi ki, gözbebeği ile aynı mânâya gelen bu kelime, çok kıymetli, kıymetli olduğu kadar lüzumlu, lüzumlu olduğu kadar da en nazik bir uzvu bütün önemiyle ifade etmektedir.

* * *

“Eteğini tozdan-topraktan sakın.” deriz. Gözbebeği olan kadının ne kadar korunup kollanması lâzım geldiğini, bilmem ki takdir edebiliyor muyuz?

* * *

Faziletli kadının süsü, zineti namus ve iffeti olduğu gibi, en şâyân-ı takdir ve hayranlıkla karşılanacak yanı da, içtimaî terbiyesi ve eşine karşı sadakatidir.

* * *

İyi kadın, ağzında hikmet, ruhunda incelik ve letafet, davranışlarında herkese saygı ve hürmet telkin eden kadındır ki, âşina nazarlar onun bu mukaddes yanını sezerek, beşerî kaynaklı iç bulantılarını ibret ve tefekküre çevirirler.

* * *

Bedenî hayatıyla gelişirken, kalb ve ruh tomurcuklarını inkişaf ettirememiş bir kadın, belli bir süre başlarda gezen çiçeklere benzese de, arkadan hemen solup gitmesi, yaprak yaprak dökülüp ayaklar altında çiğnenmesi kaçınılmazdır. Ebedîleşme yolunu bulamayanlar için ne hazin akıbet..!

* * *

Kadın, iğfal edilip çirkeflere düşürülmeyecek kadar muallâ bir cevherdir. Geleceğin ilme, irfana, hakikate uyanmış tali'li nesillerinin, onu gözbebekleri gibi aziz tutacakları ümidimizi henüz yitirmedik...

* * *

Bizim kadınımız, millî şeref ve necâbetimizin de en sağlam temel taşıdır. Upuzun ve şanlı geçmişimizin inşasında onun hissesi, hiç de düşmanla yaka-paça olan mücahitlerin hissesinden geri değildir.

* * *

Kadınlık âlemi için hak ve hürriyet havarîliği yapanların çoğu, onu cismanî zevkleriyle coşturup, ruhunu hançerlemekten başka bir şey yapmamaktadırlar.

* * *

Ruhunda olgunluğa ermiş bir kadının, yetiştirip arkada bıraktığı hayırlı halefleri sayesinde, yuvası devamlı bir buhurdanlık gibi tüter ve içlere inşirah veren râyihalar salar. İşte bu râyihaların esip durduğu uhrevî mekân, her türlü tarif ve tavsifin üstünde tam bir Cennet bahçesidir.

* * *

Kalbini iman nurları, kafasını da ilim ve içtimaî terbiye ile aydınlatmış bir kadın, evini yeniden her gün inşa ediyor gibi, ona yeni yeni güzellik buudları ekler. Sefih ve kendini bilmezlere gelince, mevcut yuvaları bile yıkıp harabeye, kasvetleştirip mezara çevirirler.

* * *

Kadın, bulaşık bir kap, değersiz bir maden parçası olmadığı gibi, yeri de bulaşık kaplarının, maden parçalarının bulunduğu yer değildir. O, eşsiz bir pırlantadır ve mutlaka sedef kakmalı pırlanta kutularında korunmalıdır.

* * *

Kadın, incelik, letafet ve hassasiyette müstesna bir yere sahiptir. O, bu hususiyetleriyle ancak kendi tabiat ve fıtratının çerçevesinde kaldığı sürece yuvasına, dolayısıyla da kendi toplumuna yararlı olabilir.

* * *

Bugüne kadar feministlerin kadın adına ileri sürdükleri her teklif, onu hoyratlaştırıcı, küçük düşürücü ve tabiat deformasyonuna uğratıcı olmuştur. Oysaki kadın, varlık zincirinde çok önemli bir halkadır ve onun en ehemmiyetli yanı da, kendi fıtrat ve tabiatının sınırlarına saygılı kalmasındadır.

## Tabiat

Tabiat, umumî mânâda varlığın bütünü, hususiyetleri ve onun yaratılıştan gelen özellikleri demektir. İnsanda ise, onun huyu, mizacı, karakteri mânâsına gelir. Tabiat, hangi şekliyle ele alınırsa alınsın, Kudreti Sonsuz'un eliyle işlenmiş bir dantela, Yaratıcı Güç'ün elinde bir kanun ve O'nun hikmetlerini terennüm eden bir kitaptır. Tıpkı madde gibi, tabiat da hissiz, şuursuz ve idraksizdir. Bu itibarla da o, hem her gün bağrında var edilen bunca yaratıkların, hem de şuur, irade, idrak ve ilmî plânlar isteyen bütün varlıkların diliyle kendi âcizliğini ve fakirliğini haykırmaktadır. Yani o, arkasındaki muhît ilmi, muhteşem kudreti ve akıllara durgunluk veren bir iradeyi âvâz âvâz ilân etmektedir.

* * *

Tabiat, maddenin hususiyetleri ve onun yaratılıştan gelen özellikleri olduğuna göre, mevcudiyetini ona borçlu bulunduğu maddeden evvel olamaz. Öyle ise, varlık ve hâdiseleri ona dayamak ve onunla izah etmeye kalkışmak, bir aldatmacadan başka bir şey değildir.

* * *

Bugün tabiî ilimlerle en az meşgul olanlar bile, tabiatın kör ve sağır bir kuvvetten ibaret olduğunu ve onun hiçbir şeyi yaratamayacağını çok iyi bilmektedirler. İş böyleyken, onu Yaratıcı Kuvvet'in yerine koymaya çalışmak, küfür yobazlığından başka bir şey olmasa gerek...

* * *

Tabiatın mahiyeti apaçık bilindiği hâlde, onu, olduğundan farklı göstererek, nesillere yaratıcı bir güç gibi takdim etmek, ilimlere karşı bir muaraza ve her

biri başlı başına harika birer sanat eseri olan şu dünya sergilerindeki bütün antika eserleri de tahkir sayılır.

* * *

Şayet tabiat varlığın kendisinden ibaret ise, “Tabiat yarattı.” diyenler, bilmem ki, bu sözleriyle, “Varlık kendi kendini yarattı.” dediklerinin farkında mıdırlar? Yok, “tabiat” sözünden maksatları huy, sıfat, seciye, kanun, disiplin gibi şeylerse, tabiatın, kendilerine tezgâh ve beşik olduğu eşya ve hâdiseleri nasıl yaratıp tanzim edeceğini izah etmeleri gerekmez mi?

## Basiret

Basiret; ilim, tecrübe, firaset nuruyla görüp sezmeye, bilip değerlendirmeye esas teşkil eden hususları, ihatalı ve tam tekmil kavramaya denir ki, bu mânâda basiretli insan, ötelere de açık olursa, artık o, insan-ı kâmil olmaya azmetmiş bir hakikat eri, bir mâneviyat kahramanı demektir.

* * *

Akıl, önemli bir ilim kaynağı; basiret ise, ciddi bir irfan menbaıdır. Aklı olup da basireti bulunmayan birisinin, çok şey bilip, çok şey anlasa da, bildikleriyle bir yere varabilmesi oldukça zor, hatta imkânsızdır.

* * *

Basiret, bir şeyi olduğu gibi veya olduğuna yakın kavramak ise, her akıllı insan basiretli sayılmayabilir.

* * *

Basiretsiz akılda sık sık şüphe, tereddüt ve kararsızlıklar görülmesine mukabil, basiret iklimi, her zaman sıcacık, yumuşak, kararlılık içinde ve emniyetle üfül üfüldür.

* * *

Akıl, fikir, dimağın en son kavrama seviyesi; basiret ise, ruhun ilk idrak mertebesidir. Basiretin zirvesi ise hikmettir ki, Kur’ân, “Kime hikmet verilmişse, şüphesiz o, birçok hayra erdirilmiş sayılır.” diyerek, bu hakikati nazara vermektedir.

* * *

Varlığa sadece gözleriyle bakanlar, onu ancak gözlerinin ihatası ölçüsünde

kavrayabilirler. Eşyayı basiretle didik didik edenlerdir ki, arının çiçeklerden bal özü topladığı gibi, onlar da, hemen her şeyden şeker-şerbet mânâlar çıkarabilirler.

* * *

Göz, baktığı kimselerin şekil, sima ve kametlerini görür. Basiret, bunların ötesinde, ahlâk, fazilet ve ruhun derece-i kıymeti gibi şeyleri de sezer.

* * *

Gözler, eşya ve hâdiseleri dış yüzleri ve maddî yanlarıyla; basiret ise, muhteva, fayda, gaye ve hikmet gibi iç yüzleriyle de görür, tanır ve kavrar.

* * *

Basiret, akıl demek olmadığı gibi, düşünce de değildir. Düşünmek, akıl ve aklın semerelerini aşkın olduğu gibi, basiret de, düşüncenin çok ötesinde ilâhî bir melekedir.

* * *

İnsanı hayvanlardan ayıran şey, onun şuuru, basireti, sonra da ilham ve hikmete mazhariyetidir. Bu hâsselerden mahrum bulunanlar, şekilleri ne olursa olsun, olmaları gerekli olan son noktaya ulaşamamış sayılırlar.

## His ve Duygu

His, insanın kendi duyma çizgisine giren şeyleri zâhir ve bâtın hâsseleri, yani, dış ve iç duyularıyla kavraması demektir ki, bu mevzuda bir veya birkaç şeyi birden kavrayana hassas denir.

* * *

Akıl, dimağın; vicdan da, ruhun sezip kavramasıdır. Birincisini “bilmek” diye tarif edeceksek; ikincisine “his” demek uygun olur. Bu itibarladır ki, aklı âtıl, vicdanı ölü kimselerin, ne varlığı duyup hissetmeleri, ne de onun içinde olup biten şeyleri bilmeleri kat’iyen düşünülemez.

* * *

Hikmet açısından his, ruhun bizzat idrak mekanizması demek olan vicdandır. Bu bakımdan, hissiz insan bir mânâda vicdansız, vicdansız insan da hissiz demektir.

* * *

Daha has mânâda his, iyi ve güzelin, fena ve çirkinin bir iç seziyle sezilmesidir ki, böyle bir yolla pek çok insanî vasıflar ortaya çıkarılabilir. Meselâ, "Düşmanımızı esir ettiğimiz zaman, öldürmek mi, affetmek mi? İffetimizi lekeledikleri zaman, lekelemek mi, insanca davranmak mı?": Biz bunlar arasındaki tercihi hep bu mânâdaki hisle yaparız.

* * *

His, hikmetle terbiye edilir ve geliştirilir. Maddeci felsefe ise, onu söndürür ve köreltir. Bu itibarladır ki, her meseleyi götürüp akla dayayanlar, hissin aydınlık dünyasını hiçbir zaman tanıyamazlar.

* * *

Doğru his, garazsız, ivazsız bir duyarlılığı gerektirir. Hakikî ve tam bir duyarlılık da, hakikî ve tam bir histen doğar.

* * *

Hissiz ve vicdansızların bütün zaferleri tamamen hayvanî zaferlerdir ve birer rezalet silsilesinden ibarettir ki; cismanîliğin azgınlaşıp, nefsanîliğin gayyalaşması; ruhun kolunun-kanadının kırılıp, vicdan mekanizmasının felç edilmesiyle noktalanır.

* * *

Din, vatan ve milletin maruz kaldığı musibetlerin ızdırap ve acısını vicdanlarında duyanlar, his dünyalarıyla uyanmış bir kısım yüksek ruhlardır ki, gönül verdikleri bu ulvî değerler uğrunda seve seve hayatlarını feda etmekten çekinmezler. Hissiz ve duygusuz kimselere gelince, fedakârlık adına çok laf etseler de, sözünü ettikleri şeylerin en küçüğünü yapmaya dahi güçleri yetmez...

* * *

Kendi zararları mevzubahis olsa bile, başkalarını düşünme, onlar için yaşama, onların acılarını ve zevklerini paylaşma gibi, her biri başlı başına birer değer ifade eden hasletlerin bir insanda bulunması, ondaki ruhanî hissin güçlü olmasından ileri gelir. Böyle bir histen bütün bütün mahrum olan kimselerde ise, değil bu hasletlerin bütününü, onlardan bir tekini dahi görüp göstermek mümkün değildir.

Böylelerinde fazilet ve civanmertlik adına görülen şeylere gelince, bunlar, daha çok, başkalarının besteleyip seslendirdiği bir parçaya mırıltıyla iştirak eden dahîllerin bestekârlığına benzer.

* * *

Bir milletin terakki ve teâlisi, o millet fertlerinde duygu birliğine ve duyarlılığın derinliğine bağlıdır. His dünyasında derinleşmiş kimselerdir ki, dava ve düşünceleri uğruna malik oldukları her şeyi gözlerini kırpmadan feda ederler. Çaresiz kalınca da, ya cinnet getirir veya verem olur giderler.

* * *

Hissin en yüksek mertebesi, dinî ve millî değerlere tecavüz edildiğinde meydana gelen asabî bir hummadır ki, duyarlı ruhları bir sıtma gibi sarsar ve hırpalar. Biz, buna "hamiyet" de diyebiliriz.

* * *

Hamiyet, kıymetlerin alt üst olduğu, yüce-yüksek değerlerin yıkıldığı bir yerde ruhun hafakan ve ızdıraplarıdır ki, gerçek insanla, insan suretindeki varlıkları birbirinden ayıran en belirgin hususiyettir.

Zirvedeki En Yüksek Ruh'tan günümüzün muzdariplerine kadar, birer buhurdanlık gibi tütüp duran bütün sancılı dimağlar, tutuldukları bu humma ile, kâh dağ başlarında, kâh mağaralarda, kâh mezarlarda yatmış-kalkmış, dolaşmış-düşünmüş, inim inim inlemiş ve iki büklüm olmuşlardır. Ve bence, tarihte en muhteşem devirleri inşa edenler de, işte bu his ve hamiyet kahramanlarıdır.

## Hikmet Parıltıları veya Felsefenin Bencesi

Cumhura muhafelet hatadır. Ancak cumhur, cumhur olduğu zaman bu hüküm doğru ise de, aksine, muvafakat hatadır. Mühendislerin bir hasta hakkındaki görüşlerine muhalefet eden hata etmiş sayılmayacağı gibi, inşaat hesaplarında doktorların görüşlerini almamak da hata sayılmaz.

* * *

Âcizlik, sadece kuvvetsizlik ve iktidarsızlık demek değildir. Nice kuvvetli ve istidatlı kimseler vardır ki, değerlendirilip istifade edilmediğinden, âciz konumundadırlar.

* * *

Işığı kendinden olanların ziyaları zulmetlerle söndürülemediği gibi, bir başka ziya ile de mağlup edilemez. Böyle bir ışık kaynağı, tabiî ömrü içinde her şeye rağmen par par yanar ve aydınlatır.

* * *

Akıl, imanla kendini bezeyemeyenler için iz'ac edici bir alettir.

* * *

Sadece görüp öyle yapan, bilip yapan kadar muvaffak olamadığı gibi, bilip yapan da, vicdanında duyup yapan kadar muvaffak olamaz.

* * *

Yalnız parasızlık değil, ilimsizlik, düşüncesizlik, hünersizlik de birer fakirliktir. Bu itibarla, ilimsiz, fikirsiz, hünersiz zenginler de bir çeşit fakir sayılırlar.

* * *

Bazen gözlükler gözün ve her zaman göz aklın, akıl basiretin, basiret vicdanın, vicdan da ruhun müşâhede menfezi ve görme vasıtasıdır.

* * *

Tımarhanede en acınacak olan insan, akıllı insandır. Deli bizim içimize girse, acınacak hâle gelir. Herkes deli ama, cinnet keyfiyeti farklı.

* * *

İnsanlık bir ağaçtır; milletler de onun dalları.. şiddetli rüzgârlara benzeyen hâdiseler, şiddetleri ölçüsünde onları birbirine vurdurur ve çarpıştırır. Tabiî, zararı da ağaç çeker. "Herkes, ne ederse kendisine eder"in mânâsı da bu olsa gerek.

* * *

Geceler, insanın inkişaf edip gelişmesine ve insanlığın mutluluk ve saadetinin hazırlanmasına açılmış meydanlar gibidir. Yüksek fikir ve yüksek eserler, hep o karanlık döl yatağında gelişmiş ve insanlığın istifadesine arz edilmişlerdir.

* * *

Hemen her zaman gökler ötesi yolculuğa çağrılanlar, seher vakti yollara

dökülenler arasından seçilmiştir.

* * *

Mide, hazm olunmayan ve işe yaramayan gıdaları dışarı atar, sonra da onların yüzüne tükürür. Faydasız insanlara da zaman ve tarih aynı şeyi yapar.

* * *

Pas, demirin; kurşun, elmasın; sefahet de, ruhun düşmanıdır. Bugün olmasa da yarın mutlaka, onu çürütür ve mahveder.

* * *

Her sarı, altın; her parlayan, ışık; her akan, su değildir...

* * *

Her sel, vücuduna ehemmiyet verilmeyen minik damlacıklardan meydana gelir ve mukavemet edilemeyecek bir seviyeye ulaşır. Toplumların bünyeleri de, her zaman bu türlü sellere açıktır; bazen olur ki bu seller, önlerinde "set" olmak isteyenleri de sürükler-götürür.

* * *

Görgüsüzlere ilim ve hakikat anlatmak, delilerle uğraşmak kadar zor olsa da, irşad erleri bu vazifeyi seve seve yapmalıdırlar.

* * *

Belânın en tehlikelisi, yüze gülerek gelenidir.

* * *

Çıplak hakikatleri herkes aynı seviyede anlayamadığından, tecrit yolu terkedilerek, teşhis ve temsil yolu seçilmiştir.

* * *

Şikâyet, hep zamandan ve mekândan olur. Oysaki, asıl mücrim cehalettir. Zaman ve felek masum; insan ise, çok nankör ve çok cahildir.

* * *

Vatan, orman değil, bir bahçedir. Onun tanziminde meyveli fidanların ve çiçeklerin çoğaltılmasına ihtiyaç vardır.

* * *

Bahçeyi ayrık otlarının işgaline terkedip, sonra da, “Ah felek!” deyip şikâyette bulunana bilmem ki ne demeli..!?

* * *

Nice güneşli, çimenli, çiçekli, pırıl pırıl yollar vardır ki, gider, öldüren çöllere ulaşır. Ve nice dikenli sarp patikalar da vardır ki, gider, sıratın Cennet yakasıyla kavşaklaşır.

* * *

En büyük hikmetlerden biri, “İnsan, dilinin altında saklıdır.” sözü olsa gerek... Bence, bundan daha büyüğü de, “Dost istersen, Allah yeter; arkadaş istersen, Kur’ân.” sözüdür.

* * *

İnsanlar, idraki ve idrak olunanı bilirler ama, idrak edeni bilemezler. Bilen ruhtur, akıl vasıta; gören ruhtur, göz vasıta...

* * *

Hareket, aklî veya tabiî sâikler neticesinde meydana geliyorsa hayvanî; iradî ve vicdanî sâiklere dayanıyorsa, o zaman da ruhî ve insanîdir.

* * *

Yokluk, korkunç bir hiçtir. Hiçlik, öyle sonsuz ve başdöndürücü bir sahadır ki, onda varlığı gösterir bir zerre bile bulmak mümkün değildir.

* * *

Şimdi dindara “mutaassıp” diyorlar. Taassup, bâtılda asabiyet gösterip, körü körüne ısrar etmektir. Hakta ısrar bir fazilettir ve mü’minin bu davranışı da kat’iyen taassup değildir.

* * *

İlâhî vâridâta dayanmayan felsefe, düşüncenin falsosudur.

* * *

Gerçek felsefe, ancak ve ancak Allah’ın insanı hikmete uyarması ile meydana gelen bir ruh ve düşünce çilesidir.

## Hikmet

Aklın yolunu aydınlatıp ona yeni ufuklar açan bir ilâhî meşale vardır ki, onun aydınlığında bir senede kat'edilecek yollar bir saatte alınabilir: O da, fikirdir.

* * *

Fikrin işi, doğruyu araştırmaktır. Malzemesi ilâhî mevhibeler olan onun laboratuvarında, çok doğrular, doğruluk hesabına tekrar-ber-tekrar değiştirilir ki, fikrin asaleti de, işte buradadır.

* * *

Fikir, düşünmek demektir. Düşünmek, muhakeme etmeden akla gelen şeylere inanmak ve başkalarının arızalarını bulup, onlara itirazlarla ömrünü çürütmekten daha ziyade, hakikate ulaştıran faziletli bir gayrettir ki, gücünü mantık, hikmet ve ilâhî vâridâttan alır...

* * *

Fikir, bir mânâda aklın inceliği ve nuranîleşmesidir. Fikirsizlik, akılsızlık demek değildir. Aklın, her şeyi aydınlıkta yakalayıp değerlendirmesine mukabil, fikir, mütalâa edeceği şeyleri daha çok karanlıkta mütalâa etmeyi sever. Evet, fikir ile ruh, karanlıkta daha çok iş görürler...

* * *

Hikmet veya İslâmî felsefe, hep bu mânâdaki düşünce yamaçlarında boy atıp gelişmiştir. Sağlam düşüncenin hâkim olduğu her yer ve her devirde sağlam hikmet, sakat ve eksik düşüncenin hükümfermâ olduğu yerlerde arızalı ve yanıltan felsefe zuhur etmiştir.

* * *

Eksiği ve gediği ile felsefeye hikmet diyeceksek, feylesof da, hikmet seven mânâsına hakîm demektir.

* * *

İnsan düşüncesini bulanıklıktan, gönlünü de vahşetten kurtararak, onun ruhunu tasfiye edip, vicdanının eline, uğrayacağı yerleri aydınlatacak bir meşale tutuşturan ve bu aydınlıkta varlığın çehresindeki yazıları okutturan en önemli ışık kaynaklarından biri de, hikmet veya İslâmî felsefedir.

* * *

İlimler, akıl dairesi içinde döner-dururlar; hikmet, ruhiyât atmosferinde

çimlenir-gelişir. Mâneviyât, akıl ve ruh dairesinin çok ötesinde, ruhaniyât ikliminde doğar ve büyür.

* * *

Hikmetin gayesi, Allah'a ve ruha giden yolları aydınlatmaktır. Bu aydınlatma, zaman zaman eserden eser sahibine, zaman zaman da eser sahibinden esere ulaştırma şeklinde olur. Her iki yol da, hikmet meşalesini elinde taşıyanın niyet ve nazarının sağlamlığı ölçüsünde insanı hayra ve mutlak güzelliklere ulaştırabilir.

* * *

Âlim, bilen değil, bildiği şeyi vicdanında duyandır. Cahile karşı âlim ne ise, âlime karşı da hakîm ve feylesof odur.

* * *

Âlim, şehadet âlemi ve sırf mülk cihetiyle varlıklarla münasebete geçer; hakîm ise, sürekli olarak gayb âlemi ve öteleri kurcalar durur...

* * *

Âlim, görüp şahit olduğu, fakat vicdanında ledünnî bir zevk hâlinde duymadığı güzel şeyleri fena sayabilir. Hakîm, her şeye perde arkası durumu itibarıyla yaklaştığı için, bütün fikrî faaliyetlerini âdeta bir ibadet neşvesi içinde sürdürür.

* * *

Sevilmeyen her şey, mutlaka çirkin ve fena demek değildir. Çocuklar, okuma ve düşünmeyi, iğne ve ilacı sevmezler.. ama, ateş ve yılanla oynamaya bayılırlar... İlim aklıyla hikmet aklı da, aynı ölçüler içinde mütalâa edilebilir.

* * *

Bizdeki yeni felsefeciler, felsefe ile en az münasebeti olanlardır. Pek çoğunun yaptığı, yarım yamalak bir tercüme.. onu olsun mükemmel bir şekilde yapabilselerdi..!

* * *

Hikmet, akıl ile değil, ruhun tasdik ve şehadetiyle takdir edilebilir. Evet, hikmeti yine hikmet anlar; akıl, onun ya düşmanı veya samimî olmayan dostudur.

* * *

Aklın çok defa hikmeti beğenmemesi, onu idrak edememesindendir. Hikmetin meseleleri o denli ince ve akıl üstüdür ki, ilhamla kanatlanmayan aklın ona ulaşması çok zor, hatta imkânsızdır.

* * *

Akıl, gözün ak tabakası ise, hikmet onun siyah tabakasıdır ki, akıl nurundan sonraki zulmetten doğar...

* * *

Akıl, eşyayı el yordamıyla, hikmet ise gözle yakalamanın; akıl, varlığa gözlüklerle bakmanın; hikmet, onu dürbün veya teleskopla seyretmenin adıdır.

* * *

Akıl, maddenin sınırlarını aşamaz.. madde ötesini hikmet ve hakikî felsefe görüp sezebilir. Ne acıdır ki, insanlar, hikmetin o gürül gürül ve aldatmaz sesini dinleyeceklerine, gider, davul-zurna dinlerler...

* * *

Hayatın karanlık ve dolambaçlı yollarını aydınlatan iki meşale vardır: Biri salim akıl, öbürü de hikmet...

* * *

İlimler, aklın ziyası; hikmet ise, ruh semasında çakıp-duran şimşeklerdir.

* * *

Maddeci felsefe ile hikmeti birbirine karıştırmak, ikisini de bilememenin ifadesidir. Ne gariptir ki, şimdi her yanda duyulan da, bu tür cahillerin gevezeliği..!

* * *

Mâyesi hikmetle yoğrulmuş hakîm, hücresinin daracık duvarları içinde kâinatları seyreder ve öyle ulaşılmaz noktalara ulaşır ki, dünyaları gezen seyyahlar, onların yüzde birini bile göremezler...

* * *

Feylesofa kâinatşinas diyorlar; hakikatşinas ve “ârif-i billah” olmayan, hakikî feylesof olamaz.

* * *

Her söz, ferdin irfan ve kültür derecesine göre ruhundan fışkırır, ortaya çıkar ki, bunu da ancak, ufku o seviyede olanlar anlar. İnce sözleri, ince hakikatleri anlamamak veya âdî görmek, ruhun bilgisizlik ve kabalığından değil, onun irfansızlığındandır.

* * *

Milletler, sık sık hikmetsiz kuvvetin paletleri altında kalıp ezilmişlerdir. Aslında, hikmetsiz kuvvet, kuvvetsiz hikmeti ezerken, gerçekten ezilip ağlayan biri vardır: O da, hakikat...

* * *

Cevahir kadrini sarraflar, ilim adamını âlimler, insanı da insanlığa yükselmiş olan kâmiller anlar. Cevher, bakırcılar çarşısında garip; âlim, cahiller arasında; insan, hayvanî ruhlar içinde; hakîm de, muhakeme ve vicdanın kulak ardı edildiği bir dünyada...

## Hikmet Açısından Vicdan

İnsanın kendini ve kendi varlığını sezişinin unvanı olan vicdan; dileyen, sezen, kavrayan ve sürekli sonsuza açık bulunan bir ruh mekanizmasıdır.

* * *

Ruhun irade, his, zihin ve kalb gibi duyu vasıtaları, aynı zamanda vicdanın da en önemli temel esaslarıdır ki, burada insanı insanî kemalâta, ötelerde de ebedî mutluluk ve Cenâb-ı Hakk'ı müşâhedeye ulaştırırlar.

* * *

Vicdan, Hakk'ı gösteren pırıl pırıl bir aynadır ve Zât-ı Ulûhiyet'e tercüman olmada da eşi-menendi yoktur. Elverir ki o, varlığını hissettirecek ruh ve sesini duyuracak kulaklar bulabilsin..!

* * *

Vicdan, ruhun hissi, müşâhedesi ve idraki olduğundandır ki, o, hep mekân üstü, ötelere açık, kıstasları sağlam ve melek masumiyetine denk bir ismete sahip kabul edilmiştir.

* * *

Müftüler çoktur ve hemen hepsi de, anlayabildiklerince aynı kaynaklara müracaat eder ve fetva verirler. Vicdan, nazarı keskin öyle bir müftüdür ki, fetva verirken hakikate göre fetva verir ve verdiği fetvalarda da kimseyi yanıltmaz ve kimseye haksızlık etmez.

* * *

Vicdan-ı umumî, "sevâd-ı a'zam" denilen büyük çoğunluğun hissi, sezişi ve idraki demektir ki; yanılması oldukça azdır. Hele hele, malumat ve müktesebatı aynı ilham kaynağına dayanıyorsa...

* * *

Vicdan-ı umumî, yanılmaz ve aldatılmaz bir hâkim mesabesinde olunca, herkese, onun hükümlerine razı olma ve onu hakem kabul etme kalır ki, bu da, onun bir kısım meselelerde son merci olması demektir.

* * *

Vazife o iştir ki, Allah, onu emreder; enbiyâ gibi selim vicdanlar da canlandırır. Artık onu kabul etmemek elden gelmez. Hak, hâkim-i mutlak; vicdan ise, onun en doğru aynasıdır. Ara sıra bulanık gösterse de, çok defa, gösterdiklerini doğru gösterir.

* * *

Bir insanın tavır ve davranışlarındaki intizam, onun ruh ve fikir intizamından meydana gelir. Hareketlerindeki ledünnîlik ise, vicdanının ötelere açık olmasından...

## Hikmet Açısından Bilgi

Okuma, mütalâada bulunma ve mârifet arayışında olma, ruhun en önemli gıdalarındandır. Bunlardan yoksun olmak ise, telâfisi imkânsız çok ciddî bir mahrumiyettir.

* * *

Yabancılar, dağ-taş ülkemizin her yanını didik didik edip, bize ait ilim, sanat ve kültür hazinelerinden istifade ederken; bizler, geçmişimize ait ilim ve kültür kaynaklarını araştırmaz, okumaz ve okuyamazsak, oturup hâlimize ağlamamız gerekir.

* * *

Şanlı cedlerimizin miras olarak bırakıp gittiği ve bugünkü dünyanın da aşkla-şevkle arkasına düşüp araştırdığı bunca ilmî ve edebî eserlere karşı milletçe alâkasızlığımız, doğrusu anlaşılır gibi değil...

* * *

Tam bilemediği, bilip hazmedemediği bilgilerle nesillerin düşüncelerini bulandıranlar, sadece zararlı değil, aynı zamanda hain sayılırlar.

* * *

Izdırap, en duru ilham kaynağıdır.

* * *

Bir milletin varlık ve ihtişamı, o milletin kültür ve sanat derinliğiyle mebsuten mütenasiptir (doğru orantılıdır). Dünyanın dört bir yanında ilim ve sanat eserleri sergilenen bir millet, o eserler sayısınca dillerle “Ben de varım.” demektedir.

* * *

İnsanlar arasında kıymet ve şeref, ilim ve mârifet iledir. Hasis ve değersiz bir adam bile her zaman zengin olabilir; ama, kat’iyen şerefli olamaz.

* * *

Bir insanın okuyup-öğrendikleri ne kadar çok olursa olsun, hiçbir zaman onu okuyup-öğrenmekten alıkoymamalıdır. Gerçek ilim adamları, daha çok, sürekli araştırmalarının yanında, bildiklerini yetersiz bulan kimseler arasından çıkmıştır.

* * *

Hak söylemeye başlayınca cehalet öfkelenir, taassup tedirgin olur; ilim ise, kulak kesilir dinler.

* * *

Her cahil için bilgisiz demek doğru değildir. Hakikî cahil, doğruyu hissetmekten mahrum olandır. Böyle bir insan, çok bilse de, yine cahildir.

* * *

Yaşamak; görüp bilmek, yiyip içmek değildir. O, duyup hissetmektir. Bilen faydalı, bilmeyen zararlıdır; az bilen ise, bilmeyenden daha zararlıdır. Tam

bilenlerle hiç bilmeyenler, nadiren aldansalar da aldatmazlar; az bilen, çok aldatır.

* * *

İlim adına anlatılabilen şeyler, anlaşılmış kabul edilir; anlatılamayanlar ise, bir ölçüde hazmedilmemiş sayılır. Bu itibarladır ki, mekteplerde bir şey anlamayan gençler üzerinde durulurken, biraz da muallimlerin durumu ile meşgul olunmalıdır.

* * *

Mektepler gerçek muallimlerin elinde mâbet hâline getirileceği âna kadar, hapishanelerin boşalabileceğini beklemek beyhudedir.

* * *

İnsan, herhangi bir iş yapmaya niyet edince, önce, o mevzu ile alâkalı şeyleri iyi öğrenmeye çalışmalı, yapabileceğine tam inandıktan sonra da teşebbüste kusur etmemelidir.

* * *

Herkes, işini, mesleğini çok iyi bilmeli ve imkânlar ölçüsünde kendi ihtisas sahası içinde kalmalıdır. Zira, herkes ihtisası dışında başarılı olamayabilir. Onun için, tabip, tabip olarak, mühendis de mühendis olarak kalmalı.. hoca, tabiplik yapmamalı; tabip de, hukukçu olacağım diye kendini zorlamamalıdır.

## Hikmet Dilinde Namus

Namus; iffet, vefa ve sadakatten hâsıl olan öyle mübarek bir hamurdur ki, harç olarak kullanıldığı binanın sarsılıp yıkılması hiç görülmemiş veya çok ender vâki olmuştur.

* * *

Namus, yiğidin en yüksek yanı ve en önemli sıfatıdır. Yiğidin en alçak ve en sefil vaziyeti ise, namus mevzuundaki laubaliliğidir...

* * *

Bir kadının en şerefli ve en değerli tarafı, iffet ve namus itibarıyla lekesiz olmasıdır. Kendi namusunu ve ailesinin iffetini koruma mevzuunda hassas olmayan insanların, millî haysiyet ve millî şerefi koruyup-kollama hususunda da hassas olmayacakları açıktır.

* * *

Namus başka, şeref başkadır. Servet şerefe esas olabilir, ama namusbahş değildir. Fakirlik ise, kat'iyen onu ihlal etmez.

* * *

Namus, bütün milletlerin, onun üzerine "and" içeçekleri ölçüde mukaddestir ve fazilet unsurları arasında en pahalı pırlantalardan biridir. Namus bilmeyenin şeref ve faziletperverliği de sahte ve yalandır.

* * *

Namus; eşsiz bir elmastır ve en mûtena mahfazalar içinde korunmalıdır. Böylece onun kıymeti bir kat daha artar.

* * *

Kendi ırz ve namusu gibi başkalarının ırz ve namuslarının muhafazası mevzuunda hassas olmayan kimselere hiçbir şey emanet edilemez ve hiçbir hususta onlara güvenilemez...

* * *

Yarasalar, ışığı istemedikleri gibi, dinsizler dini, cahiller ilmi, ahlâksızlar ahlâkî prensipleri, namus bilmeyenler de namusu istemezler.

## Hikmet Gözünde Yalan

Yalan, kâfirce bir lâfızdır. İnsanı, burada, vicdan-ı umumînin ona er-geç muttali olmasıyla değersizliğe, ötede de Cehennem'e mahkûm eder.

* * *

Yalan, müdahaneci; hakikat, ciddî ve müstağni; yalan, zevzek ve hoppa; hakikat, vakur ve muhteşemdir.

* * *

Yalanın, hilenin, hırsızlığın, iftiranın yaygınlaştığı ülkeler harap; böyle ülkelerin ahalisi fakir, askerleri de ihtilâlcidir...

* * *

Yalancılık hangi kıyafete girerse girsin, kendini mâşerî vicdandan saklayamaz. Hele Hakk'ın nuruyla bakan erbab-ı firaset nazarında asla!..

* * *

Yalanın revaç bulduğu ve meydanlar onunla inleyip durduğu zaman hakikatin dili koparılmış sayılır.

* * *

Vicdan-ı umumî bir denize benzer; yalanlar onun ta ortasına kadar dahi sızsalar, yine onları toplar, sahile atar.

* * *

Yalanın, inkârın, tevilin, riyanın yüzüne tükürüp onları daima tahkir eden birisi varsa; o da vicdandır.

* * *

Yalan ve gösterişler gürültülü, hakikat ve samimiyet sessizdir. Yıldırımlar, gök gürültüsünden evvel hedeflerine varırlar...

## Hikmet ve Fazilet

Fazilet, halk içinde minderde veya yerde oturur; gurur ise muhteşem koltuklara bile sığmaz. Gurur, kubbe görünümlü, tersine dönmüş bir kuyuya benzetilecek olursa, fazileti, ufka inmiş gibi görünen semaya benzetebiliriz...

* * *

Cehalet, gurura; hikmet, fazilete götürür. Gurur, cehaletin nesepsiz çocuğu; fazilet, hikmetin soylu evlâdıdır. Gurur, istibdat taraftarıdır; fazilet ise, hürriyet ve müsâvât...

* * *

Gurur, hep yalnızlık içinde dolaşır ve emsal arar; fazilet, emsalini bulmuşluğun huzuru içinde, sürekli halkla beraber olur.

* * *

"Zorla güzellik olmaz." derler, doğrudur. Büyüklük de zorla olmaz. Bunların her ikisini de mâşerî vicdan tayin eder.

* * *

Bazı kimseler vardır ki, onlara göre kendilerini beğenenler "nikbîn" (iyimser), beğenmeyenler de "bedbîn" (kötümser)dir. Bunlar, birincileri takdir eder, onlara bağırlarını açarlar; ikincileri de yedi köy kovarlar. Doğrusu, yedi

köy kovulması gerekli olan da işte bu “hodbîn”, yani bencillerdir.

* * *

Nikbîn, her şeyi iyi, bedbîn de her şeyi kötü görür. Bunların her ikisi de zararlıdır. İyiyi iyi, kötüyü de kötü görmek “hakikatbînlik”dir.

## Hikmet Zaviyesinden Matbuat

Medya, milletin duygularının tercümanı, kitlelerin rehberi ve nâşir-i efkârı, yani, düşüncelerini neşredendir. O, zulüm ve istibdat idarelerinde hep ya esir veya dalkavuk olarak kalmıştır.

* * *

Her yazar, söz ve davranışlarında edepli, lisan ve kaleminde de nezih olmalıdır. Yoksa, mevhum bir fayda uğruna, muhakkak zararlara sebebiyet verilebilir...

* * *

Muharrirleri, müellifleri, millî duygu ve millî düşünce istikametinde istedikleri gibi yazamayan milletler, daha çok “Babil esareti”ni tasvir ve temsil ederler.

* * *

Medya, isabetli-isabetsiz her türlü düşünceye açık bir müessese olması hasebiyle, millete ve millet ruhuna göre disipline edilmesinde zaruret vardır.

* * *

Gazeteler de, televizyonlar da, şahısların heva ve hevesine hizmetten fevkalâde sakınmalı, sadece ve sadece milleti irşad etme hedeflenmelidir.

* * *

Mezarlarda çürümeye terkedilen nice kafa kemikleri vardır ki, zulüm, istibdat ve sansürden ötürü yazılamamış bir sürü kitabı alıp, beraberlerinde götürmüşlerdir.

## Hikmet Açısından Muhabbet

Muhabbet, maddî-mânevî güzelliklere meyletmek demektir. Maddî şeylere muhabbet cismanî ve bedenî; mânevî şeylere muhabbet ise ruhî ve vicdanîdir. Bu itibarla, zâhirî güzelliklere muhabbet, o güzellikler ebedî olmadığından

hicranlıdır. Mânevî şeylere muhabbet ise, daimî ve hicransızdır.

* * *

“Bir kalbde muhabbet hakikî olursa adavet mecazî, adavet hakikî olursa muhabbet mecazî olur.” çok müşkili halleden sırlı bir anahtardır.

* * *

Ümit edilen zevklerin elde edilmesi, ümit gibi aşkın da ölümüdür. Ümit ve aşk, arayıcı ruhların kanatlarıdır ve arama esnasında hep onlarla beraber bulunurlar.

* * *

Hastalığın tesirini tabipler, emarelerle bilirler; hasta onu duyar ve hisseder. Bunun gibi, muhabbeti seven, aşkı âşık, cezbeyi meczup, ruhanî zevkleri de ârifler bilirler ki, hâl ilmi de işte budur!..

## ... Ve İnsan Aldandı

Ben bir senaryo yazsa idim, ilk cümlem, “... Ve insan aldandı.” olacaktı.

## Tarih İbret Sayfalarından İbarettir

Tarihî hâdiselerin aynıyla tekerrür edeceğini beklemek yanlıştır. Benzerlik olsa bile, her hâdise, zaman ve çevre ile kayıtlıdır. Bu itibarla, tarihten ders değil, ibret alınır.

* * *

Üzerine güneşin doğup battığı şeyler arasında taze kalabilen tek bir şey yoktur.

* * *

İlelebet şahikalarda kalabilmiş tek bir fert ve tek bir millet yoktur.

* * *

İnsan, tarihin hoş ve latîf sahifelerinin yanında, biraz da korkunç ve ürperten sahifelerini okumalıdır ki, gereken tembihi alabilsin. Yoksa o, düşüncelerinde hep çocukça kalabilir.

## Büyük Şeyleri Omuzunda Taşıyan Küçük Nesneler

Bir kibrit, meydana gelmesi veya getirilmesi dünya kadar zaman isteyen koca

bir ormanı bir anda yakıp kül edebilir..

* * *

Bazen, nohut kadar bir cisim, dev bir insanı yere serebilir.

* * *

Koskocaman ağaç minik bir çekirdekten, şu mükerrem insan küçücük bir canlıdan, bir mikroorganizmadan, güneş zerrelerden, derya da damlalardan meydana gelmiştir. Daha ne küçük nüve veya vesilelerden ne baş döndürücü neticeler..!

## Zaman Üzerine

Yiyecek ve içecekleri, ağzımıza alıp bünyemize mâl ettiğimiz zaman bir lezzet alır ve kendilerinden istifade etmiş oluruz. Zaman da öyledir: Saniyeleri, dakikaları, günleri ve haftaları kendimize mâl ettiğimiz ölçüde onun zevkini duyar ve geçmesini istemeyiz. Hayat, lezzeti duyulup neş'esi hissedildiği, bugünümüz ve yarınlar adına bir şeyler vaadettiği nispette tadına doyulmaz bir nimet ise de, dikkatsiz ve şuursuzca yaşandığında, insanın sırtında bir yükten farkı yoktur...

* * *

Zaman, bir santrale takılmış spirallerin sonsuza uzanmış şeklidir. Ne yuvarlak, ne de düz bir hat değil, onda iniş de var çıkış da var. Hakikî zamanın vücudu, levh-i mahv ve isbattır.

## Nefrinler

İnsan bünyesinde, insan için hayatî ehemmiyet arzeden bir kısım önemli noktalar bulunduğu gibi, millet bünyesinde de inanç, tarih şuuru, millî kültür ve millî mefkûre gibi çok önemli hususlar mevcuttur. Nasıl bir ferdin, kendi bünyesindeki bu hayatî noktalardan birinin darbelenmesiyle sendeleyip devrilmesi mukadderdir; aynen onun gibi, milletlerin de, bu noktalardan herhangi birinden alacağı bir yara ile yıkılması muhakkaktır. Bin nefrin, milletin inanç ve tarihiyle oynayanlara! Bin nefrin, mazi düşmanlarına! Bin nefrin, millî kültür ve millî mefkûreyi tahrip edenlere! Bin nefrin, geleceği karanlık gören ve gösteren bedbinlere ve karamsarlara!

## Batı Şoku

Sanayi inkılâbı, İslâm dünyasında ilk şok yapan hâdisedir. Tıpkı kedinin fareyi şok edip, sonra da oynadığı gibi, Batı da o gün-bugün İslâm dünyasını şok etmiş ve onunla oynamaktadır.

## Cennet

Cennet, ne terakki, ne de tedenni yeridir. Orası, zevklerde derinleşme iklimidir.

.Sözüm, şairler ordusuna bayrak emîridir

# İkinci Bölüm
# İNSAN veDAVRANIŞLARI

## İbadet

İbadet; Allah'ın (celle celâluhu) mâbud, insanın da kul olduğunu en kusursuz şekilde ifade etmenin adıdır. Ve gerçek bir kulun hakikî bir mâbuda karşı Yaratıcı ve yaratılan münasebeti içinde tavırlarının tanziminden ibarettir.

* * *

İbadet; insanın, varlık, hayat, şuur, idrak ve iman gibi nimetlere karşı, mazhar olduğu bütün bu şeylerin diliyle bir teşekkürü; ibadetsizlik ise, mutlak bir körlük olmasa bile, kaba bir nankörlük olduğunda şüphe yoktur.

* * *

İbadet; imanla hedeflenen dünya ve ukbâ saadeti gibi hususları elde etmek için, bizlere imanı emreden Zât'ın, açıp önümüze sürdüğü bir vuslat yolu ve bir vuslat âdâbıdır. Bu yolu bulamayanların, bu âdâbı elde edemeyenlerin Hakk'a ulaşmaları mümkün değildir.

* * *

İbadet; nazarî olarak, bilinen en büyük gerçeğin, insan vicdanında "hakka'l-yakîn"e ulaşmasının en emin ve en selâmetli yoludur. Şuurun, haşyet ve saygıyla kanatlanıp "yakîn" aradığı bu yolun her menzilinde insan ayrı bir vuslata erer.

* * *

Ömürlerini, hakikat adına nazarî meselelerin hikâyeleriyle tüketen bir kısım gerçeğe kapalı ruhlar, bütün bir hayat boyu en fasih dillerin, en sihirli beyanların büyüleyici ikliminde yaşasalar dahi, bir çuvaldız boyu yol alamazlar.

* * *

İbadet; insandaki iyilik, güzellik ve doğruluk düşüncesine kuvvet veren bereketli bir kaynak ve nefsin kötülük temayüllerini iyileştirip melekler âlemine çeviren sırlı bir iksirdir. Her gün birkaç defa zikr u fikriyle bu kaynağa müracaat eden ruh "insan-ı kâmil" olma yoluna girmiş ve bir ölçüde nefsin

desiselerine karşı da siperini bulup mevzilenmiş sayılır...

* * *

İbadet; Cennet'e ehil hâle gelme keyfiyetini araştırma yolunda, insan ruhunda saklı bulunan meleklik istidadının geliştirilip inkişaf ettirilmesi, bedenî ve hayvanî istidatların da zabt u rabt altına alınması ameliyesinden ibarettir. Dünden-bugüne; ibadet sayesinde melekleri çok gerilerde bırakanlar olduğu gibi, ibadetsizlikle yuvarlanıp aşağıların aşağısına sürüklenenler de az değildir.

* * *

İbadetin en faziletlisi Allah'ı (celle celâluhu) bilip, Allah'ı sevmek ve insanlara faydalı olmaktır. Bu zirvenin zirvesi de, doğruyu gösteren vicdan ibresiyle her işte Hakk'ın hoşnutluğunun gözetilmesi, "Festakim kemâ umirte" sesiyle ihtizaza gelerek, bir mü'min için ideal olan gerçek doğruluğun araştırılmasıdır.

## İnsan

İnsan, yüksek duygularla donanmış, fazilete istidatlı, ebediyete meftun bir varlıktır. En sefil görünen bir insan ruhunda dahi ebediyet düşüncesi, güzellik aşkı ve fazilet hissinden meydana gelen gök kuşağı gibi bir iklim mevcuttur ki, onun yükselip ölümsüzlüğe ermesi de, mahiyetindeki bu istidatların geliştirilip ortaya çıkarılmasına bağlıdır.

* * *

İnsanın insanlığı, fâni olan hayvanî cesedinde değil, ebediyete meftun ve âşık olan ruhunda aranmalıdır. Bu itibarladır ki o, ruhuyla ihmale uğrayıp, sadece bedeniyle ele alındığı zamanlarda, kat'iyen doyma noktasına ulaşamamış ve hiçbir zaman tatmin edilememiştir.

* * *

En tali'li ve mesut insan, vicdanı hep ötelerin aşk ve iştiyakıyla sermest olan insandır. Bedenin sınırlı, dar ve boğucu zindanında ömürlerini geçirenler, saraylarda dahi olsalar, zindanda sayılırlar.

* * *

Her insanın ilk ve en birinci vazifesi, kendini keşfedip tanıması ve bu sayede aydınlanan mahiyet adesesiyle dönüp Rabbine yönelmesidir. Kendi mahiyetini

tanıyıp bilmeyen ve Yüce Yaratıcısıyla münasebet kuramayan bahtsızlar, sırtlarında nasıl bir hazine taşıdıklarını bilemeyen hamallar gibi yaşar ve hamallar gibi göçer-geçer giderler.

* * *

İnsan, zatında âciz bir varlıktır ama, Kudreti Sonsuz'a dayanması sayesinde, fevkalâde bir iktidara malik olduğu da bir gerçektir. Evet o, Kudreti Sonsuz'a dayandığı içindir ki, damla iken çağlayan, zerre iken güneş ve bir dilenci iken sultan olur.

* * *

İnsan, varlık ve hâdiseler kitabıyla içli dışlı olup, onunla bütünleştiği ölçüde gönül dünyasında hikmet parıltıları belirir. Bu sayede o, özünü tanır; mârifetullaha erer; sonra da gider, Allah'a vâsıl olur. Elverir ki, düşünce plânında gerçekleştirilmek istenen bu seyr ü seyahat, ilhad ve inkâra bağlanmış olmasın.

* * *

Hakikî insanlar, diğer canlılarla aralarındaki müşterek hareketleri, nesil ve türlerini devam ettirme istikametinde, bir vazife şuuruyla ve zaruret sınırları içinde yerine getirirler. Ölçüsüzce bedenî hazlarına kapılıp gidenler ise, başka varlıklarla aralarındaki mesafeyi daraltmış ve insanî sınırları zorlamış olurlar.

## İnsana Hürmet

Hayvan ölünce unutulur ve mezarı da kaybolur. Ama, insan öyle değildir... Atalarının hatıra ve mezarlarını muhafaza etmeyen milletler, bilmem ki, onları hayvanlar seviyesine indirdiklerinin farkında mıdırlar..? Aslında, ölülere hürmet, gelecek adına dirilere bahşedilmiş bir emniyettir.

## Cismaniyetle Gönül Arasında Denge

Gerçek hayat, gönül seviyesinde sürdürülen hayattır. Gönlüyle var olan insan, geçmişi ve geleceği bir vâhidin iki yüzü gibi görerek zamanüstü bir varlık hâline gelir. Böyle bir ruh, ne geçmişin elemleriyle dâğidâr olur, ne de geleceğin korkularıyla. Gönlünde kendini bulamamışlara gelince, yaşadıkları sığ hayatla, daima bedbinlik ve karamsarlık içindedirler. Böylelerin nazarında mazi korkunç bir mezar, gelecekse dipsiz bir kuyudur; ölseler de azap, kalsalar da...

* * *

İnsanın upuzun bir geçmiş ve bitip tükenmek bilmeyen bir gelecekle münasebeti, ancak kalb ve ruhun derece-i hayatını idrak etmesine bağlıdır. Bu seviyede bir hayat süren ve onu idrak eden tali'li ruhlar, geçmişi atalarımızın otağ ve tahtları hâlinde, geleceği de Cennet bahçelerine uzanan yollar şeklinde görür ve vicdanlarında fışkırttıkları kevserlerden içe içe bu dünya hanından geçer giderler. Bu ölçüde bir hayatı idrak edemeyen bedbahtlar ise, yaşayışları ölümden beter, ölümleri de zulmet zulmet üstüne tam bir cehennemdir.

* * *

Ferdin amel ve davranışlarıyla iç hayatı arasında birbirini destekleyici, düzenleyici ve olgunlaştırıcı bir münasebet vardır. Bunu, "fasit daire" karşılığı "salih daire" diye de adlandırabiliriz. Buna göre, insanın azim, ısrar, kararlılık gibi davranışları aksedip onun iç dünyasını nurlandıracağı gibi, vicdanının aydınlığı da, azim ve iradesini kamçılayarak, ona daha yüksek ufuklar gösterecektir.

* * *

Davranışlarıyla ruhun emrinde olan tali'liler, hep Yaradan'ın hoşnutluğuna, insanlık ve fazilete doğru yol alırlar; onların "kıblenümâ", yani pusulaları daima aynı mihraba işaret eder, hareket ibreleri de hep aynı rotayı gösterir. Ara sıra bir kısım sarkmalar olsa bile, içten bir nedamet, yürekten bir iniltiyle, gönüllerini saran günahları ruhlarında eritir ve yollarına devam ederler.

* * *

En ince teferruatına kadar, fevkalâde bir titizlikle bütün mükellefiyetlerini yerine getiren kutlular, dış dünyalarındaki nizam, âhenk ve vazife aşkının yanında, iç âlemleri itibarıyla durmadan bir buhurdanlık gibi tüter ve günde birkaç defa kanatlanarak, melekler bezmine ulaşırlar.

* * *

Asırlarca ebediyet düşüncesiyle kaynayıp hallaç olan ve gönüllerimizde sonsuzun aşkını mayalayan bir anlayış, zamanla yerini ruhsuz formülcülüğe ve uyuşukluğu da beraberinde getiren mistik anlayışa bıraktı. O gün–bugün, ateş böceğinin çıkardığı minik şerareler mahiyetindeki ilhamlarını, vahyin aydınlatıcı tayflarına denk tutan bu uğursuz düşünceler, aydınlık yolumuza sis

ve duman püskürtüp, insanımızın semasını karartmaktadır.

* * *

Bütün bunlardan sonra, bize göre hakikat erini şöyle çerçeveleyebiliriz: O, cismaniyeti itibarıyla her türlü dâhiyeyi göğüsleyebilecek kadar çelikleşmiş bir beden; düşüncesi itibarıyla, asrının ulaştığı anlayışla Hak beyanını karıştırıp kaynatan ve mahir bir kimyacı gibi her an başka terkiplere ulaşan inşa edici bir kafa; ruhî melekeleri ve kalbi itibarıyla, asırlardan beri Mevlânaların, Yunusların şekillendiği potada kavrula kavrula pişmiş, olgunlaşmış bir ruh; nihayet, "insanlar arasında insanlardan bir insan olma" felsefesine inanmış olgun bir gönül ve başkalarının saadeti uğruna kendi hazlarını unutmuş bir fedakârdır.

## Müsamaha

Aç herkese açabildiğin kadar sineni, ummanlar gibi olsun! İnançla geril ve insana sevgi duy; kalmasın alâka duymadığın ve el uzatmadığın bir mahzun gönül..!

* * *

İyileri iyilikleriyle alkışla; inanmış gönüllere karşı mürüvvetli ol; inançsızlara öyle yumuşak davran ki, kinleri, nefretleri eriyip gitsin ve sen, soluklarında daima Mesih ol..!

* * *

Yolların en renklisinde ve beyanların en çarpıcısıyla göklerle alışverişinde bir Yüce Rehber'in arkasında olduğunu asla unutma! Unutma ve bu hususların bir tekine bile sahip bulunmayanları düşünüp, insaflı ol.!

* * *

Kötülükleri iyilikle sav; görgüsüzce muamelelere aldırış etme! Herkes, davranışlarıyla kendi karakterini aksettirir. Sen, müsamaha yolunu seç ve töre bilmezlere karşı âlicenap ol..!

* * *

Sevgiyi sevip düşmanlığa düşman olmak, inançla coşan bir kalbin en mümeyyiz vasfıdır. Herkesten nefret ise, ya gönlü
şeytana kaptırmışlık veya bir cinnet eseridir. Sen, insanı sev; insanlığa hayran

ol..!

* * *

Sakınıp, bir kere dahi olsa nefsin hakemliğine düşmemelisin; zira ona göre senden başka herkes mücrim, her fert de tali'sizdir. Bu ise, en doğru sözlünün beyanında böyle düşünenin helâki demektir. Sen, nefsine karşı oldukça sert, başkalarına karşı da yumuşaklardan yumuşak ol..!

* * *

Başkalarını sana sevdiren ve onları senin nazarında sevimli kılan tavır ve davranışlara dikkat et! Unutma ki, aynı şeyler, senin de sevilip beğenilmene vesile olabilir. Daima insanca davran ve merhametli ol..!

* * *

Hakk'ın sana karşı muamelesini ölçü kabul edip, halka karşı öyle davranmalısın. O zaman halk içinde Hak'la beraber olur, her iki yalnızlığın vahşetlerinden de kurtulursun...

* * *

Yaratıcı'nın nazarında ne olduğunu, gönlünde O'na ayırdığın yer ile; halk katındaki mevkiini de, onlara karşı olan tavırlarınla tartıp değerlendirebilirsin. Hak'tan bir lâhza gafil olma! Ve, "İnsanlar içinde insanlardan bir insan ol..!"

* * *

İnanan insanların sana kötülük yapabilecekleri ruhuna iyiden iyiye yerleşmişse, bunun bir muhakemesizlik ve aklın kılletinden, bir nefse zebun olma ve ruhun zilletinden meydana gelmiş olduğunu bil! Ve hemen, gönlünü hoplatacak, gözünü yaşartacak bir rabbanîye müracaat et..!

* * *

Hâsılı, insanlar içinde sevgi ve itibarını korumak için, Hak için sev! Hak için nefret et! Ve, gönlü her zaman Hakk'a açık bir insan ol..!

## Alçak Gönüllülük

Yüzü yerde olanlar, Hak katında da, halk katında da sonsuz pâyelere ulaşırlar. Bunun aksine burunlarını dikip böbürlenenler ve herkesi hakir görüp çalım satanlar ise, hemen her zaman halk tarafından istiskâle uğramış, Hak tarafından da azaba çarptırılmışlardır.

* * *

İnsanın kendini beğenip büyük görmesi, aklının noksanlığına ve ruhunun hamlığına delâlet eder. Akıllı ve ruhen olgunluğa ermiş bir insan, mazhar olduğu her şeyi Yüce Yaratıcı'dan bilir ve şükran hissiyle her zaman O'nun karşısında iki büklüm olur.

* * *

Mütevazi olma, Yaratıcı'nın takdirine, halkın tahkir ve tekdirine karşı insanın gönlüne hoşnutluk hissi kazandırır. Evet, baştan haddini bilip tevazu kanatlarını yerlere kadar indiren birisi, insanlardan gelecek her türlü hor görmelere karşı en emin bir zırh içine girmiş ve en sağlam emniyet tedbirini de almış demektir.

* * *

Alçak gönüllülük, ferdin olgun ve faziletli olmasının; kibirlenip büyüklük taslamak ise, onun seviyesiz ve nâkıs olmasının alâmetidir. En kâmil kimseler, en çok insanlarla beraber bulunup, onlarla hemdem olanlardır. En nâkıs kimseler ise, insanlarla beraber bulunmayı, onlarla düşüp kalkmayı gururlarına yediremeyen bednâm tali'sizlerdir.

* * *

Yaşadıkları toplum içinde kadir ve kıymetleri bilinmeyenler, seciyelerindeki tevazu sayesinde er geç yükselir, şereflere ererler. Büyüklük kompleksine kapılanlar ise, toplum tarafından irdene irdene zamanla yaşadıkları muhit içinde birer yabancı unsur hâline gelirler.

* * *

Bir insanın insanlığa yükselmesi onun tevazuu ile, tevazuu da, makam, mansıp, servet ve ilim gibi halkın itibar ettiği şeylerin onu değiştirmemesiyle belli olur. Zikredilen hususlardan biriyle düşünce ve davranışlarında değişikliğe uğrayan kimsenin ne tevazuundan, ne de insanlığa yükselmesinden bahsedilebilir.

* * *

Alçak gönüllülük, hemen bütün güzel huyların anahtarı mesabesindedir. Onu elde eden, diğer güzel huylara da sahip olabilir. Ona malik olamayan ise, galiben diğer huylardan da mahrum kalır. Âdem Nebi (aleyhisselâm), sürçüp

düştüğü zaman, gökler ötesine ait yitirdiği herşeyi tevazuu ile yeniden elde ederken, aynı badirede yuvarlanıp giden şeytan, kibir ve gururunun kurbanı oldu.

* * *

Tekye ve zaviyelerde, hep yüzü yerde olanlar pervaz edip yükselmişlerdir. Mektep ve medreselerde de daima alçak gönüllüler istifade etmesini bilip, toplumlarına faydalı olmuşlardır. Burnunu dikip, tekyenin âdâp ve usûlüne riayet etmeyenler, birinin rahle-i tedrisi önünde diz çöküp bir şeyler öğrenmeyi gururuna yediremeyen tali'sizler ise, hep mahvolup gitmişlerdir.

* * *

Kibir ve ululuk "Zât-ı Ulûhiyet"in sıfatlarından olduğundan, büyüklük taslayıp şımarıklık yapanlar, hemen her zaman O'nun "Kahhâr" eliyle kıskıvrak yakalanmış ve helâk edilmişlerdir. Haddini bilip mütevazi olanlar ise, yükselip O'nun huzuruna ermişlerdir.

## İnsanlık

İnsan, başkalarına karşı iyi-kötü bütün davranışlarında nefsini mizan kabul ederek, her şeyi onunla tartmalı; nefsine hoş gelen şeyleri başkaları için de istemeli, nefsinin hoşlanmadığı bir muameleden başkalarının da hoşlanmayacağını kat'iyen hatırdan çıkarmamalıdır. Böylece o, hem yanlış davranışlardan, hem de başkalarını rencide etmekten kurtulmuş olur.

* * *

Kendinize yapılan ihsanların vicdanınızı yumuşattığını ve ihsanda bulunan zatlara karşı sevgi ve alâka duyduğunuzu düşünerek, başkalarının da sizi sevip, alâka duyacakları bir yolu keşfedip çıkarabilirsiniz. "İnsan iyiliğin kölesi", iyilik de, şerrinden endişe edilen kimselere karşı en sağlam bir sığınaktır.

* * *

İnsanın olgunluk ve kemali, fenalık gördüğü şahıslar hakkında dahi hakperestlikten ayrılmayıp, elden geldiğince iyilik yapmasıyla belli olur. Evet insan, kötülük gördüğü kimseler hakkında dahi mürüvvet ve insanca davranışlardan ayrılmamalıdır. Zira, kötülük yapmak hayvanî bir davranış; kötülüğe kötülükle mukabele, insanda ciddî bir kusur ve eksiklik; fenalığa iyilikle karşılık vermek ise, bir civanmertlik ve âlicenaplıktır.

* * *

Başkalarına yararlı olmanın sınırı yoktur. Himmeti yüce bir fert, başkaları için ruhunu feda etmeye kadar diğergâm olabilir. Ne var ki, böyle bir civanmertliğin insan için bir fazilet olması, o insanın samimiyet, hasbîlik, niyet duruluğu, ırk ve aşiret taassubundan uzak bulunmasına bağlıdır.

* * *

Bir şahsın insanlık ve mürüvveti, dost ve ahbaplarına karşı yakınlığı ve bu yakınlığın da devamıyla kabildir. Onlara yakınlık gösterilmeden mürüvvetten dem vurmak, mücerret bir iddia; onlara karşı iyiliklerimizi onların bize olan iyiliklerine bağlamak ve yer yer o iyilikleri keserek onları cezalandırmak da, ham ruhluluk ve hakikata ermemişliğin ifadesidir.

* * *

Bir insanın diğer insanlara karşı en büyük iyiliklerinden biri de, onların uygunsuz davranışlarını görmezlikten gelip, kusurlarına karşı göz yummak şeklinde olur. Halkın kusurlarını araştırmak bir edepsizlik, onları sağda-solda anlatıp durmak affedilmez bir nakîse; onların işledikleri fenalıkları yüzlerine söylemek ise, fertleri birbirine bağlayıp vahdet içinde bulunduran kardeşlik zincirine indirilmiş bir darbedir. Heyhât ki, böyle bir darbe ile rencide edilmiş egolar yeniden bütünleşerek bir vahdet teşkil edebilsinler..!

* * *

İnsanlara ettikleri en büyük iyilikleri ehemmiyetsiz, onlardan gördükleri en küçük ihsanları büyük görüp takdir edenler, ilâhî ahlâka yükselmiş ve vicdanında huzura ermiş kâmil kimselerdir. Böyleleri, ne ettikleri iyilikleri başa kakarlar, ne de gördükleri alâkasızlıktan şikâyet ederler.

## İnsanlık veya Mürüvvet

Senin halktan beklediğin muamele, halkın da senden beklediği muameledir.

* * *

Başkalarının yardımına koşmak, Allah'ın inayetine sunulmuş en beliğ bir davetiyedir.

* * *

Bir tebessümle dahi olsa, kardeşini sevindirmeyi ihmal etmemelisin!

* * *

İnsanları sevip, sevdiğini de hissettirmek, aklın yarısıdır.

* * *

İnsanlar arasındaki yerin, onların senin nezdindeki yerleri kadardır.

* * *

Sürekli etraflarına bağırıp-çağıranlar, arzularının hilâfina dostlarını kaçırır, düşmanlarını da sevindirirler.

* * *

Her yere burnunu sokan, asla töhmetten kurtulamaz...

* * *

Seni memnun edecek şeylerin, âlemi de memnun edeceğini unutma!

* * *

Akıllı insan, çevresinin gücünü de kendi hesabına kullanmasını bilendir... Akılsız ve beceriksizler ise, bu potansiyeli kullanmak şöyle dursun, etraflarını levmetmekle, bu gücü aleyhlerinde kullanmış olurlar.

* * *

Komşuluk, komşuya yapılır...

* * *

Şerrinden endişe ettiğin kimseyi bir de iyiliklerinle yumuşatmayı dene!

* * *

Cezalandırmaya muktedir olduğun zaman affet ki, affin bir değeri olsun.

* * *

Senin annenin kucağına oturmamış pek çok kardeşinin bulunduğunu sakın unutma!

* * *

Kayıtsız şartsız itaat edenler hariç, bağnaz tipler, etraflarını kırar geçirirler.

* * *

Herkesi hoşnut etmek, her babayiğidin kârı değildir.

* * *

İyilik görmenin yolu, iyilik yapmaktan geçer...

* * *

Garaz, insanı kör, sağır ve kalbsiz eder.

* * *

İyi-kötü başkalarına edip-eylediklerimiz, yarın karşımıza çıkacak şeylerin tohumlarıdır.

* * *

Ruh aynasında, iyiliklerin yanında kötülükler de sıra sıradır.

* * *

İdeal insan, kendine rağmen bir mum gibi yanar ve başkalarını aydınlatır...

* * *

Dili uzun, eli kısa olmak yılanlara yakışsa da, insan için yılanlaşma sayılır.

* * *

Affetmenin değeri, cezalandırma imkân ve iktidarıyla mebsuten mütenasip (doğru orantılı)tir.

## Günah ve Arınma

Günah fitratta bir deformasyon ise, tevbe ve nedamet, yeniden fitrata dönüştür.

* * *

Gönülde pas bırakan günah, bünyeye musallat olmuş bir virüs gibidir; er-geç kendini hissettirir.

* * *

Ölümü düşünmeme, kalbin paslı olmasından ileri gelir; ölüm endişesi de, yakînin azlığından...

* * *

Suizan, ya akıl hastalığı veya kalb kiridir. Bundan kurtulmanın çaresi de, insanın kendi günahlarına uyanmasıdır.

* * *

İhmalden dolayı içine düştüğümüz çukurlardan, ancak ihmallerimizi telafi etmekle çıkabiliriz.

* * *

Meskenin kristalden ise, başkasının kümesine bile taş atma!

* * *

Başkalarının ayıplarıyla meşgul olan, hayat boyu hep ayıp yapar...

* * *

"Ne attan düşmedik yiğit, ne de sürçmedik at yoktur." derler. Önemli olan, düştükten sonra doğrulup kendine gelebilmektir.

* * *

Yarın yaparım düşüncesi, iradesizliğin bir diğer ifadesidir.

* * *

En büyük günahlar, şehvet meşcereliğinde boy atar gelişir... Şehvete hâkimiyet, en büyük hâkimiyettir.

* * *

Günaha karşı umursamazlık, en büyük günahtır.

* * *

Ağaç kurumamışsa, baharı duyar...

* * *

Allah'ın kahretmediğini görüp şımarma; mühlet verdiğini düşün, ürper!

* * *

Gerçek mü'min, her an Allah (celle celâluhu) ile merbutiyeti olandır. Günahlar, bu irtibatı kesen zararlı şerarelerdir.

## Sır ve Sır Tutma

Sır, karşı koyulmaz bir güç kaynağı ve bozguna uğratılamayan bir ordu gibidir.

* * *

Sır bir namustur; onu koruyan –ister kendisine isterse başkasına ait olsun– namusunu korumuş olur. Onu fâşeden ise, şeref ve haysiyetini açıkta bırakmış ve ona değerince itibar etmemiş sayılır.

* * *

Bazı işler vardır ki, onlarda sır Hızır'a benzer; gizli kaldıkça inayet olur.

* * *

Sükût da bir hikmettir, ama hakimi çok az veya yok gibidir.

* * *

İnsanın, sırrını emanet edeceği kimse, kendisine namus emanet edilecek kadar emin ve onu muhafaza hususunda, kendi namusunu korumadaki titizliği kadar da hassas olmalıdır. Emin olmayana emanet, sırrı namus bilmeyene de sır verilmemelidir.

* * *

Dilini hapseden, sözlerinin esiri olmaktan kurtulur.

* * *

Sır tutma ve başkalarının sırrına saygılı kalma, tamamen irade ve idrakle alâkalı insanî bir meziyettir. İradesiz kimselerin sır tutmaları beklenemeyeceği gibi, yaptığı işlerin ve söylediği sözlerin akıbetini idrak edemeyecek kadar safderûn kimselerin de ketûm olmaları düşünülemez.

* * *

Bir insanın, emanet ettiği sırrını birkaç defa fâşetmiş birisine, yine de sır vermesi, onun idraksizliğini ve sırdaş seçimindeki aczini gösterir. İnançla gönlü oturaklaşmış ve gözü açılmış birisi, hayatında bu kadar aldatılıp, bu kadar kandırılmamalı!.

* * *

İnsan, açıklamada bulunmaya lüzum görülen yerlerde kendisine düşeni anlatmalı; boş yere kalbinin kapağını açarak sırlarını fâşetmekten de kat'iyen sakınmalıdır. Öyle, her yerde, ulu orta kalbindeki sırları saçıp gezenlerin, günün birinde hem kendilerini, hem de içinde bulundukları toplumu önünü alamayacakları bir ölüme sürükleyecekleri, kat'iyen hatırdan çıkarılmamalıdır.

* * *

İnsan, kendisine ait gizli şeyleri şurada-burada fâşetmekten fevkalâde sakınmalıdır. Hele bunlar, çirkin, sevimsiz ve netice itibarıyla da fayda getirmeyen şeyler ise... Zira bu hâl, çok defa dostları utandırıp, düşmanları da sevindirebilecek uygunsuz durumların doğmasına sebebiyet verebilir.

* * *

Sineler, sırlar için birer sandukça olarak yaratılmışlardır. Akıl onların kilidi, irade de anahtarıdır. Bu kilit ve anahtarda arıza olmadığı sürece, sandukçanın içindeki cevherleri kimsenin bilmesine imkân yoktur...

* * *

Başkasının sırlarını sana taşıyan birisi, senin sırlarını da, başkalarına taşıyabilir. Bu sebeple, öyle densizlerin, en ehemmiyetsiz hususiyetlerimize dahi vâkıf olmalarına kat'iyen fırsat verilmemelidir.

* * *

Ahmağın kalbi dilinin ucunda; akıllının dili, sinesinin en uç burcundadır.

* * *

Ahmakla sırdaş olmaktan sakınmak lâzım.. kasdî kötülük mülâhazalarının ötesinde, bazen iyilik düşünürken de kötülük yapabilir.

* * *

Sır vardır, ferdi ilgilendirir; sır vardır, aileyi; sır da vardır ki, bütün bir toplum ve milleti... Ferdî bir sırrın fâşedilmesiyle ferdî haysiyet; ailevî bir sırrın açığa çıkmasıyla ailevî haysiyet; topluma ait bir sırrın ifşa edilmesiyle de millî haysiyetle oynanılmasına fırsat verilmiş olur. Zira sır, sinelerde kaldığı müddetçe sahibi için bir kuvvet olmasına karşılık, başkalarının eline geçince, onun aleyhine kullanılmaya müsait bir silah hâline gelir. Onun içindir ki, atalarımız: "Sırrın senin esirindir; fâşedersen esiri olursun." demişlerdir.

* * *

Bir prensip olarak sırrın benimsenmesini gerektiren nice kıymetli işler vardır ki, onu temsil edenlerin sır tutmayışından, o işte bir adım ileriye gidilememiş, hatta bazen müteşebbisler için ciddî rizikolara da sebebiyet verilmiştir. Hele bu iş, milletin hayat ve bekâsıyla alâkalı nazik mevzulardan ise..!

* * *

Bir devlet, devlet sırlarını düşmanlarına kaptırmış; bir ordu, hareket stratejisini hasım güçlere belli etmiş; bir iş ve aksiyon adamı, rakipleri tarafından keşfedilmiş ise, o devletin derlenip toparlanmasına, o ordunun zafer elde etmesine ve o aksiyon adamının muvaffak olmasına imkân yoktur.

## Dil Belâsı

Çok konuşmak, aklî ve ruhî dengesizliğe delâlet eden bir hastalıktır. Makbul söz, en kestirme bir yolla, muhatabın kafasını karıştırmadan ona bir şey anlatan sözdür. Muhataba bir şeyler anlatabilmek için uzun boylu konuşmaya gerek yoktur ve hatta çok defa uzun bir konuşma, beraberinde bir kısım zararlar da getirir. Zira çok söz tenakuzdan (çelişki), tenakuzlar ise karşı tarafın kafasında çeşit çeşit yeni sorular meydana getirmekten hâli değildir. Böyle bir durum ise, faydadan daha ziyade muhatap için zararlı olabilir..

* * *

Akıllı insan, konuşmak yerine, hem kendisi hem de başkaları için faydalı olabilecek şahısların konuşturulmasını sağlayan insandır. Aslında, aklı kâinat fen ve ilimleriyle; kalbi de ilâhî mevhibelerle doymuş ve olgunlaşmış kimselerin yanında başkalarının konuşması saygısızlık ve o kâmil ruhların susması da toplum adına bir mahrumiyettir.

* * *

Az söylemek, çok dinlemek bir fazilet ve ermişlik nişanesi, devamlı kendini dinlettirmek arzusu da, her zaman bir cinnet eseri sayılmasa da, mutlak bir dengesizlik ve hayâsızlık olduğunda şüphe yoktur.

* * *

Söylenecek her söz, bir meseleyi halletmeye ve bir soruya cevap olmaya yönelik bulunmalıdır. Söylerken de hem sorana hem de dinleyenlere bıkkınlık vermekten kat'iyen kaçınılmalıdır.

* * *

İnsanın, konuşmaması gerektiği yerde susması ve konuşması icap ettiği yerde de konuşması normal ve tabiîdir. Ne var ki, daha istifadeli olabilecek kimselerin konuşmaları, her zaman tercih edilmelidir. Bu ise, her şeyden evvel

bir edep işi ve susmanın faziletini idrak etmeye bağlıdır. Atalarımız ne hoş söylemişlerdir: *"Konuşman gümüş ise, sükûtun altındır."*

* * *

İnsan, çok söz söylemekle değil, söylediği sözlerin yerinde ve faydalı olmasıyla kadrini, kıymetini yükseltir. Aksine, her yerde ulu orta konuşan kimse, hele konuştuğu şeyler de yüce mefhumlara ve uzmanlık isteyen mevzulara dairse, hem bir sürü hatalara düşer, hem de kendi değerini düşürmüş olur. *"Çok konuşanın çok sakatatı olur"* sözü ne kadar yerinde ve kıymetli bir sözdür.

* * *

İnsan konuşmalarıyla kendini gösterir ve davranışlarıyla da ruhunun yüceliğini aksettirir. Her sözü mutlaka onun söylemesi lâzım geliyormuş gibi lafı kimseye bırakmayan gevezeler, zamanla bütün dostlarından nefret ve tahkir görmeye başlarlar. Böyle bir durum ise, zaman zaman onların da söylemeye muvaffak olabilecekleri güzel sözlerin dinlenmemesini ve dolayısıyla da çok yüksek hakikatlerin –bir geveze söylediği için– küçümsenmesini netice verir ki, bu da, o yüce hakikatlere karşı hürmetsizlik ve saygısızlık demektir.

* * *

Az yeme, az uyuma gibi az konuşma da, öteden beri olgun kimselerin şiarı olagelmiştir. Ruhî melekelerin gelişmesinde insana ilk tavsiye edilen şey, diline hâkim olup, lüzumsuz ve münasebetsiz sözlerden sakınma olmuştur. Zira, her yerde ağzını açıp saçma sapan söz edenlerin, kafa ve gönüllerinden daha büyük olan dilleri, ihtimal ki, onların sürekli kaybetmelerine sebep olacaktır; hem burada, hem de öteki âlemde.

* * *

Hele yapmadıkları şeyleri söyleyenlerin hâli, bütün bütün acı ve onlar hesabına düşündürücüdür. Bu itibarladır ki, En Doğru Sözlü'nün beyanında dil ve apış arasını muhafaza etme, Cennetlere uçmanın birinci vesilelerinden sayılmıştır.

* * *

Bir insan, çok konuşma, kendi beyanını beğenme ve başkalarına söz hakkı tanımama hastalığından uzak kaldığı nispette, Yaratan ve yaratıklara yakın ve

onların nazarında sevimli olur. Aksine, ne Hak katında, ne de halk katında umduğunu bulamaz.

## Vaad

Bin kere vaad edeceğine, bir kere vaadini yerine getirmek daha iyidir.

* * *

Verilen sözde durma, insan olmanın ve insanî değerleri bilmenin gereğidir.

* * *

Yüzüp-gezen zeminde bir şey bitmez; yüzüp-gezen insan da hayır etmez.

* * *

Vaadini yerine getirme hassasiyeti imandan, vaadinden dönme de nifaktan kaynaklanmaktadır.

* * *

İnsanların bir kısmı, bütün bir hayat boyu, vicdanlarında akdettikleri muahedenin gereğini yerine getirmeye çalışır; bir kısmı da, böyle bir muahededen habersiz yaşar. İşte bu noktada mü'min, münafıktan ayrılır.

* * *

Vaad edip yerine getirmedi deme! Vaad edip yerine getirmediklerini düşün! İnsanlıkta bulunmadı deyip kimseyi kınama! İnsanlıkta bulunma adına kaçırdığın firsatları hatırla!

## Temkin

Sizi göklere çıkarsalar da, unutmayın, yer daha emindir. Uçaktan düşen parçalanır ama, ayakları yerde olan, olduğu gibi kalır.

* * *

İnsafı hiç elden bırakmamalı ki, ondan selim düşünceler doğar. Aksi takdirde, kapanması zor yaralar açılır ve tamiri güç kırıklar meydana gelir. Sonra makul davransanız da, ne o yaraları kapatabilir, ne de o kırıkları onarabilirsiniz.

## İyi - Daha İyi

Hayat, ilâhî bir nimettir; ondan daha büyük nimet de, borçtan âzâde

yaşamaktır.

* * *

En bahtiyar insan, günahları en kısa ömürlü olandır; ondan daha bahtiyarı da, günahlara karşı her zaman kapalı kalabilendir.

* * *

İnsan vardır, zamanı kendi hesabına yontar; insan da vardır, bir ömür boyu zaman onu yontar durur...

* * *

Yaşlılık içinde yaşlılığı katlayan en büyük dert, yaşlılık tasasıdır...

* * *

Karanlığa karşı tavır almak iyidir; ondan daha iyisi de, karanlığa sövüp-sayma yerine, küçük dahi olsa bir meşale tutuşturmaktır.

* * *

Devamlı olan az hayır, ara sıra kesilen çok hayırdan daha bereketlidir.

* * *

Hıfzıssıhha (sağlığı koruma-hijyen) adına bir adım, tedavi adına yüz adımdan daha yararlıdır.

* * *

Bir tek canlı meme, bin ölü koyundan daha hayırlı ve daha bereketlidir.

* * *

İzzet ve şeref, müslümanın Muhammedî oluşundadır..

* * *

Eldeki bir serçe, elde olmayan bir güvercinden daha iyidir.

## Muamele ve Davranış

Dindarlık, muamele ile belli olur.

* * *

Mü'min, yaptığı şeyleri Allah'ın teftişine arz etme mülâhazasıyla yapar.

* * *

Yağmur, bulutlu havada; iyi davranışlar da, Allah'la irtibatlı gönüllerde bulunur.

* * *

Her şey kontrol altına alınabilir ama, huy zor...

* * *

Yaşlı insanın süt emmesi ayıp, sütten kesilmesi de zordur.

* * *

Hiç kızmayanın kızması çok farklıdır...

* * *

Eğri çomağın gölgesi düz olamayacağı gibi, kalb balansını iyi ayarlayamamış birinin davranışları da düz olamaz.

* * *

Halk, davranışlarına göre seni bir yere oturtmuşsa, durumunu değiştirmeden, başka muamele beklemek abestir.

* * *

Afiyetten daha tatlı, başkalarına muhtaç olmaktan daha acı ve şartların elvermediği zaman dindar olmaktan daha ağır bir şey yoktur.

* * *

Amelsiz söz, verasız fıkıh, vilâyet ve zühde ulaştırmayan ilim, vefasız dostluk ve afiyetsiz hayat, birer aldatmacadan ibarettir.

* * *

Çilehaneler irade gücünü artırır. Fert, oralarda kendi kendini bulur. Çilehanede, inziva esastır. Bunun için de iyi bir bâtın, fevkalâde bir zâhir olması şarttır. Fakat mükemmel fert, toplum içinde gelişir. Beşerî münasebetlerin tam öğrenilebilmesi, ancak toplum içinde olur…

* * *

Sevgililer gibi kaynaşıp bütünleşin ama, iş ve muamelelerinizde yabancı olma esasına göre davranın!

* * *

Sen, kendini anlatmayı bırak; seni davranışların anlatsın..!

## Yüksek Duyguların Bütünlüğü

Açıktan açığa ırz ve namus düşmanlığı yapanlar alçak, gizli yapanlar ise, Allah'tan utanmayan ve kendini bilmeyen nâdânlardır. Aslında ırz ve namus hissi taşımayanlar, millet-vatan hissi de taşımazlar.

## Nimet ve Nimet Şuuru

Allah'ın insanlar üzerinde sayılmayacak kadar nimetleri vardır; bunların en büyüklerinden biri de, bu nimetlerin şuurunda olma nimetidir.

* * *

Sıhhat, sağlıklı kimselerin sırtında atlastan öyle bir nimettir ki, kadrini ancak hastalar bilir...

* * *

Allah'ın insana en büyük nimeti iman nimetidir. Bu büyük nimetin şükrü de, O'na isyan etmemektir.

* * *

Her nimete, o nimet cinsinden şükürle mukabele, bir kadirşinaslık ifadesidir.

* * *

Çok defa cahilin mesut ve müreffeh, hikmet erbabının da maddeten bedbaht yaşaması, dünyadaki nimetlerin zatî kıymete göre gelmediğini gösterir.

* * *

Eşyanın fiyatını bilmek değil, kıymetini bilmek mühimdir.

* * *

Allah'ın ihsanları Kendi büyüklüğü ölçüsündedir; şükür isteği ise, nimet verdiklerinin kametine göredir.

* * *

İnsanı Allah'tan uzaklaştıran nimet, en büyük musibettir.

## Diğergâm

Herkesin himmeti kamet-i kıymetine göredir; sadece kendini düşünen, ya hiç

insan değildir veya eksik bir varlıktır. Gerçek insanlığa giden yol, başkalarını düşünürken icabında kendini ihmal etmekten geçer.

* * *

İnsan, kendi ayıpları karşısında savcı, başkalarının kusurları karşısında da, onlar hesabına avukat olmalıdır.

* * *

Olgun insan ve gerçek dost, Cehennem'den çıkışta ve Cennet'e girişte bile "Buyurun" demesini bilendir.

* * *

Hakikî insan, şartlar ne olursa olsun, kendi kovasına süt sağarken başkalarının kovalarını da boş bırakmaz.

* * *

Sen tohum at-git, kim hasat ederse etsin!

## Tevhid ve Allah Sevgisi

İçten geçeni söylemede söyleyene değil, söyletene bakacak ve "Onu Allah konuşturdu" diyeceksiniz. Bu tarz düşünce, hem hatasız, hem de tehlikesiz olur.

* * *

İstediğini Allah'tan isteyen, hiçbir zaman mahrum kalmaz.

* * *

Allah'a dayanan hep diridir, ölüp gitse bile Hakk'a intisabıyla yaşıyor sayılır.

* * *

Allah sevgisinin en güzeli, bir tarafta mehâbetullah, öte tarafta mehâfetullah ile çevrili olanıdır.

* * *

Allah'ın bize kendisini sevmemiz için imkân tanıması ne büyük bir pâye..!

* * *

Bin bir tecrübe ile sabittir ki, "Şu dinamiklerle hedefe varılır" dendiğinde, çok geçmeden o dinamikler zîr ü zeber olmuştur. Bize düşen, canımızı dişimize

takıp, Allah'a tevekkül içinde çalışmaktır.

* * *

Kahrolacağa sen ilişmesen de, mevsimi gelince Kudret mutlaka onun hakkından gelir.

## Berzah Meşalesi

Teheccüd namazı, berzah karanlığına karşı insanın elinde bir meşale gibidir. Esasen, beş vakit namazdan her biri de, insanın karanlık bir noktasını aydınlatır, zamanın belli parçalarına ışık saçar. Namaz olmayınca insan, din rotasında yürüyemez ve müstakim olamaz. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), teheccüdü gece kılamayınca gündüz kaza etmiştir. Bununla herhalde bize, hayatımızda boşluk bırakmama dersini vermek istemişti...

## İç Dünyası

Ruhlarımıza giren ve orada kök salan her düşünce, er-geç meyvesini verir. Bu meyve, "Tûbâ-i Cennet" meyvesi de olabilir, Cehennem zakkumu da... Dimağında iyinin, güzelin, affin, müsamahanın nüveleri bulunan bir insanın gönlü hep Cennet bahçelerini andırır. Ve böyle birinin, birdenbire hırsızlık yapıp yol kesmesi, zina edip adam öldürmesi, içki içip uyuşturucu kullanması, herkesi hor görüp her şeyi tenkit etmesi düşünülemez. Bütün bu uygunsuz davranışlar için, daha önceden bir kısım fena fikir ve fena plânların bulunması şarttır.

Dimağı fena ve yaramaz düşüncelerle dolu olan insanın yaptığı şeyler ise, tamamen onun iç dünyasının akislerinden ibarettir. Bunun içindir ki, her fert, kendi iç dünyasıyla düzen ve istikamete kavuşmadıktan sonra, dış durumu itibarıyla kat'iyen güzel olamaz, güzel görünemez; olsa, görünse de, uzun zaman öyle kalamaz.

## İyilik Düşüncesi

İnsanların gönüllerini fethetmeye götüren yolların en mühimlerinden biri de, daima onlara iyilik yapma fırsatını kollamak ve böyle bir fırsat ele geçer geçmez de, vakit kaybetmeden hemen iyilikte bulunmaktır. Keşke, gönüllerimizi hep iyilik yapma düşüncesine göre akort edebilseydik..!

## Dost ve Arkadaşlık

Dost ve arkadaşlarını aziz tutup onlara ikramda bulunan kimse, düşmanlarına karşı bir sürü müdafaacı ve kendine arka çıkacak kimseler kazanmış olur.

* * *

İnsanın sadık arkadaşa ihtiyacı, diğer zarurî ihtiyaçlarından daha ehemmiyetsiz ve geri değildir. Dost ve ahbapları itibarıyla huzur ve emniyet içinde bulunan bir fert, başka birçok hususta da güvene ermiş sayılır.

* * *

Akıllı bir insan, çevresiyle münasebetleri bozulduğunda, onlarla arasındaki hoşnutsuzluğu çarçabuk giderip, dostluğunu yenilemesini bilen insandır. Bundan daha akıllısı da, titizlik gösterip, dostlarıyla hiçbir zaman uyumsuzluğa düşmeyen kimsedir.

* * *

Gizli düşmanlar olduğu gibi, gizli dostlar da vardır. Dostun gizlisi, kendini anlatmayı dalkavukluk sayar. O hâlde, düşmanları tanımada gayret gösterildiği gibi, dost arama da ihmal edilmemelidir. Zira aranmadan bulunan dostlar, umulduğu kadar emniyetli olamayabilirler.

* * *

Arkadaşlar arasında sevgi ve alâkanın devamı, meşru yol ve mâkul işlerde birbirlerine karşı gösterecekleri anlayış ve feragat düşüncesine bağlıdır. Düşünce ve davranışlarında birbirlerine karşı fedakâr olamayan kimselerin dostlukları da kısa ve geçici olur.

* * *

Bir insanın dostlarına karşı sadakati, onların acılarını vicdanında duyup, lezzetlerini, kendi lezzetleri gibi bildiği ölçüdedir. Dostlarının ağlamasıyla ağlayamayan, onların gülmesiyle gülemeyen dost, vefalı dost sayılamaz.

* * *

Gerçek dostluk ve kardeşlik, dost ve kardeşlerin dünyevî durumlarının parlak olmadığı günlerde dahi, onlarla münasebetini devam ettirdiği nispette belli olur. Kötü günlerde ve tehlike ânında dostlarının yanında bulunmayan birinin, dostlukla alâkası yoktur.

* * *

Hakikî dost, düşebileceği yerlerde dostunu kollayandır; her işinde ona baş sallayan değil...

* * *

Çevresiyle sık sık çekişip münazaa edenlerin dostları da az olur. Dostlarının hem çok, hem de vefalı olmasını arzu eden kimse, onlarla gereksiz münakaşalardan kat'iyen kaçınmalıdır.

* * *

Sen kendini aziz tutarsan, başkaları da aziz bilir!

* * *

Dostluk, her şeyden evvel bir gönül işidir. Onun riya ve aldatmacalarla elde edileceğini sananlar hep aldanmışlardır. Böylelerinin çevresinde, tabasbus ve yaltaklanmaya aldanmış üç-beş safderûn kimse muvakkaten bir araya gelse de, bunların, dostluklarını uzun süre devam ettireceklerine kat'iyen ihtimal verilemez.

## Pahalı İnsanlar

İnsanlar arasında çok cüz'î şeylerle satın alınabilecek kadar ucuz olanları bulunduğu gibi, dünyalar dolusu altın ve elmaslarla satın alınamayacak kadar pahalı olanları da vardır. Milletleri yükselten de, işte bu ikinci kısımda olanlardır. Pahalı insanlar, yağmur yüklü bulutlar gibi, hep yüksek ideal ve faziletlerle yüklüdürler. Bilinsinler bilinmesinler, onların geçtikleri yerler arkalarından yeşerir gider...

* * *

Ömer Muhtar, İtalyanlar'a, "Ben ölüyorum; ebedî var olacağım. Fakat siz, ölümle biteceksiniz." diyor. Müslüman, hayatını çok pahalıya satar; fâni hayatı verir, bâki hayatı alır. Bizi dünyaya bağlayan sıhhat ise, şu sıhhat dedikleri şey, birkaç günlük güzelliği üzerinde olan güle benzer, yani gül yaprağı gibidir. Gül yaprağı canlı, sıhhatli olduğunda çok dikkat çekicidir ama, pörsüdüğünde hiçbir kıymeti kalmaz.

## En Büyük Sermaye

Ahlâk ve vicdan, terbiye ve nezaket, her ülkede geçerli bir akçe ve para dalgalanmalarından müteessir olmayan bir pırlanta gibidir. Onları elde eden,

yüksek itibarlı tacirlere benzer ki, başka sermayeleri olmasa da, her yerde alışveriş yapabilirler.

## Fânilik

Kalbin tik-takları, doğumla başlamış ölüm bestesinin mırıltılarıdır.

* * *

Kıyametin yakın olduğunu hemen herkes biliyor. Ama, her gün onun bir parçasının koptuğunu, bilmem idrak eden kaç insan var?..

* * *

Gençler, gençlikleri ve güzellikleri geçince ne kadar kıymetsiz kalacaklarını önceden sezebilselerdi, herhâlde hiç durmadan ebedî gençlik ve güzellik yollarını araştıracaklardı...

* * *

İnsanın değer verdiği nice şeyler vardır ki, onunla beraber ölür-gider; ama, onun ortaya koyabildiği yararlı iş ve yararlı düşünceler, mezardan sonra da bâki kalır ve ebetlere kadar yaşarlar...

## Ağlamak ve Gülmek

Ağlamak, hassas ruhların ferahlama gayreti ve vicdanda yanan ateşi gözyaşlarıyla söndürme hamlesidir. Ne var ki, insanların çoğu ağlanacak yerde güler, gülecek yerde de ağlar...

* * *

Ruh tutuşunca vicdan kavrulmaya başlar ve işte o zaman insan da ağlar. Tam bu esnada gözyaşları imdada yetişir ve ruhun ateşini söndürür. Bence, çeşm ile çeşme arasındaki münasebet de buradan gelir...

## Korku ve Ümit Üzerine

İnsanlardan korkmak, insanı felç eder; onların eline bakıp onlardan bir şeyler beklemek ise, çok defa sukut-u hayal ve ümitsizliğe sebebiyet verir. Kimseden korkmamanın tek çaresi korkulacak merciden korkmak, hiçbir zaman ümitsizliğe düşmemenin yolu da, her zaman için kuvvetli ve vaadini yerine getirmeye muktedir olana itimat etmekle olur.

## Herkes İçin İki Gün

İnanıyoruz ki, her insan için iki gün vardır: Biri, her insanın kendine ait günü, diğeri de gelecek nesillere ait olanı... Biz, bu günlerden biri itibarıyla ağlayıp inlesek de, diğeri itibarıyla, Rahmeti Sonsuz'un inayetine güvenerek, güleceğimize inanıyoruz.

## Ağlama ve Gülme Kuşağı

Yaş ilerledikçe kulluk düşüncesiyle bütünleşmeyen bir ruh, kazanç ufkunda kaybetme tali'sizliğine düşer. Eğer o, bunu idrak edebilseydi, bugün güldüklerine ağlayacak ve nedametten iki büklüm olacaktı...

## Ömrün Bereketli Olanı

En uzun ömürlüler, en çok yaşayanlar değil; evirip-çevirip, hayatlarından en çok semere almasını bilenlerdir. Bu ölçüye göre, yüz yaşında kısa ömürlüler olabileceği gibi, on beş yaşında iken, ancak, binlerce yılda elde edilebilecek bereket ve feyizlerle, başı göklere ulaşmış olanlar da bulunabilecektir.

## Gerçek Hayat

Hayat, çocuklukta bir tomurcuklaşma ve neş'e; gençlikte metafizik gerilim ve mücahede ruhu; ihtiyarlıkta dostlara kavuşma arzusuyla hep canlı kalmanın adıdır. Ne acıdır ki, inkârcı göz, onu kâh bir komedi, kâh bir trajedi gördü ve insanoğlundaki şevk ve şükür düşüncesini öldürdü..!

## Yalnızlık

Yalnızlık hissi, gönlünü ebede göre ayarlayamamış, ruhunda sonsuzluk düşüncesini mayalayamamış sefil ve derbeder kimselerin onulmaz derdidir. Öyle anlaşılıyor ki, duygularının inançla şahlanacağı, ruhlarının varlığın gerçek çehresini görecekleri âna kadar da, böyleleri, ne bedbinliğin sisli atmosferinden kurtulabilecek, ne de bütün varlıkla sarmaş-dolaş olup, her şeyle dostluk ve arkadaşlığa erebileceklerdir.

## Bu Bir Derinlik

İnsanda hissî yapı, yaşanan hayat, çekilen çile ve ızdırapla mebsuten mütenasip (doğru orantılı) olarak gelişir. Hep hayatın dışında kalmış, düşüncesiz ve ızdırapsız kimselerin his dünyaları da, diğer melekeleri gibi kat'iyen inkişaf etmez ve böyleleri hiçbir zaman varlıkla bütünleşemezler.

## Fenalık

Devamlı fenalık yapanlara, hiç kimse müdahale etmese de, bir gün mutlaka kendi fenalıklarına takılmaları mukadderdir. Evet, sürüp-giden fenalıkların yolu, er-geç fena bulup yok olmaya çıkar.

* * *

Ârızî şerler, devamlı görünseler de muvakkattırlar. Tabiî ömürleri dolunca, onlar da, her şey gibi ölür giderler. Ne var ki, bazen bizim insanî değerlerimizi de alır, beraber götürürler.

## Bir Kısım Kalb Hastalıkları

Gerçek dindar, aynı zamanda en yüksek ahlâka sahip olan insandır. Onun ibadetinde gösteriş, muamelesinde aldatma, gönlünde garaz ve nifak yoktur. Gösteriş, insanı Hak'tan, aldatma ise hem Hak'tan, hem de halktan uzaklaştırır... Garaz nefretle, nifak da lânetle yâd edilmeye sebebiyet verir.

## Tama

Tama, aslanı fare yapan bir kapandır; düşen kurtulamaz onun elinden..

* * *

Tama, en zorlu yiğitlerin bile sırtını yere getiren bir gulyabanîdir.

* * *

Tamaı olmayan, zamanla herkesin tama ettiği biri olur.

* * *

Kıskançlarda kıskançlık, tamahkârlarda tama, dünyevîleşmiş bir cehennemdir.

* * *

Tamahkârlık, insanın boynunda bir esaret tasmasıdır.

* * *

İhtiyaç, hayâ hissini delen bir güve gibidir.. hele bir de tama ile desteklenirse..!

* * *

İnsan, meftun olduğu şeyin kollarında can verir.

## İnhiraf

Şimdiye kadar bir "Mehlika Sultan" uğruna, nice meçhullere yelken açtık. Ancak, ne sevdasıyla çöllere düştüğümüz Leylâ'yı bulabildik, ne de ayrıldığımız sahillere geriye dönebildik...

* * *

Bir cemiyet kendi ruh kökünden uzaklaşınca, bakış zaviyesi değişir ve değer hükümleri de bütün bütün alt üst olur. Böyle bir toplumda cihada "bâğîlik", zulme "adalet" nâmı verilir; tarihe lânetler yağdırılır; günün iğrençlikleri göklere çıkarılır; edep horlanır; hayâsızlık alkışlanır; iffet öcü gösterilir; yüzsüzlük tabiî sayılır; millete ve maziye bağlılık en bayağıca karalanırken, köksüzlük ve köksüzler âdeta semavîleştirilir..!

* * *

Karşı cinsle düşüp kalkma düşkünlüğü ve hep onlarla beraber bulunma arzusu, ya bir zaaf eseri ve tabiat bozukluğu veya o cinse ait karakteri taşıma emaresidir.

## Cahillik

Cahillik, eşyanın yüzüne çekilmiş bir peçe gibidir; o peçeyi yüzünden sıyıramayan bahtsızlar, hiçbir zaman kâinattaki yüksek hakikatlere nüfuz edemezler. En büyük cehalet, Allah'ı bilmemektir; hele bu bir de bencillikle birleşince, artık tedavisi kabil olmayan bir cinnet halini alır.

## Dünyanın Gerçek Yüzü

Bazıları, dünyayı biraz para, biraz da âfiyetten ibaret sayarlar. Bu, her şeyi maddeye dayayıp, dünyayı bildiklerine, gördüklerine bağlayanlar için doğru olsa da, hakikate uyanmış mânâ insanları nazarında aldanmışlıktan başka bir şey değildir.

* * *

Bugün dünyayı bozmaya çalışanlar, onun intizamını koruyanlardan hem daha çok, hem de daha nüfuzlu görünüyorlar. Kuvvet dengesine tesir edecek mânevî bir güç olmazsa, hâlihazırdaki durumla, iyilik ve güzellik adına büyük mesafelerin alınacağını söylemek zordur.

## Mücrim Ruhlar

İnsan, çok defa başkalarına kendi gönül adesesiyle bakar; oradaki sisler ve dumanlarla da her şeyi ve herkesi bulanık görür. Onun bu hâliyle verdiği kararlar ise, bütün bütün karanlık ve merhametsizce olur. Doğrusu, bu hâle düşmüş bir bencil, etraftaki her şeyi mahvolup gitmiş sanır; ama, aslında mahvolup giden, onun kendisidir.

## Çocuk Ruhlular

Büyüklerin bize olan iltifat ve teveccühlerini bizim ihtiyacımız, onların da ululuklarının emaresi saymak, sonra da edep ve saygımızı o iltifatların devamına vesile bilerek, laubaliliklerden kaçınmak gerekir ki, şatahatlara girerek şımarık biri durumuna düşmeyelim. Veyl, hakkındaki teveccühleri suiistimal eden çocuk ruhlu sergerdanlara..!

# Üçüncü Bölüm
# AHLÂKÎ - İÇTİMAÎ

## Millet

Kendi milletlerine iyi birer rükün olmaya azmetmiş fertler, bu düşüncelerinde eğer samimî iseler, kendilerine ait menfaatlerini unuttukları olacaktır ama, milleti ilgilendiren hususların en küçüğünü dahi, bir an olsun hatırdan çıkarmayacaklardır.

* * *

En seviyeli millet, bütün işlerini birlik ve bütünlük içinde düşünüp, çoğunluğun reyine ağırlık veren millettir. Tabiî, o millet fertlerinin din, dil, tarih şuuru gibi hayatî hususlarda aynı terbiyeyi almış olmaları çok önemlidir.

* * *

En çok zevk duyacağımız şey, sevdiğimiz ve sevgisinden emin bulunduğumuz kimselerden gelen tenkitler olmalıdır. Aksine, bazı kusurlarımızdan dolayı çok dostlarımızı kaybedeceğimiz gibi birçok eksik ve kusurlarımızı da düzeltme mülâhazası söz konusu olmayacaktır.

* * *

Milletçe bizi zaafa düşüren en önemli hususlardan biri de, çevremizi saran dost suretindeki hilekârlara karşı sâfîliğimizdir. Oysaki insan her vaade aldanmamalı, her yol gösterene de inanmamalıdır.

* * *

Bir millet fertleri arasında hile ve aldatmaca akıllılık sayılıyorsa, o millet, artık onulmaz bir derde müptelâ olmuş demektir. Böyle bir bünyede iyilik emaresi olarak görülen şeyler ise, veremli bedendeki şişkinlikleri semirip gelişme zannetme gibi bir aldanmışlıktır.

* * *

Bir milletin bütün fertleri arasında ailevî bağ seviyesinde bir irtibat varsa, bu irtibat sayesinde tali', zirvelere doğru onun yoluna mutlaka su serpecektir. Fertleri birbirini sevmeyen ve biri diğerinin aleyhinde olan, birbirine karşı emniyet ve güven hissetmeyen milletler ise, hakikî mânâda millet olamadıkları

gibi, istikbal vadetmeleri de söz konusu değildir.

## Genç

Genç adam güç, kuvvet ve zekânın fidanıdır. Terbiye ve ıslah edildiği takdirde, zorlukları yenen bir Heraklit, gönüllere aydınlık ve dünyaya nizam vaadeden bir güç hâline gelebilir.

* * *

Cemiyet bir kristal kap, gençler de onun içinde tıpkı herhangi bir sıvı gibidirler; onun renk ve şeklini alır, onunla görünürler. Bilmem ki, onlara inkıyat ve itaat çağrısında bulunan nizam havarileri, dönüp bir kere de kendilerine bakabiliyorlar mı?

* * *

Hevesler oldukça tatlı, faziletler de biraz ekşi ve tuzlu yemeklere benzerler. Genç bunlardan birini seçmekte serbest bırakılınca, bilmem ki, neyi seçip neyi terkedeceğini söylemeye hâcet var mı..? Oysaki, onları fazilete dost, ahlâksızlık ve rezalete de düşman olarak yetiştirme mecburiyetindeyiz.

* * *

Terbiye ile imdadına koşulacağı âna kadar genç, yetiştiği çevre, heves ve zevkin pervanesi; ilim, basiret ve mantığın uzaklarında dolaşan bir deli ve kanlıdır. Genci, geçmişiyle bütünleştirip geleceğe hazırlayacak olan iyi bir terbiye, onu müstakbelin Ömerleri hâline getirecektir.

* * *

Bir milletin yükselip alçalması, o millet içindeki genç kuşakların alacakları ruh ve şuura, görecekleri talim ve terbiyeye bağlıdır. Gençleri iyi yetiştirilmiş milletler, her zaman terakki etmeye namzet olmalarına karşılık, onları ihmal etmiş milletlerin tedennileri ise kaçınılmazdır.

* * *

Bir milletin geleceği hakkında kehanette bulunmak isteyenler, o milletin gençlerine verilen terbiyeye baksalar, hükümlerinde yüzde yüz isabet ederler.

## Gençlik

Genç kuşaklar üzerine şefkatle eğilmek, ülkeye ve milletimize sahip çıkma yolunda atılmış mânâlı bir adımdır. Ne var ki, bu merhamet hissi, onların kalbî

ve ruhî hayatlarına müteveccih olduğu nispette faydalı ise de, cismaniyetlerine yönelik olduğu zaman onları birer bedenî varlık hâline getirmesi, hatta azmanlaştırması söz konusudur.

* * *

Genç nesillere değer veren her millet yükselmiş, onları gençlik heveslerinin akışına terkedenler ise, bu ihmallerinin cezasını çok ağır olarak çekmişlerdir. Şayet bugün, çevremiz ihanetlerle kaynayıp duruyor ve nesiller hergün biraz daha azgınlaşıyorsa, bu, tamamen bizim ihmalimizin neticesidir. Evet, başımız bulutlarda dolaşırken, ayaklarımızın dibinden yatak odalarımıza kadar sızan kobraları sezemedik ve bugünkü acıklı hâlimizi kendi elimizle hazırladık...

## İzdivaç ve Yuva

Evlenmek, zevk ve haz için değildir; evlenmek, aile teşkili, milletin bekâ ve devamı, ferdin duygu ve düşüncelerinin dağınıklıktan kurtarılması ve cismanî hazlarının zapturapt altına alınması içindir. Bu konuda zevkler ve hazlar ise, fıtratın çok meselelerinde olduğu gibi, birer avans ve imrendirmeden ibarettir.

* * *

Evlenecek kimseler, birbirlerinin üstlerine-başlarına, kılık ve kıyafetlerine, hatta servet ve dış güzelliklerine göre değil; bu en ciddî meselede, ruh güzelliği, namus ve ahlâk anlayışı, fazilet ve karakter yüksekliğine göre karar vermelidirler.

* * *

Evlenirken gerekli tetkikâtı yapmamış veya yapma fırsatını bulamamış kimselere, iş gelip boşanma kertesine dayanınca, en âkilâne kriterlerin dahi hiçbir yararı olmayacaktır. Evet, mesele yuvadaki yangından az zararla kurtulmak değil; önemli olan, yangın çıkaracak unsurların yuvaya sokulmamasıdır.

* * *

Tanımadığımız kimseye kız vermemeli, tanımadığımız kızlara da talip olmamalıyız. Böyle meçhuller üzerine yapılan bir akit, ya boşanma gibi Allah’ın (celle celâluhu) sevmediği bir sonuçla noktalanır veya taraflar için hayat boyu işkencelere vesile olur.

* * *

Daha ilk teşebbüste Hakk'a sığınılarak, mantık ve muhakeme üzerine kurulmuş öyle mübarek yuvalar vardır ki, bütün bir hayat boyu tıpkı bir mektep gibi çalışır ve yetiştirdiği çıraklarıyla, mensup olduğu milletin devam ve bekâsını teminat altına alır.

* * *

Düşünülmeden-taşınılmadan izdivaç adına ortaya konan evlilikler ve bir araya gelmeler, arkada ağlayıp sokaklarda sürünen eşler, "öksüzler yuvası"na bırakılan yetimler ve aileleri yüreklerinden yaralayan caniliklerle neticelenmiştir.

* * *

Evliliğin, ferde ait fayda ve menfaati bir ise, millete ait olanı pek çoktur. Bu itibarla, bozuk evlilik gibi, hiç evlenmemek de, kızları sefil, delikanlıları rezil edip, millete su ve kan kaybettiren bir koleradır.

* * *

Ta baştan sağlam esaslar üzerine kurulmuş ve maddî-mânevî saadetin dalgalanıp durduğu bir yuva, milletçe var olmanın en sağlam bir temel taşı ve faziletli fertler yetiştirmenin de mübarek bir mektebidir. Evlerini mektepler kadar feyizli ve bereketli, mekteplerini de evleri kadar sıcak hâle getirebilen milletler, ıslah hareketlerinin en büyüğünü yapmış, gelecek nesillerin huzur ve mutluluğunu garanti altına almış sayılırlar.

* * *

Millet, hane cüz'-i fertlerinden meydana gelir. Bu itibarla, evler iyi ise millet iyi, evler kötü ise millet de kötüdür. Keşke, milletin salâhını isteyenler, her şeyden evvel hanelerin ıslahına çalışsalardı...!

* * *

"Ev"e, içindeki insanlara göre "ev" denir. Bir hanenin fertleri, o hanede oturanların insanî değerleri paylaştıkları ölçüde mesut sayılırlar. Evet, diyebiliriz ki insan, eviyle insanca yaşar; ev de, içindeki insanlarla "ev" olur.

* * *

Ev, küçük bir millet; millet de, büyük bir hanedir. Büyük-küçük herhangi bir haneyi arızasız idareye muvaffak olmuş ve hane halkını insanlığa

yükseltebilmiş birisi, az bir gayretle daha büyük organizasyonlarda da başarılı olabilir.

* * *

Bir hanedeki nizamsızlık ve döküntü, o hanedeki insanların derbederliğini ve ruh perişaniyetini; bir beldede evlerin, dükkanların, sokakların pisliği, intizamsızlığı, bozukluğu da, belediye kadrosunun derece-i hissini tasvir eder.

## Boşanma

Boşanma, ferdin nikâh kaydından sıyrılıp, kendini boşa alması ameliyesidir. Nadiren dinlendirip rahatlatıcı görünse de, çok defa huzursuzluk ve sefaleti de beraberinde getirir.

* * *

Boşanma, din nazarında mübahların en sevimsizidir. Ne var ki, ruhsat ve cevazının sevimsizliği kadar, men edilmesi de gayri tabiî ve gayri fıtrîdir.

* * *

Boşanmayı gerektiren zaruretleri görmezlikten gelmek, insan mahiyeti ve bu mahiyetin hususiyetlerini bilememekten kaynaklanmaktadır. Evlenen herkesin birbiriyle imtizaç edeceğini beklemek, herkesi dümdüz, aynı fıtrat, aynı mizaç, aynı yapı ve aynı karakterde tasavvur etme gibi bir safderûnluk ifadesidir.

* * *

Her keyfî boşama, boşayan için bir nedamet, boşanan için bir haksızlık ve aile fertleri için de öyle bir huzursuzluk kaynağıdır ki, bazen bütün bir hayat boyu, kanayan bir yara gibi acısı, ızdırabı devam eder durur...

* * *

Boşamak, hastalıklı bir uzva karşı cerrahî bir müdahale ise, izdivacın aklî, mantıkî bir çizgide cereyan etmesi ve sağlam şartlara bağlanması, hijyenik bir hassasiyettir. Onun için, boşamakla aileyi, boşamayı kaldırmakla da vicdanı kahretmezden evvel, izdivaç, doku uyumluluğu titizliği içinde ele alınmalı ve gelecekte bu uyumu temin edecek şartlardan taviz verilmemelidir.

* * *

Bir dünya, uzun asırlar, boşamayı men etmek veya hiç olmayacak şartlara bağlamak suretiyle, beraber yaşamayı düşünmeyenleri zorla bir arada tutmaya

çalıştı. Bir başka dünya ise, kadına, onu istediği zaman alıp, istediği zaman da atabileceği bir nesne gibi baktı ve onu bir eşya gibi gördü. Bunlardan biri erkeğe azabın, diğeri de, kadını insan görmemenin ifadesinden başka bir şey değildi.

## Anne-Baba

Anne-baba, insanın en başta hürmet edeceği kudsî iki varlıktır. Onlara hürmette kusur eden, Hakk'a karşı gelmiş sayılır. Onları hırpalayan, er-geç hırpalanmaya maruz kalır.

* * *

İnsan, daha küçük bir canlı hâlinde var olmaya başladığı günden itibaren, hep, anne-babanın omuzlarında ve onlara yük olarak gelişir. Bu hususta ne peder ve validenin çocuklarına karşı olan şefkatlerinin derinliğini tayine, ne de onların çektikleri sıkıntıların sınırını tespite imkân yoktur. Bu itibarla, onlara hürmet ve saygı, hem bir insanlık borcu, hem de bir vazifedir.

* * *

Ebeveynin kadrini bilip, onları Hakk'ın rahmetine ulaşmaya vesile sayanlar, bu dünyada da, öteler ötesinde de en tali'lilerdendir. Onların varlıklarını istiskal edip, hayatlarına karşı bıkkınlık gösterenler ise, sürüm sürüm olmaya namzet bir kısım uğursuzlardır.

* * *

İnsan, peder ve validesine karşı hürmeti nispetinde Yaratıcısına karşı da hürmetkâr sayılır. Onlara hürmeti olmayanın, Allah'a (celle celâluhu) da hürmet ve saygısı yoktur. Günümüzde, ne garip tecellîdir ki, sadece Allah'a karşı saygısız olanlar değil, O'nu sevdiğini iddia edenler bile, anne ve babalarına sürekli saygısızlıkta bulunmaktadırlar.

* * *

Evlât, anne ve babasına fevkalâde hürmetli ve itaatkâr, onlar da, en az onun cismaniyetine verdikleri ehemmiyet kadar kalbî ve ruhî hayatına ehemmiyet verip, onu bir an evvel en maharetli hekimlerin terbiyesine teslim etmelidirler. Çocuğunun kalb ve ruhunu unutan anne-baba ne cahil, böyle bir görgüsüzlüğe kurban giden çocuk, ne tali'sizdir..!

* * *

Anne-babanın hukukunu hiçe sayan ve onlara isyan eden evlât "insan bozması bir canavar", çocuğun mânevî hayatını garanti etme gayretinden mahrum ebeveyn de merhametsiz birer gaddardırlar. Ve hele, çocuk yolunu bulup kanatlandıktan sonra onu felç eden anne ve babalar..!

* * *

Yuva, toplumun temel unsurudur. Orada fertler ne kadar birbirlerinin hak ve vazifelerine karşı saygılı olurlarsa, toplum da o kadar sağlam ve sıhhatli olur. Yoksa, yuvada yitirilen şefkat ve hürmeti toplum içinde aramak beyhudedir..!

## Çocuk

Bir ağacın, nesil ve nev'ini devam ettirmesinde çekirdek ve tohumu ne ise, insan nesli ve nev'inin devamında da çocuk aynı şeydir. Çocuklarını ihmal eden milletler inkıraza, onları yabancı ellere ve yabancı kültürlere terkedenler de, özlerini kaybetmeye mahkûmdurlar.

* * *

Her otuz-kırk senede bir milletin en aktif ve en verimli kesimini teşkil edecek nesiller, bugünkü çocuklardır. Çocukları küçük ve değersiz görenler, millet hayatında nasıl mühim bir unsuru hafife aldıklarını düşünüp ürpermelidirler.

* * *

Bugünün nesillerinde görülen fenalığın, bir kısım idarecilerde müşâhede edilen yetersizliğin ve milletçe çekilen sıkıntıların mesulleri, otuz sene evvelki hâkim unsurlardır. Çeyrek asır sonraki her türlü facia veya faziletler de, bugünkü nesillerin talim ve terbiyesini derpiş edenlere ait olacaktır.

* * *

Geleceğini teminat altına almak isteyen her millet, sağa sola harcayacağı zaman ve enerji kadar bir kısım imkânları da, yarının büyük insanları olacak çocukların yetiştirilmesine sarf etmelidir. Başka yönlere harcanan şeylerin büyük bir kısmı bâdiheva gitse bile, nesillerin insanlığa yükseltilmesi istikametinde sarf edilen şeyler, bitip tükenme bilmeyen bir gelir kaynağı gibi devam edip duracaktır.

* * *

Günümüzde toplumun yüz karası sayılan sefiller, şerliler, anarşistler, ayyaşlar, morfinmanlar, esrarkeşler... dün terbiyelerinde ihmal gösterdiğimiz çocuklardır. Bilmem ki, bugünkü ihmallerimiz yüzünden, yarın sokaklarımızı ne türlü nesillerin dolduracağını hiç düşündük mü..?

* * *

Yarının kaderine, teknik ve teknolojik üstünlüğe sahip olan milletler değil; evlilik müessesesini ciddî olarak ele alan ve kendi nesillerini insanlığa yükseltmesini bilen milletler hâkim olacaktır. Evlilik ve doğum meselesini ciddî olarak ele alamamış, kendi terbiye felsefesiyle nesillerine sahip çıkamamış milletler, bugün olmasa da yarın, zamanın insafsız dişlileri arasında eriyip gitmeye mahkûmdurlar.

## Çocuğun Hakları

İnsan, yaratılırken hayat arkadaşıyla beraber yaratılmıştır. Onun yalnız başına kaldığı devre, hemen hemen yok denecek kadar azdır. Bu şekilde, daha ilk varlığa ererken eşiyle beraber yaratılmak, insan için izdivacın fıtrî olduğunu göstermektedir. Bu fıtrî vazifede en mühim maksat ise "tenasül"dür. Binaenaleyh, nesillerin yetiştirilmesi hedef alınmadan yapılan evlilik bir eğlence ve macera, bu evlilikten meydana gelen çocuklar da, bir anlık hissin kurbanı tali'sizlerdir.

* * *

İnsan nesli, yine ancak insanla devam eder, kalbin ve ruhun hayat seviyesine doğru kanatlanmış insanla... Terbiye görmemiş, ruhî melekelerini geliştirememiş ve dolayısıyla da insanlığa yükselememiş nesiller, Âdem soyundan gelseler bile, insan azmanı bir çeşit garip yaratıklar; böylelerinin anne ve babalığını yüklenenler ise, bağrında canavar büyüten bedbahtlardır.

* * *

Anne-babanın, evlâtlarını yetiştirip faziletlerle donattıkları nispette onlara "evlâdımız" demeye hakları var ise de, ihmal edilmiş yavruları hakkında böyle bir iddiada bulunmaları kat'iyen muvafık değildir. Hele ona, fenanın-çirkinin yollarını gösteriyor, onu insanlıktan uzaklaştırıyorlarsa...

* * *

Bir milletin devam ve bekâsı, iyi yetiştirilmiş nesillerle kâimdir; millî

varlığı ve millî ruhu mükemmelleştirilmiş iyi nesillerle... Milletler, geleceklerini emanet etmek üzere mükemmel bir nesil yetiştirememişlerse, istikballeri karanlık demektir. Hiç şüphe yok ki, nesillerin iyi yetiştirilmesinde en birinci vazife, anne ve babalara düşmektedir.

* * *

Anne-baba, çocuklarına sahip çıkar, onların duygu ve düşüncelerini hem kendileri hem de topluma yararlı olacak şekilde geliştirirlerse, millete yeni ve sağlam bir rükün kazandırmış olurlar. Aksine, onu insanî duyguları itibarıyla ihmal etmişlerse, cemiyetin içine herhangi bir haşere salmış sayılırlar.

* * *

Bir ağaç tımar edildiği zaman, bir canlı da, bakımı-görümü yapıldığı sürece hem semere verir, hem de neslini devam ettirir. Bakılmadığı zaman ise, ağaç güdükleşir, canlı da amelmande olur. Ya bin bir istidat ve kabiliyetle dünyaya gönderilen insan? Acaba, onun bir ağaç kadar olsun tımar edilmesi gerekmez mi?

* * *

İnsanoğlu! Çocuğu dünyaya getiren sensin. Gökler ötesi âlemlere yükseltmek de senin vazifendir. Onun cisminin sağlığına ehemmiyet verip üzerinde titrediğin gibi, kalbî ve ruhî hayatı için de titre, merhamet et, kurtar o bîçareyi Allah için! Ve, zebil olup gitmesine fırsat verme!

## Ahlâk

Âlim olmak başka, insan olmak başkadır. Âlim, ilmiyle insanlığın emrine girip, ahlâk ve faziletiyle ilmini temsil ettiği ölçüde hafıza hamallığından kurtulur ve yüksek bir insan olma pâyesine ulaşır. Aksine o, ömrünü beyhude heder etmiş bir zavallıdan farksızdır. Zaten demir mahiyetindeki cehaleti, altın gibi faydalı ve kıymetli kılan da ancak, ahlâk ve fazilettir.

* * *

Aldatılsan dahi, sakın kimseyi aldatma..! Ayrıca, en yüksek bir fazilet olduğu hâlde, bazen kaybetmeye sebebiyet verse de sadakat ve istikametten asla ayrılma!

* * *

Günümüzde ahlâk, artık eskilerin anladıkları gibi, bir faziletler topluluğu şeklinde anlaşılmıyor. Bugünün insanı, onu, daha çok içtimaî nezaket ve terbiye şeklinde anlamak istiyor. Bu şekliyle olsun, keşke onu herkeste görebilseydik!..

* * *

Ahlâk, insanoğlunun davranışlarıyla alâkalı bir kısım yüksek düsturlar ihtiva eder ki, hepsi de ruhun yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Buna dayanarak diyebiliriz ki, kendi ruhuyla içli-dışlı olamamış kimselerin, ahlâk kaidelerini de uzun zaman temsil edebilmeleri oldukça zordur.

* * *

Önceleri "Ahlâk kitaplarda kaldı." derlerdi. Şimdi, "Eski kitaplarda kaldı." diyorlar. Öyle de olsa, eskitilmek istenen bu kıymetli şeye ne kadar "yeni" feda edilse değer.

* * *

Kendi menfaatini başkalarının menfaatine feda etmek, bir ruh yüksekliği ve civanmertliktir. Karşılığında herhangi bir menfaat beklemeden hep hayır işleyenler, beklenmedik bir yerde bütün hayırlı düşünce ve işleriyle karşılaşınca, hayret ve hayranlıkla tali'lerine tebessümler yağdıracaklardır.

## Fazilet

Ebetlere kadar devam edecek olan ruhun için hep yeni yeni şerefler, mansıplar ara! Kazandığın şerefleri kaybetmemek için de hep tetikte ol!

* * *

Eğer bir toplumda, çirkinler ve çirkinliklerin boy atıp gelişmesi üzerinde durulmuyor, güzeller ve güzellikler şakîler gibi takip ediliyor, hakikat ve fazilet âşıkları hakaret görüp tazyike uğruyor, lâahlâkîlik rahatlıkla her yere girebiliyorsa, o ülkede fazilet için yaşayanlara yerin altı üstünden daha hayırlıdır.

* * *

Fazilet, insanların takdir edip, hayvanların hoşlanmadığı; rezîlet de, insanların ürperip uzaklaştıkları, hayvanların umursamadan yapageldiği davranışlara denmiştir ki, yerindedir.

* * *

Din, millet, vatan, namus ve devlet gibi yüksek mefhumlara duyulan şiddetli muhabbet, civanmert ruhların işidir. Onlar, bu yüksek hakikatleri çiğnemez, çiğnetmez; gerektiğinde tereddüt göstermeden o uğurda seve seve ruhlarını feda ederler. Böyle bir ruh yüceliğinden mahrum olan tali'sizler ise, buna divanelik derler.

* * *

Fazilet, bazı durum ve şartlara göre zarara sebebiyet verse de, yine fazilettir. Onu hakir görüp, ondan pişmanlık duymak, her zaman haksızlıktır. Fazilet yüzünden gelen zararlar, yine faziletle defedilmeye çalışılmalıdır.

* * *

Fazilet, hak edilen hürmete ehemmiyet vermeme; gurur ise, hak etmediği yerlerde dahi hürmet bekleme ruh hâletidir. Fazilet söylerken, gurur, benliğin bağrına sığınır ve ızdırapla dinlemeye durur.

* * *

Geçmişteki büyüklerimizi hayırla yâd etmek onların hakkı, bizim için de bir kadirşinaslık ifadesidir. Zira onlar, millete asalet kazandıran birer kök gibidirler; onları çürütmeye çalışmak, milleti şerefli mazisinden ürkütüp uzaklaştırmak demektir.

* * *

Haklı şöhretleri takdir ve onları saygı ile yâd edenler, bir gün mutlaka hürmetle yâd edilirler. Şöhretleri tenkit ve düşürmekle meşhur olmak isteyenler ise, pek fena bir şöhret kazanırlar...

* * *

Kendini bilmek, basiret; kendini görmek ise, körlüktür. Kendini bilen, hem Hakk'a hem de halka yaklaşır; kendini gören ise, benliğinden başka her şeyden uzaklaşır.

* * *

Geçmişe ait hataları değerlendirip onlardan istifade etmek ve geçmişteki insanları bir ölçüde affedip onlarla meşgul olmamak akıllıca bir davranış, gereksiz yere mâzi ve mâzidekileri karalamak ise bir ahmaklıktır.

## Terbiye

Bizde, "Çocuk aziz ise, terbiyesi daha azizdir." diye bir söz vardır; ne kadar doğru!

* * *

Çocuk terbiyesinde ana-baba, perhizli insan gibi olmalı ve terbiyede ölçüye çok riayet etmelidirler.

* * *

0-5 yaş arası şuuraltının en açık olduğu dönemse, bu dönemde çocuklara iyi örnekler adına ne yapılsa değer.

* * *

Her insanın geleceği, çocukluk ve gençlik çağlarındaki intiba ve tesirlerle sımsıkı alâkalıdır. Çocuklar ve gençler, yüksek duygularla coşup şahlanacakları bir iklimde yetişiyorlarsa, zihnî ve fikrî durumları itibarıyla diri, ahlâk ve fazilet itibarıyla da örnek olmaya namzet sayılırlar.

* * *

İnsan, duygularının pes şeylerden uzak olduğu ölçüde insandır. Kalbi kötü duyguların baskısı altında, ruhu nefsanîliğin cenderesine takılmış kimseler, suretâ insan görünseler de düşünmek icap edecektir. Terbiyenin bedene ait olan kısmını hemen hemen herkes bilir ama; asıl işe yarayan fikrî ve hissî terbiyeyi anlayan çok azdır. Oysaki, birinci şık terbiye ile daha ziyade kas güçleriyle beden insanları, ikinci şıkla ise ruh ve mânâ insanları yetişir.

* * *

Bir milletin ıslahına fenaları imha etmekle değil, nesilleri millî kültür ve millî terbiye ile insanlığa yükselterek hizmet edilmelidir. Din, tarih şuuru ve gelenekler halitasından ibaret mukaddes bir tohumu yurdun dört bir bucağında çimlendirmedikten sonra, imha edilen her fenanın yerinde birkaç tane yenisi ot gibi bitecektir.

* * *

Çocuklara okutulacak kitaplar, şiir olsun nesir olsun, düşünceye kuvvet, ruha metanet, ümit ve azme fer verecek mahiyette olmalıdır ki, iradeleri güçlü, fikirleri sağlam nesillere sahip olunabilsin...

* * *

Kız çocukları ileride deruhte edecekleri çocuklarının terbiyesine göre, bir çiçek gibi nazik, ince ve şefkatli yetiştirilmeleri esas olmakla beraber, hak düşüncesine sahip çıkmaları bakımından da polat gibi olmalarına dikkat edilmelidir. Yoksa, nezaket ve incelik uğruna onları bir kısım miskinler, âcizler hâline getirmiş oluruz. Unutmayalım, dişi aslan da yine aslandır.

* * *

Terbiye başlı başına bir güzelliktir ve kimde olursa olsun takdir edilir. Evet, cahil dahi olsa, terbiyeli olduğu takdirde sevilir. Millî kültür ve millî terbiyeden mahrum milletler, kaba, cahil ve serseri fertlere benzerler ki, bunların ne dostluğunda vefa, ne de düşmanlıklarında ciddiyet olmaz. Böylelerine güvenenler, hep inkisar-ı hayale uğrar; bunlara dayananlar, er-geç desteksiz kalırlar.

* * *

Bir üstada çıraklık yapmamış ve sağlam bir kaynaktan terbiye almamış mürebbî ve mürebbiyeler (eğitimci), başkalarının yollarına fener tutan körler gibidirler. Çocukta görülen arsızlık, şımarıklık, bağrında geliştiği kaynağın bulanık olmasından meydana gelmektedir. Ailedeki duygu, düşünce ve hareket intizamsızlığı, katlanarak çocuğun ruhuna akseder. Tabiî, ondan da topluma...

* * *

Mekteplerde en az diğer dersler kadar terbiye ve millî kültür üzerinde de durulmalıdır ki, vatanı cennetlere çevirecek sağlam ruh ve sağlam karakterli nesiller yetişebilsin. Talim (öğretim) başka, terbiye (eğitim) başkadır. İnsanların çoğu muallim olabilir ama, mürebbi olabilen çok azdır.

* * *

En lüzumlu olduğu hâlde en az üzerinde durulan dersler, millî kültür ve millî terbiye dersleridir. Bir gün dönüp bu yolu işletmeye koyulursak, milletin terakkisi adına en isabetli kararı vermiş olacağız.

* * *

Şair, doğuştan şairdir. İmruü'l-Kays, hiç mektep görmemiş. Einstein, mektepten kaçarmış. Zira düşüncesi başka. Newton, matematikten zayıf almış ama, teorisi matematik üzerine. Biz, elin-âlemin kazanı içerisinde kendi kepçemiz ile karıştırmaya çalışıyoruz.

* * *

Ruhları aynalar gibi parlak, fotoğraf makineleri kadar süratli kayıt yapan çocukların ilk mektepleri, kendi haneleri, ilk terbiyecileri de anneleridir. Annelerin sağda solda harcanmadan iyi birer terbiyeci olarak yetiştirilmeleri, bir milletin varlığı ve bekâsı için en mühim bir esastır.

## Nasihat

Nasihat, dinî hayatın orta direğidir.

* * *

Eğer nasihat yararsız olsaydı, Allah, hiç peygamber gönderir miydi?

* * *

Nasihat, hayırlara ulaştıran önemli bir vesiledir; hayrın vesilesi hayır, sevabınki de sevaptır.

* * *

Nasihat eden, herkesten evvel, anlattıklarını yaşamalıdır ki, inandırıcı olsun. Dünkü müessiriyetin, bugünkü tesirsizliğin sebepleri bence bunda aranmalıdır.

* * *

Körlerin rehberliğine kalanlar, yol yürüyeceklerine oldukları yerde kalsalar, hedefe daha yakın bulunurlar.

* * *

Gönüllerin anahtarı, yumuşak huy ve yumuşak kelimelerdir.

* * *

Vaiz, bütün cemaati bir anda görüp, kontrol edebilendir.

* * *

Her zaman davranışlarla anlatma, sözle anlatmadan daha inandırıcı olmuştur.

* * *

Yumuşak konuş ki, kalblerin kapıları açılsın; sıcak kalbli ol ki, vicdanlar, senin düşüncelerine “buyur!” etsin; ihlâslı davran ki, tesirin sürekli olsun..!

* * *

Bütün sözlerin havada kaldığı zaman, muhataplarına iyilikle itap etmeyi denemek de yararlı olabilir...

* * *

Hayırdan daha büyük hayır, şerden daha büyük şer vardır.. hangisinin ne zaman tercih edileceğini akıllı ve ilhama mazhar olanlar bilirler.

## Meşveret

*"Bir bilene sor! İki bilgi, bir bilgiden hayırlıdır."*

Meşveret, verilecek kararların isabetli olarak verilebilmesinin ilk şartıdır. Bir mesele hakkında iyiden iyiye düşünülmeden, başkalarının fikir ve tenkitlerine arzedilmeden verilen kararlar, çok defa hüsran ve hezimetle neticelenir. Düşüncelerinde kapalı, başkalarının fikrine hürmet etmeyen "kendi kendine" birinin, üstün bir fıtrat, hatta dâhi de olsa, her düşüncesini meşverete arzeden bir diğer insana göre daha çok yanıldığı görülür.

* * *

En akıllı insan, meşverete en çok saygılı ve başkalarının fikirlerinden en çok istifade eden insandır. Yapacağı işlerde kendi düşünceleriyle iktifa eden ve hatta onları başkalarına da kabul ettirmeye zorlayan ham ruhlar, etraflarından hep nefret ve istiskal görürler.

* * *

Güzel neticelerin elde edilmesinin ilk şartı meşveret olduğu gibi, kötü akıbet ve hezimetlerden korunmanın ehemmiyetli bir vesilesi de, dostların yüksek fikirlerinden istifadeyi ihmal etmemektir.

* * *

Bir işe başlamadan önce gerekli olan her danışma yapılıp tedbirde kusur edilmemelidir ki, sonra etrafı suçlama ve kaderi tenkit etme gibi, musibeti ikileştiren yanlış yollara gidilmesin. Evet, bir şeye azmetmeden evvel, akıbet güzelce düşünülmez ve tecrübe sahipleriyle görüşülmezse, neticede hayal kırıklığı ve nedamet kaçınılmaz olur.

* * *

Önü arkası iyice düşünülmeden içine girilmiş nice işler vardır ki, bir adım ileriye götürülememiş olmaktan başka, o işe teşebbüs edenlerin itibarlarını

yitirmeleriyle sonuçlanmıştır. Evet, aklına esen şeyleri yapmaya kalkan birisi, bu kabîl yanlış yollarla içine düşeceği inkisarlardan dolayı, yapabileceği şeylerde de er-geç ümitsizliğe dûçâr olur.

* * *

İnsan, kapamasından âciz olacağı kapıları kat'iyen açmamalıdır. Yoksa, açılan menfezlerden içeriye sızan şerler, gulyabanîler, hem başkalarını telef eder, hem de onun haysiyetini beraber alır götürürler. Ukalâlık edip de, kimseye danışmadan bir kısım sevdalara tutulmuş nice kimseler vardır ki, uyardıkları kobralar tarafından hem sokulmuş, hem de safdışı edilmişlerdir. Keşke, safdışı edilenler sadece kendileri olsaydı..!

## Hak

Haklı, sevimli ve makbuldür, mağlup olsa da; haksız, menfur ve sevimsizdir, galip gelse de...

* * *

Hak, zâtında güzel, haklı da şirindir. Haklı, çamura düşse de pâk ve nezih; haksız, miskle yıkansa da nâpâk ve kerihtir...

* * *

Renk ve şekil değişse de öz değişmez.. nam, unvan değişse de zat değişmez. İnsanları en çok aldatan da, renk-şekil, nam ve unvan değişiklikleri olmuştur.

* * *

Zayıfı ezen, galip de olsa mağlup; haklı, mağlup da olsa galiptir.

## Hak ve Adalet

Adalet, en güçlü (görünen) mekanize birliklerden daha güçlüdür.

* * *

Hak, tepene inen bir kılıç da olsa, boynunu ona uzatmaktan çekinme..!

* * *

Hak, anlatanla anlayanı, temsil edenle alâka duyanı bulunca kanatlanır.

* * *

Adalet, her yerde geçerli olan bir sermayedir.

* * *

Adalet, Allah'a yakın olma yollarındandır ama, nedense insanların çoğu ondan uzak kalmayı tercih etmektedir.

* * *

İslâm'ın surları hak, kapısı adalet, içi de saadettir.

* * *

Adaletin hükümfermâ olduğu harabeler saraylardan daha değerli, zulmün "hayhuy"una boğulmuş saraylar, harabelerden daha perişandır.

* * *

Öteler hakkında yakînin kuvvetli olması, hak ve adalet düşüncesinin de kuvvetli ve sağlam olması demektir.

* * *

Hakla çarpışan, er-geç yenik düşer.

* * *

Başkalarını ezerken, seni ezebilecek bir gücün bulunduğunu da kat'iyen hatırdan çıkarma!

## Hayır ve Şer

Hayır işlemek, din ve hikmet nazarında vazife, vicdan nazarında da takdire değer bir davranıştır. Hayır işlememek ise, dinde günah, hikmet nazarında ahlâkî seviyesizlik, vicdan nazarında da laubaliliktir. Hayır, bazen faydasız, hatta bir ölçüde zararlı da olabilir ama, kat'iyen şer olmaz. Şer ise, tamamen bunun aksidir...

## Cumhuriyet

Cumhuriyet, halkın seçme ve meşveret hakkı olan idare demektir ve onu kusursuz olarak ilk talim eden kitap da Kur'ân-ı Kerim'dir. Cumhurî idareyi Kur'ân'a zıt göstermek, maksatlı değilse, tamamen bir bilgisizlik eseri; cumhuriyete taraftar olup da, onun kaynağını görmezlikten gelmek ise, inattan başka bir şey değildir.

* * *

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), krallık iddiasında bulunmadığı gibi, O'nun gözde ve güzide halifeleri de, kendilerine melik ve sultan dedirtmediler. Krallık, İslâm ruhundan uzaklaşmakla ortaya çıktı ve uzaklaşma ölçüsünde de zulüm ve istibdat vasıtası oldu.

* * *

Hakikî hürriyet ve adalet anlayışına dayanan cumhuriyet, yüksek ve emniyetli bir idare şekli olmasının yanında, fevkalâde nazik bir sistemdir. Ona, bilhassa bu yanı da görülüp gözetilerek sahip çıkılmazsa, bağrında ilhad ve anarşinin çimlenip gelişmesi kaçınılmaz olabilir.

* * *

Hakikî cumhuriyet, yükselmiş ruhların idare şekli ve insan şerefine de en uygun olanıdır. Henüz olgunluğa erememiş veya insanî kemalât yollarını sezememiş ham ruhlar için ise o, çölde bir serap ve içinde barınma imkânı olmayan iğreti bir çardak gibidir.

* * *

Cumhuriyet, hürriyetin anası veya mürebbisi mesabesindedir. Hürriyet âşıkı nesilleri o besler, o büyütür. O besler, o büyütür ama, cumhuriyet, kat'iyen bir "serseri hürriyet" idaresi de değil; bir fazilet ve ahlâk hürriyeti hükümetidir.

* * *

Cumhuriyet, insanı yükselten değerlerle insanın yükselmesine zemin hazırlar; sonra da onu, yüksek ahlâkı ve uyanık vicdanıyla başbaşa bırakır. Bundan böyle artık her fert, evinde ve işinde bir irade insanı olarak hep iyiyi ve fazileti düşünür ve yüksek insanî değerleri takip eder.

* * *

Ruh, özündeki hürriyet arzusuyla, üzerinde herhangi bir hâkim güç istemez. Dolayısıyla da, düşünce, davranış ve beyanlarına konacak sınırlandırmaları reaksiyonlarla karşılar. Bu itibarladır ki, cumhuriyete sahip çıkanlar, bir taraftan fertlere geniş hak ve hürriyetler tanırken, diğer taraftan da, onları ahlâk, fazilet, düşünce ve irade insanı olmaya yükseltmelidirler.

* * *

Dinî duygu ve dinî düşüncenin korunup kollanması, cumhuriyetin gereği ve

onun lâzımıdır. Bu itibarla da, böyle bir idarede insanları dinî duygu ve dinî düşüncelerinden ötürü tahkir etmek, onlara tecavüz edip onları karalamak, dolayısıyla cumhuriyeti tahkir ve cumhuriyete tecavüz demektir.

* * *

Cumhuriyet, onu tam duyup hisseden, düşünüp kavrayan insanlara muhtaçtır. Onun meclisi, hikmet adamları ve düşünürler meclisi gibi vakur, icraatı da, kılı kırk yaran mahkemeler gibi hakperest ve adaletli olmalıdır.

## Siyaset

Siyaset, halkı ve Hakk'ı hoşnut etme çizgisinde bir sevk u idare sanatıdır. Hükümetler, halkı, güç ve iktidarlarıyla şerlerden, adaletleriyle de zulümlerden korudukları ölçüde siyasette başarılı sayılır ve istikbal vaadedici olurlar. Aksine, ikbal mumları hemen söner; sonra da yıkılır gider ve arkalarında küfürlerle, lânetlerle seslendirilen bir hercümerç bırakırlar.

* * *

Öteden beri kitleleri, zeki, bilgili, büyük aksiyon adamı siyasîler idare etmişlerdir. Onları da –iyisi ve kötüsüyle– kendi içlerindeki akıllı ve görgülü insanlar. Bizim cihan hâkimiyetimiz de, böyle bir kadroya sahip olduğumuz dönemlere rastlar...

* * *

İyi bir idareci ve siyasî için şu hususlar çok önemlidir: Hak düşüncesi, hukukun üstünlüğü, vazife şuuru, kaba ve ağır işlerde sorumluluk anlayışı, ince ve nazik işlerde de maharet ve ehliyet.

* * *

Hükümet, adalet ve asayiş demektir. Bunların bulunmadığı bir yerde hükümetin varlığından söz edilemez. Hükümet bir değirmene benzetilecek olursa, çıkardığı un, nizam, huzur ve emniyettir. Bunları çıkarmayan bir değirmen ise, kuru bir gürültüden ibarettir ve hep hava öğütür.

* * *

Bir hükümetin milletine "Benim milletim" demesinden ziyade, bir milletin başındaki hükümete "Benim hükümetim" demesi daha önemlidir ve zannımca her zaman aranan da işte budur. Aksine millet, başındaki hükümeti bünyesine

musallat olmuş tırtıl silsilesi görüyorsa, o bünye ile o baş, çoktan birbirinden kopmuş demektir.

* * *

Halkın kalbinde devlete saygı, hükümete hürmet, memurun şiddetiyle değil, devleti idare edenlerin tavır ve davranışlarındaki ciddiyet, iş ve hizmetlerindeki samimiyetle kazanılmaya çalışılmalıdır. Şimdiye kadar, ne zalim memurların istibdadıyla, ne de kitlelerin iğfaliyle hiç kimse pâyidar olamamıştır.

* * *

İyi ve faziletli bir devleti idare eden memurlar, özlerindeki asalet, fikirlerindeki asalet ve hislerindeki asalete göre seçilebiliyorlarsa, o devlet, iyi ve güçlü bir devlettir. Bu yüksek seciyelerden mahrum kimseleri memur tayin ederek, onlara iş gördürme bahtsızlığına uğramış bir hükümet ise iyi bir hükümet değildir ve kat'iyen uzun ömürlü olamaz. Zira, seciyesiz memurların fena davranışları, er-geç birer siyah leke olarak onun çehresine de aksedecek ve halk vicdanında onu da karalayacaktır.

* * *

Memurlar, muamelelerinde kanunlar çerçevesinde, fakat vicdanlarının yumuşatıcılığına göre yumuşak olmalıdırlar. Böylece hem kendi itibarlarını, hem kanunların itibarını, hem de devletin itibarını korumuş olurlar. Aşırı sertliklerin beklenmedik patlamalara, aşırı yumuşaklıkların da, toplumun nesepsiz düşüncelerin fidanlığı hâline gelmesine sebebiyet vereceği hatırdan çıkarılmamalıdır.

* * *

Kanunlar, her zaman, her yerde ve herkes için geçerli; onların tatbikçileri de hem cesur, hem de âdil olmalıdırlar ki, kitleler, bir yandan onlar karşısında korku duyarken, diğer yandan da, bütün bütün güven ve emniyetlerini yitirmesinler.

* * *

Bir devlet, inançlı, zeki, kuvvetli ve dinamik fertlerle temsil edildiği ölçüde güçlü ve istikrarlı, dolayısıyla da tali'li sayılır.

* * *

Bahçıvan, fidanlarını besler, büyütür; onları afetlerden, zararlı şeylerden korur; sonra da bağ bozumu mevsiminde meyvelerini toplar. Hükümetle millet arasındaki münasebet de, bahçıvanla fidanlar arasındaki aynı münasebettir.

* * *

Muhteşem hükümetler, muhteşem milletlerden doğar; muhteşem milletler de, ilmî iktidarları, malî imkânları ve geniş idrakleriyle ruhçu nesillerden ve “kendi olma” kavgasını veren güzide fertlerden.

* * *

Her ferdiyle henüz rüşdünü ispat edememiş bir millette idare, içlerinde en bilgili, en görgülü ve en maharetli kimseler aranıp bulunarak onlara tevdi edilmelidir. Bir millet için, devlet işlerinin ilmi, irfanı, mahareti olmayan kimselere teslimi ölçüsünde ikinci bir felâket tasavvur edilemez.

* * *

İrfan ve asaletten mahrum, devlet işlerinden de anlamayan nasipsizler, şayet yanlışlıkla birer vazife başına getirilmişlerse, hükümetin gücünü kullanmaktan, onun iktidarını istismar etmekten, her yerde kendi çıkarlarını aramaktan ve despot birer kral gibi hüküm sürmekten geri kalmayacaklardır. Böylelerinin iktidarda olduğu bir ülkede sadece zalimlerin “hayhuy”u ve mazlumların iniltisi duyulacaktır ki, bu şeâmetli seslerin yükseldiği hemen her yerde Âd ve Semûd’un akıbeti kaçınılmaz olagelmiştir.

* * *

Bir hükümet, milletinin yalnız iş, hareket ve davranışlarını değil, düşünce ve anlayışını da tanzime çalışmalıdır. Böyle bir tanzimde en önemli esas ise, düşünce birliği, his birliği, talim ve terbiye (öğretim ve eğitim) birliğidir. Bir milleti meydana getiren fertler, ayrı kültür, ayrı düşüncelerle besleniyor, birbirleriyle zıtlaşıyor ve birbirlerine karşı farklı anlayışların kavgasını veriyorlarsa, o milletin kendi kendini yiyip bitirmesi mukadderdir.

* * *

Bir milletin güçlü olması için duygu, düşünce ve kültür birliği ne ölçüde önemli ise, parçalanıp dağılmasında da dinî ve ahlâkî vahdetin (birlik) bozulması o ölçüde müessirdir.

* * *

Her şeyde bir siyaset vardır; milletin dirilişini hazırlayanların siyaseti de, hiçbir şeyi, hatta kendi hazlarını dahi düşünmeyerek, sadece ve sadece milletinin lezzetleriyle gerilip, onun acılarıyla iki büklüm olmalarındadır.

* * *

İyi idare ve seviyeli siyaset, ne ak saç ve ak sakallarda, ne tabasbus ve riyanın kazandırdığı mansıp ve rütbelerde, ne de bir kısım lokal ve locaların kayırmalarıyla elde edilen sun'î şöhretlerde değil, o, yüksek ruh insanları, sancılı beyinler ve hakikatin azat kabul etmez köleleri arasında aranmalıdır.

* * *

Her ev, o evin içindekilerinin talim ve terbiyesinde bir mektep; her mektep, askerlik ruhunu geliştiren küçük bir kışla; her kışla, milletin, varlık, bekâ ve huzurunun müzakere edildiği bir meclis; her meclis de, vazife ve salâhiyetlerinin icabı kendisine intikal eden her meseleyi millî ruh ve millî düşünce prizmasından geçirerek değerlendiren içtimaî bir laboratuvar olarak hizmet verebiliyorsa, o millet, en ideal idarî ve siyasî kadroya sahip demektir.

* * *

Farklı düşünce ve farklı mütalâalara sahip olmak olgun insanların işidir. Ne var ki, toplumu bölüp parçalayıp kamplara ayıran farklı anlayış ve mülâhazalara müsamahalı olmaya da kimsenin hakkı yoktur. Zira, bölünüp parçalanmaya müsamaha, milletin yıkılıp gitmesine göz yummak demektir.

* * *

Millî duygu ve düşünceyi paylaşmayan kimseler hakkında ne kadar iyimser ve hüsnüniyetli olsanız da, size zarar verecekleri ihtimalini gözden ırak tutmamalısınız. Ve hele, millet ve toplumun can damarları mesabesindeki noktaları ele geçirmelerine kat'iyen fırsat vermemelisiniz! Zira, bir insan kendini tehlikelere atabilecek müsamahalarda bulunabilir; ama, milleti ve devleti için böyle bir davranışa asla hakkı yoktur.

* * *

Sizin gibi düşünmeyip farklı bir dünya görüşüne sahip bulundukları halde çok samimî ve faydalı kimselerin de olabilecekleri mülâhazasıyla, size ters gelen her düşüncenin karşısına acele edip çıkılmamalı ve düşünce sahipleri kaçırılmamalıdır. Hatta, onların mütalâa ve fikirlerinden istifade yolları

araştırılarak, kendileriyle mutlaka diyaloğa girilmelidir. Yoksa, bizim gibi düşünmüyorlar diye bir bir uzaklaştırılan veya uzaklaşan bu gayrimemnunlar, dev dev kitleler meydana getirerek karşınıza çıkar ve sizi yerle bir edebilirler. Gayrimemnunların beşer tarihi boyunca müspet bir icraatları gösterilemese de, yıktıkları devletler sayılmayacak kadar çoktur.

* * *

Kimden gelirse gelsin insan, kendi sistemine, kendi düşüncesine, kendi dünyasına menfaati dokunacak bilgi ve mülâhazalardan faydalanmayı bilmeli ve hele tecrübe sahiplerinin tecrübelerinden yararlanmayı asla ihmal etmemelidir.

* * *

Din, birleştirici, bütünleştirici hususiyeti nazar-ı itibare alınarak, milletleri idare edenlerin gözleri önünde bulunması ve daima onun yenilmez gücüne sığınılması lâzım gelen hayatî bir müessesedir.

* * *

Devlet ve milletler için emniyet ve asayişin temini hususunda, dinin gücü ölçüsünde ikinci bir güç göstermek mümkün değildir. Zira din, vicdanlarda en müessir bir kuvvet olduğu gibi, fertlerin hareket ve davranışlarını zapturapt altına almada da en hâkim bir unsurdur. Bu itibarladır ki, idareciler, dinî hayatı milletin hayatı bilerek, onu mâşerî vicdanda (kamu vicdanı) hep diri tutmaya çalışmalıdırlar.

* * *

Milleti yükseltmek; gençleri kendi inanç ve düşüncelerimiz çerçevesinde yaşadıkları devri idrak edecek hâle getirmeye, fakirlik ve zaruretlere karşı şuurlu mücadele vererek kitleler karşısında güvenilirliği korumaya ve bir de, sanayi ve ticareti hep bilgi ve maharetin terkisinde taşımaya bağlıdır.

* * *

Milletleri yaşatan üç önemli unsur vardır: Din, hikmet, silah. Hikmeti, hakikat ilminin kavranıp, hayatla bütünleşmesi şeklinde tevil edebiliriz.

* * *

Dünya bir tecrübe yeridir ve burada her şey, tecrübelerle aldığı mânâ ve kazandığı değerlere göre bir yere oturtulur. Bence, bir yandan tecrübeden

geçirilmiş şeylere önem verilirken, diğer yandan da yeni yeni tecrübe ve değerlendirmelerde kusur edilmemelidir ki, bilginin hem nesep, hem de velûdiyeti korunmuş olsun.

* * *

Valilerde şefkat, duyarlılık ve mesuliyet; belediye reislerinde intizam, nezafet ve çarşı-pazar emniyeti; hâkimlerde de hak düşüncesi, tarafsızlık ve medenî cesaret esastır.

* * *

Devlet ve milletlerin birbirlerini çekememeleri tabiîdir. Bu itibarla da, bunlar arasında siyaset, ya samimî dostluk ya da menfaat etrafında cereyan eder. Zarar vermemek, zarara uğramamak kaydıyla her iki tarz idare de mahzursuzdur. Ancak, bizim kimseyi iğfal edeceğimiz düşünülmese bile, başkalarının iğfaline gelmemek için de devamlı teyakkuzda (uyanık) bulunmak siyasetin bir diğer yanıdır.

* * *

Siyaseti sadece parti, propaganda, seçim ve iktidar mücadelesi şeklinde anlayanlar hata ediyorlar. O, bugünü yarınla, yarını da öbür günle bir arada düşünmek ve halkın hoşnutluğunu Hakk'ın rızasıyla beraber mütalâa etmek gibi geniş perspektifli bir idare sanatıdır.

* * *

Mazi, hayattan alınmış misal ve ibret levhalarıyla dolu bir okuldur. Bu okulu, verdikleri ve kazandırdıklarıyla çok iyi tanıyıp değerlendirebilenler, geleceğe de başarıyla hükmedebileceklerdir. Zira bugün dünün aynı, dün de öbür günün.. değişen, sadece renklerdir.

* * *

Kuvvetin hâkimiyeti gelip geçicidir; bâki olan, hak ve adaletin hâkimiyetidir. Bunlar, bugün olmasa bile, çok yakın bir gelecekte mutlaka galip geleceklerdir. Onun içindir ki, en büyük siyaset, hak ve adalet taraftarlığında aranmalıdır.

* * *

Kabul ettiğimiz ölçüler içinde "Siyasete karışmam, siyasete karışma!" demek, "Vatan ve millet işine, milletin hayat ve bekâsına karışmam ve

karışma!" demektir.

* * *

Günümüzde insanların büyük bir bölümü, günlük politika oyunlarını, kitlelerin aldatılıp iğfal edilmesini, iktidar ve menfaat mücadelelerini ve bu uğurda bütün gayrimeşruların meşru gösterilmesini siyaset telâkki edenlere karşı, kalbî hayatları, düşünce istikametleri ve Hak'la münasebetleri adına her siyasî hareketten uzak kalmayı zarurî görmektedirler. Heyhât; nerede adalet ve hak düşüncesiyle bütünleşen siyaset; nerede çoğu yalan ve tezvirden ibaret olan sokak şarlatanlıkları..!

## Camiler ve Fonksiyonları

Camiler, en kötü günlerde dahi imana, Kur'ân'a ait meselelerin müzakere edildiği en nurlu mekânlardır.

* * *

Camiler, her seviyedeki mektep gibi çalışan ilim, irfan ocaklarıdır.

* * *

Camiler, ubûdiyetin yanında zikrin, fikrin en canlı şekilde icra edildiği semavî yapılardır.

* * *

Camiler, belli bir dönemde, rical-i devletin, içinde meşveret ettiği meşveret meclisleridir.

* * *

Dünyaya ait işlerin dahi mâbet gibi lâhûtî âleme açılmış yerlerde yapılması, ruhlara kazandırdıklarıyla her türlü ifadenin üstündedir.

* * *

Camiler, mü'minlerin hayatlarını disipline etmeleri bakımından âdeta semavî birer talimgâhtır.

## Ticaret

Ticaret, para ve emtia diliyle, her şeyin dizgini elinde olan Zât'a rızık adına müracaatta bulunmaktır. Bu müracaat mutlaka yapılmalıdır ama, isteklerin yerine getirilme işinin O'na ait olduğu da unutulmamalıdır.

Teknik ve teknoloji ne kadar ilerlerse ilerlesin, gelecek adına ticaret ve onun vaadettiği şeylerin rolü, tahminlerin üstünde şimdikinden de büyük olacaktır. Hatta hükümet ve iktidarlar, onun vesâyâsı altında günyüzüne çıkacak ve onun desteğiyle varlıklarını devam ettireceklerdir.

* * *

Her şeyde olduğu gibi, ticaret ve zanaatta da ilim ve ihtisasın ehemmiyeti büyük olmakla beraber, bilhassa bu iki mesleğin çıraklık esasına dayandığı da asla hatırdan çıkarılmamalıdır.

Kitaplarda anlatılan nice meseleler vardır ki, mahir bir kalfa ve çıraklıktan gelme bir ustanın maharet prizmasından geçmedikten sonra bekleneni vermesi söz konusu değildir.

* * *

Haram-helâl mülâhazasına bağlı olarak alış-veriş yapan bir tüccarın, işinin başında geçirdiği ve geçireceği dakikalar ibadet sayılır.

* * *

İş yeri ve ticarethanelerin temizlik ve düzeni veya kirlilik ve düzensizliği çok defa satıcı ve iş adamının ruh hâletini aksettirdiğinden, bu hususun da, müşteri ve talipler üzerinde menfî ya da müspet tesir yapacağı unutulmamalıdır.

* * *

Hilekâr tacir, hilekâr iş adamı, bu davranışlarıyla önce Rab'lerine ve vicdanlarına karşı gelmiş olurlar; sonra da hilelerinin sezilmesiyle halk arasındaki itibarlarını yitirerek, kazanç ufkunda kayba uğrarlar.

* * *

Ticaretin ruhu, doğruluk, emniyet, yaşanan devri idrak, müşteriye karşı fevkalâde nazik ve terbiyeli davranmaktır. Bu hususların birinde kusur eden, ticaretin ruhunu hırpalamış, dolayısıyla da kendi kazanç yollarını tıkamış olur.

* * *

Tacirler, zanaatkârlar tatlı dilli, güler yüzlü, oldukça mütevazi, sözlerinde sabit ve asla usanmaz, üşenmez olmalıdırlar. Hemen her meslek erbabı için çok ehemmiyetli olan bu hususlar, halkla içli-dışlı olmaları ve onların menfaat ve zararları ile alâkadar bulunmaları itibarıyla, bu iki sınıf için daha da önemlidir.

* * *

İş yerlerini alışılagelenden her gün bir saat önce açıp bir saat sonra kapatanların, ayları otuz beş, seneleri de dörtyüz yirmi güne ulaşır. Tabiî, imkân elverdiği ölçüde aynı iş yerlerinde gerçek vazifenin de ihmale uğramaması şartıyla...

## Dil Üzerine

Dil, Rahmeti Sonsuz'un insanlara lütfettiği en büyük armağanlardan biridir. İnsan, onunla insanlığını şakır, onunla ilimlere doğru açılır ve onunla gelecek nesiller arasında yaşar... Bilmem ki, onu bozup kuş diline çevirenler, işledikleri hıyanetin büyüklüğünün farkında mıdırlar?

## Makyavelist Düşünce

Başkalarını karalamak suretiyle kendini anlatma ve tanıtma yolu, önceleri sadece Şarkta bir nifak grubunun işi olarak biliniyordu. Maalesef şimdi öylesine yaygınlaştı ki, hak nâmına mücadele verenlerin büyük bir kısmı da hareket ve hamlelerini götürüp makyavelizme bağladı. Yazıklar olsun, bâtıl yollarla hak arayanlara! Yazıklar olsun, bütün makyavelistlere...!

## İyiliğin ve Güzelliğin Galebesi

İyilik, güzellik, doğruluk ve fazilet, dünyanın esas mayasıdır. Ne olursa olsun, dünya er-geç rayına oturup bu çizgiye gelecektir ve bunu engellemeye de kimsenin gücü yetmeyecektir.

# Dördüncü Bölüm
# HAREKET PERSPEKTİFİ

## Birleşme Noktaları [1]

Günümüzde çeşitli fikir akımları ve cereyanlar var; bunlar olacaktır da. Her şeyden evvel insanımız, boğucu bunalımlar içindedir. İlimlerin esası araştırmaya götüren şüpheler olduğu gibi, fikir akımlarının menşei de, bir bakıma bunalımlardır.

Asra göre ihtiyaçlarını tam temin edebilmiş ve tabiî gelişmesini sürdüren topluluklarda (içtimaî) sıkıntılar yok denecek kadar azdır. Maddî-mânevî ihtiyaçları giderilememiş ve fıtrî gelişmesini hızlandıramamış topluluklarda ise, iç ve dış baskı ve zorlamaların giderek artmasıyla, buhranlar da o kadar fazladır.

Bunalımlar ve içtimaî hercümerç; kar, tipi ve fırtınalara benzerler ve çok defa neticeler itibarıyla da güzeldirler. Zira toplum, buhranlarla yeni oluşum ve yeniden şekillenmeye zorlanır ve bu sayede yaşadığı devrin idrakine erer. Bir cemiyet, yaşadığı devri bilmiyor, aksiyon ve reaksiyonlarıyla o devrin hâdiselerinin içinde olamıyorsa, o cemiyeti yaşıyor kabul etmek mümkün değildir; zira o, mecburi bir çöküş yolundadır.

Günümüzde, tabakât-ı beşer çapındaki çalkalanmaların arkasında hiç şüphesiz işte bu tarz bunalımlar ve iç-dış baskıların statükonun duvarlarını zorlamasıyla da yeni oluşum ve yapılanmalara açılmalar var. Bu umumî çalkalanma ve oluşumdan yıkılmadan sıyrılabilen milletler, paylarına düşeni alacak ve yepyeni bir dünya kuracaklardır.

Milletimiz ve bağlı bulunduğumuz milletler topluluğunun da, bunun dışında kalması herhâlde düşünülemez. O da, ihtimal; bunalımdan bunalıma mâruz kalacak, sıkıntıdan sıkıntıya düşecek ve bin türlü sancı çekecek; ama neticede kendi olarak mutlaka dirilecektir.

Asıl mesele ise, bütün bu olup bitenlerden sonra, yeni oluşu, köklü, eskimez ve sarsılmaz prensiplere uygun olarak mükemmel hazırlayabilmektir. Aksine, içtimaînin kanunları bilinemez, tedavi de ilmî olarak yapılamazsa, ters ve olumsuz davranışlar, her şeyi alt üst de edebilir.

İşte bugün biz, böyle bir *“olma”* veya *“olmama”* durumuyla karşı karşıya

bulunuyoruz. Ya bütün bu buhranlardan sonra derin bir idrak ve iz'anla, milletçe kurulmasını tasarladığımız dünyayı kuracak ve huzura ereceğiz veya bir kısım küçük hesap ve çıkarlar uğruna, çekilen binlerce ızdırabı semeresiz kılacak bir anlayış ve davranışla –Allah korusun– gerisin geriye gideceğiz.

Doğrusu ittifak ve iftirak (birlik ve ayrılık) mevzuu, günümüzde ehemmiyetini koruyan en aktüel konulardan biridir. O, her devirde ehemmiyetini korusa bile, yeni bir dünyaya göre hazırlanmanın gerekli, hem çok gerekli olduğu bir dönemde, ciddiyeti giderek artan ve bütün içtimaî meselelerin önüne geçen bir mevzu hâline gelmiştir. Asırlardan beri faturasını milletin ödediği anlamsız bir ihtilaf ve iftirak, hissîliğin ön aldığı günümüzde endişe verici buutlara ulaşmıştır. Çok rahatlıkla söylemeliyim ki, dirilişimiz için bundan daha büyük bir tehlike tasavvur etmek mümkün değildir.

Toplumumuz, bugün ilmî ve fikrî yapısı itibarıyla olabildiğine sığ, kalbî ve ruhî hayatı itibarıyla oldukça fakir; lider ve rehberleri itibarıyla sahipsiz ve acınacak bir hâldedir. Bağnazlık ve müsamahasızlığın beslenip kaynaklandığı böyle bir vasat yok edilmedikten sonra, ittifak ve ittihadı düşünmek oldukça zor olsa gerek.

Zira, anlaşma ve uzlaşma, her şeyden evvel bir akıl ve mantık işidir. Akla ve mantığa dayalı bir vahdet ve gönül birliğidir ki, dayanabilir ve uzun ömürlü olur. Ne var ki, günümüzde daha çok hissî bir vahdet ve kardeşlik söz konusu. Bu ise zayıf, yetersiz ve kısa ömürlüdür.

Belli bir grup karşısındaki toplanmalar ya da düşmanlık duygularıyla bir araya gelmeler, saldırmış veya saldırılmış olma ruh hâleti içindeki derlenmeler, hissî birleşmelerin gelip geçici dalgalanmalarından ibarettir. Bugünkü keyfî ve kemmî (nicelik ve nitelik) buudlarımız içinde böyle bir vahdet, çepeçevre düşmanlarla sarılı bir ülke ve millet için kat'iyen yetersizdir ve hele mukaddes prensiplerimiz açısından asla caiz görülemeyeceği gibi millî istikbalimiz adına da hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Öyle ise, iç ve dış ayırıcı faktörleri de hesaba katarak, milletçe birleşmeye esas teşkil edecek ortak noktalarımızın müzakereye getirilmesine ve birliğimizin aklîlik ve mantıkîlikle yeniden ele alınmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Evet, gaye ve vesilelerin, hedef ve maksatların tayin ve tespitlerinin yeniden gözden geçirilip, vicdanî bir mukaveleye gönül bağlamaya ihtiyaç vardır. Maddî-mânevî, dünyevî ve uhrevî saadetimizin temel taşı olan vahdetimiz için hiç olmazsa, Anglo-Sakson ve Gall ittifakı biçiminde bir

ittihada ihtiyaç, hem çok şiddetli ihtiyaç vardır.

Düşmanlarımızı meşgul etme, düşündürme ve göz açtırmama gibi, akıl, kabiliyet ve dirayet isteyen hususları beceremesek bile, hiç olmazsa, onların oyunlarına gelmeme ve elimizle kendi tükenişimizi hazırlamama idrak ve kabiliyetini göstermeliyiz. Aslında buna mecburuz da...

Farklı düşünce ve anlayış, farklı yaratılmış olmanın neticesidir. Yaradan böyle dilemiştir ve bunda da rahmet ve hikmet vardır. Ancak şeriat-ı fıtriyedeki âhenk ve intizamı, beşer kendi iradesiyle temin etme mecburiyetindedir.

Makro âlemde cebrîlik, insanlık âleminde ise "şart-ı âdi" çerçevesinde iradîlik hükümfermâdır. İlk varoluş bir ihsan ise de, sonraki her ihsan bir sebebe dayanmaktadır.

İçtimaî birlik ve beraberlik ihsanına mazhariyetin yolu, vicdanların içtimaîleşmesi ve gönüllerde mürüvvet ve insanlık sevgisinin mayalanmasından geçmektedir. Onun için, nefse muhabbet ve tapınmanın ifadesi olan inhisarcılık (ben-merkezcilik), vesileleri, hedef ve maksatların yerine oturtma gibi bir gizli şirk; "Benim elimle olmadıktan sonra, başkalarının getireceği hayrı da, o hayrın vesilelerini de istemem." türünde bir hakbilmezlik; doğruluğu kendine tâbi olmada görüp, tâbi olmayan herkesi küfre, dalâlete ve günahkârlığa havale gibi hoyratlık ve bağnazlık, vicdanlardan sökülüp atılmadıktan sonra, böyle bir anlaşma ve uzlaşmayı ben şahsen imkânsız görmekteyim.

Her şeyden evvel, temelde olmayan farklı düşüncelerin normal kabul edilmesi ve en azından bir yabancıya karşı takınılan sun'î nezaket kadar olsun, millet fertlerinin de böyle bir şeye hissedar kılınması elzemdir, zarurîdir, mukaddes birlik ve bekâmızın gereğidir.

Kaldı ki, böyle zarurî ve mukaddes birliğimizi tehdit eden küçümsenmeyecek kadar bir kısım bölücü faktörler var ki, bunların mevcudiyetini kabul etmek de realitenin ifadesidir:

1-Uzun zaman dinî hizmetlerin ortada kalması, sonra da bu vazifenin birbirinden ayrı fert ve cemaatler tarafından yürütülmesi ve hele bu fert ve cemaatlere sözünü geçirecek bir lider ve yol göstericinin bulunmayışı, her grubun ayrı bir yol tutup gitmesine sebebiyet vermiştir. Bunlardan bir kısmı her köyde Kur'ân kursu açarak; bir kısmı dini ihya edici mahiyette hazırlanmış kitapları okuyarak; bir kısmı entelektüel seviyede adam yetiştirerek ve bir kısmı da siyasî faaliyet sürdürerek milletlerine hizmet etmeyi düşünmüşlerdir.

Bu itibarla da, din ve vatan hizmetindedirler; ama ayrı ayrıdırlar...

*2-* Bu gruplardan her birerleri, kendilerine ışık tutan rehber ve öncülerine müceddit nazarıyla bakmaları, –bu bir mânâda masum olsa da– ayrılığa sebebiyet vermektedir. Zira *"Müslümanların vicdanında müceddit telâkkisi olduğu müddetçe –ki kıyamete kadar devam edecektir– dine karşı kötülüklerin arttığı devirlerde, ilmî ve amelî yönleriyle ön plana çıkacak kimseler ve bunlara tâbi olanlar her zaman bulunacaktır."* Kitlelerin fikir ve ruh yapılarının hazırlanmasında ve içtimaînin ölü yönlerine hayat üflenmesinde dahli bulunan bu kimselere müceddit denecektir ki, bunun da çok defa, tâbi olanlar için zararsız olsa bile, mübtedî ve acemilerin elinde ayrılık unsuru hâline gelmesi kaçınılmazdır.

*3-* Mehdilik müessesesinde de, müceddittlik için vârid olan aynı hususlar zikredilebilir. O korkunç ahir zaman fitnesi karşısında Mehdilik akîdesi, fert için de, cemaat için de bir kurtarıcı simit gibidir. Evet, itikadî bağların zaafa uğradığı, amelin terk edildiği, muamelâtın tamamen gözden çıkarıldığı bir dönemde, öyle harika bir zat lâzımdır ki, bize göre muhal olan, bütün bu işler için gerekli ıslahatı bir hamlede ve bir solukta yapıversin. Bu ise, ütopik yönleri bir yana, saf düşünce için yadırganacak bir husus değildir. Ancak ferde atfedilen azamet ve cemaatteki asabiyet itibarıyla, ayrılığa sebebiyet vermesi de kuvvetle muhtemeldir.

*4-* Bunlardan başka, içimizdeki ihtilâfların dıştan körüklenmesini de hesaba katmak mecburiyetindeyiz. İmparatorluklar kurmuş ve asırlarca insanlığın kaderine hükmetmiş bir millet olarak, komşularımız ve muasırlarımız tarafından hiçbir zaman hazmedilemediğimiz de bir vâkıadır.

Neredeyse bin seneden beri sürdürülen bütün "savaşlar, saldırılar, milletimize karşı güdülen bir düşmanlığın ifadesidir." Silah ambargolarıyla birleşen ticarî ambargolar, müttefiklerimizin bile toplumlar arası bazı meselelerimiz karşısında takındıkları umursamaz tavır, bu arada batılı devletlerin, hatta üyesi bulunduğumuz topluluklarda dahi, bize üçüncü sınıf bir devlet nazarıyla bakmaları, ülkemize ve milletimize hâlâ dostane yaklaşılmadığını göstermektedir. Su yüzüne çıkan bu muamele ve davranışların arkasında bazı menfî tavırların bulunduğunu görmezlik bir körlük olsa gerek.

Bu menfîlikler –menfaate dayanan milletler arası münasebetlerde bir açıdan normal görülse de– tarihî bir vâkıadır. Arkasında şüphesiz farklı bir zihniyet de bulunan bu vâkıa, çeşitli entelijans servislerinin sürekli meşguliyet alanı

olagelmiştir.

Tehlike bugün, eskiye nispetle keyfiyet değiştirerek devam etmektedir; evet, eskiden tehlike dışarıdan geliyordu, mukavemet kolaydı; halbuki şimdi bir de içeriden gelen tehlike var. Dolayısıyla, mukavemet nispeten güçleşmiş sayılır. Bulaşıcı bir illet hâlinde bütün cemiyeti saran lâahlâkîlik, bir toplumu ayakta tutacak bütün esasları yıkınca, lâdînî ahlâk, nihilist ahlâk ve şuyûî ahlâk gibi, ahlâk adına çeşitli cinnetlerle mukaddes değerlerine karşı saygısız hâle getirilen nesiller, en utandırıcı ifadesiyle, fikrî ve ruhî nesepsizliğin kurbanı oldular. Ve bugün ürperten bir keşmekeşlik içinde olduklarının farkında bile değiller.

Bu karışıklık ve curcunanın, ehl-i iman kesimine aksetmediğini iddia etmek oldukça zordur. Evet, yerinde mezhep anlayışının değerlendirilmesi, yerinde meşrep ve mizaçların işlettirilmesi ve yerinde etnik havanın kurcalanması, dış mihrakların müracaat noktaları olması itibarıyla dikkat edilmesi gereken bir husustur. Vâkıa dine hizmet eden grupların bu türlü bölücü telkinlere kapıldıklarına, beslenip idare edildiklerine dair ciddî bir karine mevcut değildir. *“Bazı gruplar için bu çeşit iddia ve dedikodular var ise de,”* iman ve Kur’ân cemaatinin, dıştan direktif almayacağına dair emareler daha kuvvetli görünmektedir. Ancak, cemaatlerin fikrî ve ruhî olgunluğa erememesinden dolayı bağnazlıkların olabileceği ve bunun da dahilî sürtüşmelere yol açabileceği de bir vâkıadır. Böyle bir sürtüşme ise, farkına varılmadan, düşmanın menfur gayesine hizmet etme demektir.

İster Türkiye olsun, ister İslâm Dünyası, hizmet maksadıyla bir araya gelen her hareket için şu tehlikeler her zaman söz konusu olabilir:

*1-* Bazı büyük zevâtın maddî-mânevî hubb-u câh (makam ve şöhret tutkusu) hissinin işlettirilip, karşı gruplarla rekabete itilmesi.

*2-* İslâm adına ortaya konan gayretlerde, mukabil hizmet cemaatlerini “yıkma” esasıyla hareket edilmesi.

*3-* İlim ve fazilet semerelerinin elde edileceği yer ve zaman daha çok uzak istikbal sayılan ahiret olduğu hâlde, bunların her küçük sa’y ve gayret arkasında ve hemen burada beklenilmesi.

*4-* Çekici ve sürükleyici bir hizmet kadrosunun tesirini kırmak için, ona kar yeni bir grup çıkarmak ve bu yeni alternatifle, dahilî sürtüşmeler meydana getirilerek, iç ayrılık ve parçalanmalarla o topluluğun eritilip, tüketilmesi.

5- Millete hizmet edenlerin kendi mesleklerinin muhabbetiyle yaşamaları bir esas iken, bunun yerine, başkalarına düşmanlıkla meşgul ve meşbu bulunup, tevfik-i ilâhînin önemli bir vesilesinin yitirilmesi...

Bunlara ilâve olarak, insanımızın tatmin edilemediği, bir kalb ve ruh boşluğuna mâruz kaldığı, kitlelerin bir kısım fantastik düşünce ve sistemlere takılıp, büyük ölçüde kalbî ve ruhî hayattan uzaklaştırıldığını da zikredebiliriz...

Evet, insanımız, bir taraftan böyle iç âleminin mesnet ve kaidelerinden mahrum bırakılırken, diğer taraftan da, serazat, çakırkeyf bir "şirzime-i kalîl"in ya da "mutlu bir azınlık"ın, hayvanî hisler hesabına sahnelendirdiği iç gıcıklayıcı faktör ve sâiklerle kendi millî çizgisinden uzaklaştırılmış olması da üzerinde durulması gereken ayrı bir konu.

Sosyoloji ve antropoloji uzmanları, yeryüzünde dinsiz bir kavmin yaşamadığı hususunda ittifak hâlindedirler. "*Tarihin hiçbir devrinde, yeryüzünün hiçbir noktasında şimdiye kadar dinsiz bir cemiyete rastlanmamıştır."* Din hissi, fıtrî ve tabiîdir. İnsanoğlunu bundan mahrum etmenin, ferdî ve içtimaî bir kısım depresyonlara yol açacağı açıktır. Vicdanı ve kalbi aç bırakılan insanlık, sistemli-sistemsiz, mutlaka kendine göre tatmin yolları araştıracak ve bu tabiî ihtiyacını gidermeye çalışacaktır. Her mizaç ve meşrebin kendi rengini vererek oluşturacağı böyle bir tatmin yolunun nasıl karmaşıklığa sebebiyet vereceği ise, zannediyorum her türlü izahtan vârestedir. "Cemiyette değerler anarşisi ve bunun sonucu da kanlı-bıçaklı müsademe..." İşte, tabiat ve fıtrat kâle alınmadan ortaya atılan hayat felsefesi ve işte binbir curcunanın hüküm sürdüğü perişan vatan..!

Ayrıca, bunca kargaşanın yanında, müstağriplerin durumu da üzerinde durulmaya değer ayrı ve ciddî bir konu. *"'Vatan' deyince Turancılık, 'millet' deyince faşistlik, 'din' deyince gericilik ve irtica mânâsını anlayan"* bu "Mehlika Sultan Âşıkları"nın bir-iki asırdır ne dediklerini, ne yazdıklarını anlamak oldukça zor. Bir zamanlar bütün yolları Batıya bağlayan, Batı yamaçlarında tenezzühe çıkan ve Batı sahillerine seyahat düzenleyen bu garip ve garip olduğu kadar da ciddî hiçbir hesabı olmayan karbonarilerimiz, daha sonra bütün güçleriyle *"emperyalizm"* ve *"kapitalizm"* onikisinden batıya kurşun yağdırmaya başladılar. Bu demekti ki, bizde batılılaşma, herhangi bir muhasebe neticesi olmadığı gibi, başka sevdalarla ona ve sistemine sırt çevirmemiz de, yine şöyle-böyle bir hesap ve plâna bağlı değildi; her şey bir

kuru sevdadan ve her hamle bir maceradan ibaretti...

Netice olarak diyebiliriz ki, bu dönemde millî ve dinî değerlerin tahrip edilmesi, bir tarafta mülhit ve ateist bir grubun yetişmesine yol açarken, diğer taraftan da, bir kısım meşru ihtiyaçları giderme yolunda birbirinden habersiz ve sistemsiz, ayrı ayrı grupların, dinî ve içtimaî birer hizmet sahası belirleyerek o yolda faaliyet göstermeleri, pek çok cemaatin meydana gelmesine yol açmıştır. Yer yer bu hizipler arasında sert tartışmaların, endişe verici kavgaların ve ciddî vuruşmaların cereyan ettiği de bir gerçektir. Hele bir de ihlâs ve samimiyet gibi amelin özü sezilememiş ve nefse muhabbet, inhisar-ı fikir de araya girmişse, kargaşa, üstesinden gelinmez buudlara ulaşmıştır.

Bu kadar gâile içinde, mevcudiyeti muhafaza dahi çok zor olduğu hâlde, bir inayet eliyle büyük gelişmelere ve yeni tekevvünlere ulaştırıldığımız –Ulaştıran Rabbimize ruhlarımız feda olsun– şâyân-ı şükrandır.

Gruplaşma hissi, insanın fıtratında vardır ve hükmünü icra etmesi de tabiîdir. Mesele, bu duyguyu zararsız, hatta faydalı kılmaktır. İyiye yönlendirilememiş bu his, çok defa insana da, insanın tabiatına da zıt bir istikamette gelişir ve hem ona hem de başkalarına zararlı olur. Bu his, cehalet, görgüsüzlük, bağnazlık gibi insanın pes yanlarıyla desteklendiği sürece, her an kanlı-bıçaklı kavga hazır demektir. Aksine, ilim ve irfanın, hoşgörü ve müsamahanın yaygınlaştığı nispette de, anlaşma ve uzlaşma ortamının oluşması ve gruplar arası bir "sulh çizgisi"nin belirmesi her zaman ihtimal dahilindedir. Zannediyorum, böylece, fıtrat ve onun kanunları içinde kısmen reaksiyonlarımız frenlenmiş, hiddet ve öfkelerimiz de baskı altına alınmış olur.

Davanın hakkaniyeti, hedef ve temel prensiplerin vahdeti, metot ve vesile farklılığını tesirsiz kılacak kadar güçlü, köklü ve sarsılmaz olduktan sonra, ehemmiyetsiz bahanelerle ihtilaf çıkarmak, bir çocuk meşreplilik, hakbilmezlik ve mürüvvetsizliğin ifadesidir. Aslında; *"Mahlukatın solukları adedince Allah'a* (celle celâluhu) *vâsıl olan yollar vardır."* gerçeğine bağlı kalınarak, bu yolda her gayret takdir edilmeli, her yolculuk aziz bilinmeli ve her hizmet alkışlanmalıdır.

Başkalarını küfür ve dalâlet içinde görmek ya da günahkâr saymak hem faydasız, hem de tehlikeli bir anlayıştır. Bence, herkes kendi yolunu anlatma, tanıtma ve tavsiye ile meşgul olmalı ve onun muhabbetiyle yaşamalıdır. Bu yol, aklın ve mantığın yolu olduğu gibi, iman ve Kur'ân'ın da gereğidir. Bu yolda *"Herkes kendi mesleğinin sevgisiyle hareket eder, diğer gruplara husumet*

*beslemez. Onlara yönelteceği tenkitler, yıkıcı, kırıcı ve küstürücü değildir. Kendi grubunun itibar kazanmasını öbürünün iptal ve tezlîlinde aramaz. Onu da bir kardeş bilir ve kusurlarını araştırmaz. Fazilet ve başarılarını gördüğü zaman takdir eder ve sevinir."* Kısacası, herkesle beraber bir hayır yarışında bulunduğunu ve yine onlarla, kıymetli bir hazineyi taşıma mecburiyetinde olduğunu bir lâhza hatırından çıkarmaz. Böyle olunca da, aynı istikamette hareket eden herkesi kendine yardımcı kabul eder, her muvaffakiyete tazim durur, her sa'yi alkışlar ve her yardım elini öper.

Devr-i Risaletpenâhî'de insanlar böyle düşünmüş ve pratik hayat da bu anlayış çizgisi üzerinde cereyan etmiştir. Uzlaştırıcı faktörlerin şuur hâline gelmesine, kardeşlik anlayışının çok ileri seviyeye ulaştırılmış olmasına rağmen, ayrı ayrı çiçek ve semereleri tekeffül eden farklı istidatlara hiç mi hiç ilişilmemiştir.

Bir Ebû Zerr ile Abdurrahman b. Avf'ın, bir Bilâl ile Hz. Osman'ın küçümsenmeyecek kadar farklı mülâhazaları ve teferruattaki farklı görüşleri asla yadırganmamıştır.

İçtimaî birliği zedelemedikten sonra, kabile ve aşiret anlayışına bir ölçüye kadar dokunulmamıştır. Evet, muhacir ve ensar diye iki ayrı şerefli unvana dokunulmadığı gibi, Evs ve Hazrec namları da ilelebet sürüp gitmiştir. Sa'd b. Muaz'ın kabilesine, *"Efendinize ayağa kalkın!"* derken tabiat-ı beşer teyit buyurulmuş.. ve her kabile ayrı ayrı buyruklar altında cihada götürülürken, hamiyet ocakları, fetih ve zafer hesabına yakılıp tutuşturulmuştur. Hatta aralarındaki fahirlenmelere –cidale girmemek kaydıyla– göz yumulmuştur. *"Kur'ân'ı ezberleyenler bizdendir, falan bizdendir, filan bizdendir"* şeklinde cereyan eden her şey, hemen hemen hep müsamaha ile karşılanmış ve bir bakıma bunlar, çok hızlı yükselen o cemaat için, birer yükseltme nirengisi oluşturmuşlardır.

... Evet, bütün bunlar vardı, ama ittifak ve âhenk de vardı. Marz-i ilâhîyi kazanma sath-ı mâilinde her fert, senfonizmadaki *"intibâkât-ı asvât"* (seslerin birbirine uygunluğu) keyfiyetinde olduğu gibi, nağmesini umum havaya uyum ritmiyle eda ediyordu; ediyordu, çünkü herkes ruhen olgundu.. hakperestti.. mukaddes bildiği şeylerin ufkunda şehbal açmasının delisiydi.. ve şeâirin tazim görmesini istiyordu. Bu önemli iş kimin tarafından yapılırsa yapılsın, onun için ehemmiyeti yoktu... Gün doğup sabah olduktan sonra, ona ha sultanlık verilmiş, ha bir dilencilik, ne ifade ederdi ki.!

Yeni doğuşun ensar ve havarileri, saadetlerini başkaları için unutmuş büyük diğergâmlar ve etrafın lezzet ve mutluluğuyla gönüllerinde cennet kuranlar olacaktır.

Devrimizdeki gruplaşmalardan biri de, belki de en tehlikelisi, kana ve ırka dayalı gruplaşmadır. Bu da dış kaynaklıdır ve dış kaynaklı olması da, hiçbir münevverin şüphe etmeyeceği kadar kat'îdir.

Kavgaların artık bloklar arasında cereyan ettiği, bütün insanlığı içine alacak şekilde ideolojilerin ideolojilerle çarpıştığı ve büyük bir köy hâline gelmiş bulunan dünyada milletlerin belli birlikler, topluluklar oluşturduğu bir dönemde, böyle bir anlayış oldukça gariptir. Hele hele, bir mıntıkada bulunup da aynı sosyolojik yapıya sahip olan kimseleri çeşitli etnik gruplar hâlinde mütalâa etmek, gayet gülünç ve gülünç olduğu kadar da, yarınki hercümerci hazırlaması bakımından fevkalâde tehlikelidir. Gülünçtür, zira asırlardan beri bir ve beraber yaşama sonucu kavimlerin karışıp kaynaşmasına sahne olmuş vatanımızda, "safkan" dediğimiz şeyi arama, *"Levh-i Mahfuz"*a muttali olmaya vâbeste bir keyfiyettir. Kaldı ki doğu, batı, güney, kuzey, kısaca, Anadolu'nun hemen her tarafında yerleşmiş, oldukça farklı topluluklar vardır. Ve bunlardan her birinin içinde, değişik "ırk" iddiasıyla teşekkül etmiş gruplar da vardır. Bu gruplardan her birerlerinin bilerek veya bilmeyerek bu gülünç duruma düştüğü de muhakkaktır.

Öyle ise, siyasî, gayr-ı siyasî bütün gruplar için, "vahy-i münzel"in âlemşümul davetine icabetten başka, ne çare ne de mâkul bir mesnet kalmadığı çağrısıyla insanımıza şöyle seslenebiliriz: *"Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve sakın parçalanıp ayrılmayın."* Dün olduğu gibi bugün de böyle bir kardeşliği gerçekleştirmek mümkündür. Elverir ki, bu çok ciddî mesele, ilâhî ifade adesesi altında, akıl ve mantık düsturlarıyla ele alınsın.

Artık bütün meselelerimizi bir his ve heyecan zemzemesi içinde değil de, mukaddes prensiplerimiz çerçevesinde ve âdeta bir içtimaî mukavele şeklinde ele alma mecburiyetindeyiz. Zira, dış mihrakların ürettiği çeşitli alternatifler ve bizim içimizde de bir kısım menfaat gruplarının zuhuru, bundan başka mukaddes gaye ve ideallere karşı hürmet hissinin sarsılması; keza büyük millî dava ve ona bağlı mübeccel mefhumların yerini bir kısım küçük hesap ve çıkarların alması, aradaki rabıtayı daha kuvvetli hâle getirmemizi zarurî kılmaktadır. O da, bütün fasl-ı müştereklerimizi ortaya dökerek, onlarla ayırıcı faktörlerin muvazenesini yapma şeklinde olmalıdır. İman esasları birliği, amel

ve ibadet birliği, sonra vatan ve kültür birliği, asırları aşan acı-tatlı kader birliği, haricî düşman ve hasım birliği gibi fasl-ı müştereklerimizi... Evet, bütün bunlar, en mübeccel şeylerden daha bağlayıcı ve birleştirici unsurlar oldukları hâlde, bunların yanında bölünmeyi gerektirecek unsurların, hiç de kayda değer şeyler olmadığı açıktır.

Esasen, Peygamberimiz tarafından da mesele bu şekilde ele alınmıştır. Kelime-i şehadet, en büyük bir esas kabul ve tespit edildiği gibi, eda eden her ferdin de masûniyetinin remzi olmuştur. Üsame'nin şiddetli itap görüp azarlanması, Muhallem'in huzurdan uzaklaştırılıp yüzüne bakılmaması gibi pek çok hâdise var ki, neyin Sâhib-i Şeriat'ça en birinci rabıta ve esas olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Mesele böyle ortaya konunca, ehl-i iman, ehl-i secde ve ehl-i kıble olanlarla anlaşamama, uzlaşamama, hatta onları küfür, sapıklık ve günahla suçlamaya kalkmak, iman ve iz'anla nasıl telif edilir..! Bir de bu işi yapanlar, kitleler üzerinde müessir kimseler olursa, o zaman tahribat kadar, cinayet ve cürüm de katlanmış olmaz mı? Evet, bu umumî dengesizlik mevzuunda en bedbahtlar, "İçtimaî durumu itibarıyla bir hatası binlere bâliğ olan imam, rehber ve liderlerdir."

Bütün rehber ve yol göstericilere, lider ve başbuğlara umumî vicdanı tamire yönelik bir hususu, bir kere daha hatırlatmakta fayda mülâhaza ediyoruz.

Sevginiz Allah için, nefretiniz Allah için, öfkeniz Allah için olsun. Gelin nefsanîliğe artık bir son verelim; zira nefsine perestiş edenin ne Hakk'ı, ne de halkı memnun etmesi mümkündür. Gelin, dostlarımızı hak ölçüleri içinde sevelim ve onlara karşı mürüvvetten ayrılmayalım. Düşmanlarımızın entrikalarına karşı da uyanık olalım ve onların oyunlarına gelmeyelim. Farklı düşünce ve farklı anlayışlarımızı düşmanlık vesilesi yapmayalım. Aksine onu bir zenginlik vesilesi olarak değerlendirelim...

Kinin ve nefretin şimdiye kadar hallettiği hiçbir mesele olmadığını bir kere daha hatırlayarak, medenîlere karşı galebenin ancak ikna ile olabileceğine inanarak son bir kere daha birlik ve beraberlik "ahd ü peymân"ında bulunalım.

Birleştirme havarisi gibi, uğradığınız her şahsa *"Gelin, birleşelim"* deme, münasebetsiz bir tekliftir. Bir de bunu derken, grubumuza davet edası içinde ifade ediyorsak o bütün bütün bir saygısızlıktır. Zira böyle bir tutum, şimdiye kadar en hakperestlerde dahi grup hamiyetini tahrik etmekten başka bir işe yaramamıştır. Bilakis, uğradığımız kimselerin, hizmetlerini senâ ederek onların

rehber ve büyüklerine karşı hürmetkâr olursak, en sert kimseleri bile yumuşatmış oluruz.

Bir mü'min olarak kâinata *"mehd-i uhuvvet"* (kardeşlik beşiği) nazarıyla bakıp, her varlıkla münasebet kurma yolunu araştırmak ve hele mutlak surette, mü'minlere karşı daima mülâyim ve difüzyona açık bulunmak çok önemlidir.

Bizi bu noktaya kadar hazırlayıp sevk ve idare eden inayet elinin işlediği hikmetleri de tenkit etmemeliyiz. Kim bilir, belki de henüz rüşdünü idrak edememiş şu heyet-i umumiyenin, belli bir müddet daha, mevcut durum içinde bulunması gerekmektedir.

Ve hepimiz, tenkidi atıp, bir miktar da takdir ve tebcille yaşamalıyız ki Allah da, yardımcımız olsun...

## Hizmet İnsanı

Hizmet insanı, gönül verdiği dava uğrunda kandan-irinden deryaları geçip gitmeye azimli ve kararlı; varıp hedefine ulaştığında da her şeyi sahibine verecek kadar olgun ve Yüce Yaratıcı'ya karşı edepli ve saygılı.. hizmet adına her ses ve soluğu zikir ve tespih, her ferdi mübeccel ve aziz bilip, muvaffakiyetlerinden ötürü alkışlayacağı kimseleri de, putlaştırmayacak kadar Rabb'in iradesine inanmış ve dengeli.. ortada kalmış herhangi bir iş için herkesten evvel kendini mesul ve vazifeli addedip, hakkı tutup kaldırmada, yardıma koşan herkese karşı hürmetkâr ve insaflı.. müesseseleri yıkılıp plânları bozulduğu ve birliği dağılıp kuvvetleri tarumar olduğunda fevkalâde inançlı ve ümitli; yeniden kanatlanıp zirvelerde pervaz ettiği zaman da mütevazi ve müsamahalı.. bu yolun sarp ve yokuş olduğunu baştan kabul edecek kadar rasyonel ve basiretli; önünü kesen cehennemden çukurlar dahi olsa, geçilebileceğine inanmış ve himmetli.. uğruna baş koyduğu davanın kara sevdalısı olarak, cânı-cânânı feda edecek kadar vefalı ve geçtiği bu şeylerin hiçbirini bir daha hatırına getirmeyecek kadar da gönül eri ve hasbî olmalıdır.

## İrşad Erlerine

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayatı boyunca bir defa hac yapmıştır. Ama bütün hayatı, tebliğ ve irşadla geçmiştir.

* * *

Allah'ın ihsan ettiği nimetlere muvafık iş yapmayanlar, çeşmelerini kurutmuş

olurlar.

* * *

Bazı gözyaşları, pek çok gönlün fethedilmesine vesile olabilir.

* * *

Büyüklük, büyük işler ve büyük plânlarda değil, insanın rıza-yı ilâhîye gözünü dikmesi ve Allah'ın da, "Ben senden razıyım." demesinde aranmalıdır.

* * *

Sakın tohum atmayı hasat mevsimine bırakma; iki mevsimdeki gayretin de boşa gider!

* * *

İnanan bir insanın, inancını mutlaka amel zeminine koyması şarttır. İman ve amel kişinin duygularını baskı altına alınca, onun davranışlarında da istikamet belirmeye başlar.

* * *

Allah'ın arazisinde bizim tasarrufumuz, mîrî arazide şahısların tasarrufu gibidir.

* * *

İnsanı yaptığı hataları rahatsız ediyorsa, o kimse, günahı sevaptan tefrik edebiliyor demektir.

* * *

Muvaffakiyetin düşmanı refahtır, lükstür. Müslümanların muvaffakiyeti, ancak komando gibi basit yaşamakla mümkündür.

* * *

Çok yumurta ve civciviniz varsa, sakın hepsini bir sepete koymayınız..!

* * *

Tedbir kaderi değiştirmese de, neticede insanı kadere taş atmaktan kurtarır.

* * *

Hüsnüzan başka, hüsnüzan ve adem-i itimat başkadır... Bunların yerlerini tayin, erbab-ı firasetin işidir.

* * *

Tebliğde mühim olan, anlatılan mevzuun ihlâsa iktiranı ve hüsnükabul görmesidir. Hiç kimse, kendi seviyesinden üstün olanlara bir şey tebliğ etmeye çalışmamalı, zira aksülamel yapabilir. Oğul, pederine, talebe hocasına, çırak ustasına, bir şey söylememeli. Ebû Talib'in, Efendimiz'i kabul etmemesi, üzerinde durulmaya değer bir mevzudur...

* * *

Ana ve baba, hiçbir şey için feda edilemez. Ama onlar "İslâm'a hizmet etme!" diyorlarsa, o zaman onlara bu yasaklarında itaat edilmez. Bunun dışında ana-babaya itaat eden, hayatında bereket bulur.

* * *

Mü'min, yeryüzünde emniyet ve güvenin temsilcisidir.

* * *

İnsan, haklı dahi olsa babasıyla tartışmamalı. Celâl sıfatı herkeste cüz'î, küllî vardır. Öfkelenme makbul değildir; ama o, terbiye-i Muhammediye ile terbiyelenirse, düşmanlara karşı vakar, mü'minlere karşı da tevazu şeklinde kendini gösterir.

* * *

İslâm düşmanı olan ve İslâm'a tecavüz eden neşriyat, mutlaka okunması gerekiyorsa, hiç olmazsa dikkatli okunmalıdır.

* * *

Kötülüğe kilitlenmiş şerir kimselere insanca davranarak şerleri önlenebilir. "İnsan, iyiliğin kölesidir." sözü hatırlanmalı...

* * *

Zatî kıymetleri itibarıyla küçük insanlar, çevrelerinde hep şahsiyetsiz ve küçük adamlar bulundururlar. Bu sayede biraz olsun irtifa kaydedeceklerini sanırlar.

* * *

Şeytan, çok defa hayatını irşad eksenli yaşamayanları yoldan çıkarır. Emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münkeri olmayan kimseler, vahyin bereketinden

mahrum kalır. Bu kimselerde kat'iyen ilham esintisi olamaz. Kitaplar yazabilirler, fakat yazdıkları yümünsüz, bereketsiz, karanlık şeylerdir. Emr-i bi'l-mâruf, nehy-i ani'l-münker yapan insanlardır ki, bunlarda her zaman ilham esintileri görülür. Onun içindir ki bizler, okuyacak, düşünecek ve herkese birşeyler anlatmaya çalışacağız ki, ruhumuz itibarıyla canlı kalabilelim.

* * *

Her mürşidin derdi bu zamanda sadece Allah'ın (celle celâluhu) hoşnutluğu olmalı, hiçbir dünyevî duygu ve düşünce onun için gaye olmamalıdır. Bir mürşit şöyle düşünmelidir: "Şayet yolum bir gün Cehennem'e uğrasa, orada dahi âşina bir sima bulup, hakkı ve hakikati anlatmalıyım." İşte, asrımızda ihtiyaç duyduğumuz ideal dava adamının düşünce portresi.

## Başyücelerin Âmentüsü

Allah için insanlığa hizmet mefkûremizi, nefsanî ve cismanî her arzunun üstünde tutmak; onu bütün beşerî istek ve iştihalara tercih etmek; gerçeği bulup bildikten sonra, umum sevdiklerimizi ve gönül bağladıklarımızı feda edecek kadar kararlı olmak; yüce mefkûremiz adına en tahammülfersâ hâdiseleri göğüsleyerek, gelecek nesillerin saadetine giden yolları açmak; maddî-mânevî bütün hazlardan sıyrılarak, yaşamayı başkalarının mutluluğu içinde ele almak; "hizmette önde, ücrette arka saflarda bulunma" felsefesiyle makam mansıp mücadelesinden, kelepir sevdasından uzak kalmak, varlığımın vazgeçemeyeceğim gayeleridir.

* * *

Bir aksiyon ve harekette önde bulunanlar, mevkileri itibarıyla, onlara ait her güzel huy ve haslet katlanarak arkadakilere intikal edeceği gibi, her uygunsuz hâl ve davranış da, arkadakilerini özlerinden uzaklaştırarak, onları birer sefil ruh ve birer Frenk mukallidi hâline getirebilir.

## Muhabbet Fedaileri

Geleceğin aydınlık ve mesut dünyalarını ancak, muhabbetle şahlanmış sevgi kahramanları kuracaktır. Dudaklarında muhabbetten tebessüm, gönülleri sevgiyle harman, bakışları insanî duygularla buğu buğu, herkese ve her şeye şefkatle gamze çakan; doğup-batan güneşlerden, yanıp-sönen yıldızlardan hep muhabbet mesajları alan sevgi kahramanları...

* * *

Kendilerini, çevrelerine karşı sevgiye göre ayarlamış muhabbet fedailerinin hiddet ve öfkeleri dahi, düzenleyici ve yola getirici olması itibarıyla bir ciddiyet ve mehâbet ifade edeceğinden, hep yapıcı ve yararlı sayılır.

## Gaye ve Vasıta

Her iş ve hamlede önce hedef ve maksadın tayin edilmesi lâzımdır ki, insan, vesilelere bağlanıp kalmasın. Millet yolunda verilen hizmetlerde, ruha yön verilip hedef gösterilmezse, düşünceler girdaplaşır, hizmet edenler de bunların zebunu olarak kalır giderler.

* * *

Düşünce platformunda hedef ve maksat daima belirli ve birinci yeri işgal etmelidir. Yoksa, çokluğa gidilmiş ve dolayısıyla da şaşkınlığa düşülmüş olur. Nice çalımlı hamleler vardır ki, gaye ve vasıta karmaşıklığı yüzünden semeresiz kalmış; hiçbir hayırlı neticeye ulaşamadığı gibi, arkada da bir sürü kin ve nefret bırakmıştır.

* * *

Her hamle ve hareket adamının perspektifinde, her şeyden evvel, Yüce Yaratıcı ve O'nun hoşnutluğu olmalıdır. Yoksa, araya çeşitli putların girmesine, bâtılın hak görünmesine, heva ve hevesin fikir suretine bürünmesine ve gaza namıyla cinayetler işlenmesine gidilebilir...

* * *

Hakk'ın hoşnutluğu istikametinde yapılan işlerin zerresi güneş, damlası derya ve bir ânı ebetler kıymetindedir. İş böyle olunca, O'nun hoşnut olmayacağı bir yolla dünyalar cennetlere çevrilse dahi, hiç hükmündedir; kıymeti yoktur ve sahibinin sırtında bir vebaldir.

Vesile ve vasıtaların kıymeti, maksada ulaştırıcılığı ve ulaştırmadaki arızasızlığı ölçüsündedir. Bu itibarladır ki, hedefe ulaştırmayan, hatta o yolda engel teşkil eden vesileler mel'un sayılmışlardır. Dünyanın lânetlenmesi de, O'nun bu yüzüne aittir. Yoksa, bin bir "Esmâ-i İlâhiye"nin cilvelenmesine âyinedârlık eden ve muhteşem bir meşher hüviyetinde bulunan bu dünya, hem sevilecek, hem de alkışlanacak mahiyettedir.

* * *

Hakkı tutup kaldırma konusunda çeşit çeşit yollar ve vesileler vardır. Bu yollar, hakka saygı ve hakikat düşüncesini geliştirdikleri nispette kıymetlidirler. Bir ev, içinde barınanları mârifetle kanatlandırıyor; bir mâbet, kubbesi altında bir araya gelen cemaatte sonsuzluk düşüncesini mayalıyor ve bir mektep, çıraklarını ümit ve inançla şahlandırabiliyorsa, vesileliğini eda ediyor demektir ve dolayısıyla da mukaddestir. Aksine, bunların hepsi, insanoğlunun yolunu kesmiş birer cadı tuzağıdır. Cemiyetler, dernekler, vakıflar, siyasetler de öyle..!

* * *

Büyük-küçük her müessese kurucusu, o müessesenin kuruluş gayesini, varoluş hikmetini sık sık hatırlamalıdır ki, iş hedefinden saptırılmasın ve semereli olsun. Aksine, hedef ve kuruluş gayesi unutulmuş yurtlar, yuvalar, mektepler, tıpkı yaratılış gayesini unutan bir insan gibi, kendi zararına ve ters bir çizgide yürür durur da, asla hedefe ulaşamaz.

* * *

İnhisar-ı fikir ve hakkı yalnız kendi cephesinde görme, bir vesileperestlik ve hedefsizlik ifadesidir. Aynı inanç, aynı duygu ve düşünceyi paylaşan insanlara karşı duyulan kin ve nefretler, hedef ve gaye düşüncesinden mahrumiyet değilse, ya nedir? Ah, o kâinatı kendi bozuk hendesesine göre idare etmeyi düşünen, nefsin azat kabul etmez köleleri sefil yaratıklar..!

## Meşveret

Meşveret, sınırlı akıl, sınırlı düşünceye sınırsızlık kazandırmanın önemli bir yoludur.

* * *

Meşveret kadar zengin bir devlet ve güçlü bir ordu yoktur.

* * *

Sahabe, medih makamında, *"Onların işleri, aralarında meşveret iledir."* beyanıyla, başka sıfatlarla değil de, meşveretle yâd edilmiştir...

* * *

Akıllıdan birkaç adım daha ileri akıllı, başkalarının akıl ve düşüncelerine de değer verendir.

* * *

Düşüncelerdeki pasları çözecek en müessir iksir, meşverettir.

* * *

İki akıl bir akıldan hayırlı ise, yüzlerce akıl evleviyetle bir akıldan hayırlı olur. İşte meşveret, bunca aklın bir araya gelmesinin adıdır.

* * *

Kendi akıllarına güvenip başkalarının düşüncelerine müracaat etmeyenler, dâhi de olsalar, muhakemeye önemli bir derinlik kazandıran meşvereti terk ettiklerinden dolayı akılsız sayılırlar.

## İhtiyat

İhtiyat, bir iş ve bir hamlede zarar ihtimallerine karşı ve mâruz kalınan musibetler neticesinde âh u vâha düşmemek için ehemmiyetli bir davranıştır. Sebeplere tevessülde gerekli hazırlığı yapamamış nice müteşebbis vardır ki, neticede ya dizini döver veya kadere taş atar. Evet, onlar, önce tedbirde kusur ederler, sonra da kaderi tenkitle ikinci hataya düşerler.

* * *

Bir hamle ve teşebbüste hedef alınan netice ne kadar büyükse, o uğurda gerekli görülen tedbirlere riayet de o nispette ehemmiyetlidir. Binaenaleyh, bir şahıs, üzerine aldığı mükellefiyetin büyüklüğü ölçüsünde, fayda ve zararları da hesap ederek ona göre işini düzene koymazsa, o, ya teşebbüs ettiği şeylerde gayriciddî bir maceracı veya safderûn bir ahmaktır. Böyle ahmakların hamlesi, ataletlerinden daha zararlıdır.

* * *

Bir insanın umduklarını elde etmesinde tedbir ve ihtiyat büyük bir sermayedir. Bu hususta gösterilecek küçük bir gevşeklik veya ihmal ise, neticede suçlamalara sebebiyet verecek büyük hatalardandır. Akıllı insan, meydana gelmesi muhtemel mazarratlar daha ortaya çıkmadan, onları bertaraf etmek için çareler bulup, yerli yerine yerleştiren insandır. Evet, atalarımızın da dediği gibi, "Hırsız seni çarpmadan, mutlaka sen hırsızı yakalamalısın." ki, hırsız ve kaderi suçlama arasında gidip gelmeyesin.

* * *

İnsan, her işi bir ön plân ve tedbirle ele almalıdır. Netice itibarıyla da maddî-mânevî bir fayda ve fazilet vaadetmeyen şeylerden kat'iyen sakınmalıdır. Böyle bir ilk tedbirle ele alınmayan her teşebbüs bir abestir ve abesle iştigal ise, o kimsenin aklının noksanlığına ve çocukluğunu yaşamasına delâlet eder.

* * *

Bir şahıs, kendi kadir ve kıymetini, çetin imtihanlar ve nâmüsait şartlar karşısında elde edeceği muvaffakiyetlerle ispat eder ve ortaya kor. Böyle ağır şartlar altında verilen hizmetteki muvaffakiyet ise, her şeyden önce sağlam bir plân ve o plâna göre hareket etmeye vâbestedir. Buna göre, bir ferdin kadir ve kıymeti onun muvaffakiyetleriyle, muvaffakiyetleri ise, teşebbüslerinden evvel alacağı kararlarla mebsuten mütenasip(doğru orantılı)tir.

* * *

İhtiyatlı olma, korkup geriye durmaktan tamamen farklı olduğu gibi, tedbirsizce davranışların da, cesaret ve yiğitlikle hiçbir alâkası yoktur. Vâkıa, birinci şıkta ifrata varıldığı takdirde bir kısım zararların gelmesi bahis mevzuu olabilir; ama bunlar, kat'iyen mevziîdir ve çaresi bulunabilecek zararlardandır. Tedbirsizliği kahramanlık sayanların ulu orta hareketleri ve Donkişotça davranışları ise, her zaman tehlikeli ve rizikoludur.

* * *

Her kötü haslet gibi, sırf bir aldatmaca olan kitle ruh hâletiyle yine kitle avına çıkmak, Batının bize armağan ettiği şeylerdendir. Bu sakat ve nesebi gayrisahih düşünceyi benimseyenlere göre, bir yumurtanın başında bir sürü "gak gak gıdak" normal görülse de, bize göre her millî mesele, bir mercan sabrı ve sessizliği içinde, en kuytu yerlerde ve mercan kuluçkalarının ızdıraplı, fakat gürültüsüz hâllerine uygun bir çizgide cereyan etmelidir.

* * *

İnsanın Hak katındaki yüceliği, himmetinin yüceliğiyle ölçülür. Himmet yüceliğinin en açık emaresi ise, insanın, başkalarının mutluluğu adına şahsî haz ve zevklerinden fedakârlıkta bulunmasıdır. Bir insan için, bilmem ki, toplumun selâmeti uğruna kendi haysiyet ve şerefini ayaklar altına almak; hatta kükremesi gerekli olduğu yerlerde dahi öfkesini yutarak dayanmasını bilmek ve şahsî saadetinin bahis mevzuu olduğu her yerde isteklerine hacir koymaktan daha

büyük bir fedakârlık tasavvur edilebilir mi?

* * *

Fatih orduların bütün muvaffakiyetlerini atılganlığında görüp de, erkân-ı harpçe plânlara ehemmiyet atfedilmemesi nasıl bir akılsızlık ise, bütün muvaffakiyetleri âmiyâne cesaretlere bağlayıp, tedbire değer vermemek de öyle bir hamakattır.

* * *

Teşebbüsler gibi tedbirler de, Hakk'ın inayetine arz edilmiş birer davetiye ve aynı zamanda, bir hakikatin iki yüzünden ibarettir. Bunların birinde meydana gelecek kusur, çok defa inayetin kesilmesine ve dolayısıyla da muvaffakiyetsizliğe sebebiyet verebilir. Arızasız yol ve yürüyüş ise, her lâhza basiret üzere olmakla kabildir. Ne mutlu bunu idrak edenlere..!

## Sabır

Sabır, ağrıları dindiren acı bir ot gibidir; hem can yakar, hem de tedavi eder.

* * *

Her sıkıntı bir kolaylığa gebedir ama, haml müddetine sabretmek gerekir.

* * *

Sabr u sebatla muvaffakiyet, farklı görünüşte olsalar da, ikizdirler.

* * *

Deryalar, damlalardan meydana gelir; ama damlanın deryalaşacağı zamanı büzmeye kimsenin gücü yetmez...

* * *

Teenni, temenninin en ideal yoludur.

* * *

Acelecinin harmanında en çok bulunan şey hatadır.

* * *

Zirvelerin yolu vadilerden başlar.. tabiî sabırlı olanlar için...

* * *

Başlangıcı zehir, neticesi şeker-şerbet bir şey varsa o da, sabırdır.

* * *

Vak'alar karşısındaki müspet tavrın adıdır sabır; onun için ehlullah, mevsiminden evvel sabrı istemeyi mahzurlu saymışlardır.

## Darılma Yok Dayanma Var

Ortalık henüz alaca karanlık içinde iken, etrafa Hakk'ın mesajlarını duyuran sen oldun. Kadirnâşinaslar bilmeseler dahi, bunun böyle olduğuna yer-gök şahittir. Sakın, usûl bilmezlerin hâline bakıp da sitemkâr olma! Ettiğin hizmeti halk takdir etmese de, Hak biliyor ya.!

* * *

Sen, seciyenin gereğini yaptın ve şimdi etrafın âdeta lâlezâr... Çevrende boy atıp gelişen bu kadar gül varken, üç-beş dikenden şikâyet niye? Ve hele bu uğursuzluk, yetiştirmedeki bir kusur ve eksikliğe reaksiyon ise...!?

* * *

Hakk'a dilbeste olmuş bir gönül için, ahiret yolundaki hizmetlerin mükâfatını dünyada istemek görgüsüzce bir davranış değil mi? Hem, dünya ve içindekiler fâni; ahiret ise, akıllara durgunluk veren o güzellik ve ihtişamıyla bâki değil mi..? Öyleyse gel! Hak yolundaki cehdinin karşılığını istemekten vazgeç! Öteler ve ötelerin ötesi bin dünyaya bedeldir.

* * *

Halkın sana karşı olan teveccühünü –haklı dahi olsa– bir büyüklük emaresi sayıp, hüsnü zannın verdiği makamlara bel bağlamamalısın. Ve hele, başkalarını kendinden küçük görme gibi bir görgüsüzlüğe kat'iyen düşmemelisin! Zira Hak katındaki kıymet ve değer, ruh saffeti ve gönül yüceliğine göredir. Cismaniyete değer vererek, etin kemiğin altında kalıp ezilmek ne acı bir tali'sizliktir..!

* * *

Büyüklere karşı hürmet hissi bir esas olsa bile, ona talip olmamak gerektir. Başkalarının sana karşı olan hürmeti, istenmeden ve beklenmeden kendi kendine geldiği takdirde zararsız olmasına karşılık, arzu edilip arkasına düşüldüğünde, vaslına erilmez bir mahbup olur ve insanı sefaletler, ızdıraplar içinde bırakır.

* * *

Halkın büyük görüp ve göstermelerine bel bağlayıp güvenmemelisin! Böyle bir teveccüh, gökler ötesi “hüsnükabul”ün bir aksi olması itibarıyla makbul sayılsa da, arzu edilecek bir şey değildir. İnsanı bir an keyiflendirse bile, çok zamanlar ağlatır ve inletir. Böyle gelip geçici iltifatlarla aldanıp, gönlünü karartmamalısın!

* * *

Hizmetin büyüyüp genişlemesi ölçüsünde, hasımlarınla olduğu gibi, çevrenle de imtihan olacağını hiç düşündün mü? Düşün! Ve Hakk’ın elinde birer imtihan unsuru olarak kullanılan dostlarına karşı mürüvvetli ol!

* * *

Sakın, milletine karşı verdiğin hizmetleri, elinin altında bulunanlara ettiğin iyilikleri onların yüzlerine çarparak, çevreni kendinden bîzâr etme! Unutma ki, yaptığın şeyler birer vazife, sen de bir mükellef ve mesulsün!

* * *

Okuduğun kitaplar, düşünüp tahlil ettiğin mevzular ve soluk soluğa Hak yolundaki mücahedelerin nispetinde, mahviyet içinde ve “kahr u lütfu bir bilme” çizgisinde değilsen, her hamlende benliğin kızıl pençesiyle kıstırılacağını düşün ve ürper!

* * *

Zinhâr! Bana, ettiğin hizmetlerin büyüklüğünden, boy boy fedakârlıklarından bahisler açma! Ortaya koyduğun eserlerini mîrî malı gibi, arkadaşlarının gayretine terettüp etmiş ilâhî bir lütuf olarak görebiliyor; hizmette ön saflarda, ücrette gerilerin gerisinde bulunabiliyorsan, rica ederim, işte bana onu naklet!! Naklet ki, şeker-şerbet olan dilin gönlümü âbâd kılsın.

* * *

“İlmim, izzetim, onurum” deyip, nefis türküleriyle düşmanlarını memnun, dostlarını da dilgîr etme! Varsa meziyetin, bırak öbür âlem için sümbül versin, başak bağlasın! Varsa hayatının destanları, meleklerin ebedî nağmeleri olarak kalıp gitsin.

## Döneklik ve Sebat

Hakikatı bulma ve ona gönül verme ne kadar ehemmiyetli ise, bulduktan sonra vefalı olup, o yolda sebat göstermek de o kadar önemli ve üzerinde titizlikle durulmaya değer bir husustur. Vâkıa, ruhunda hakikatin aydınlığına ermiş birisinin kolay kolay yol ve yön değiştireceği de düşünülmez ya..! Sabah-akşam durmadan mihrap değiştirenlere gelince bunlar, hakikati bulamamış bir kısım tali'sizler veya onun kıymetini kavrayamamış idraksizlerdir.

* * *

Gönüllerini hakikat ummanına sahil yapmış bahtiyarlar, doyma bilmeyen bir arzu ve iştiyakla, o deryadan gelen dalgaları bağırlarında eritir ve "Daha var mı?" diye ün ederler. Bunlar, aramayı bitirmiş, mihrabını bulmuş ve ruhta oturaklaşmış kimselerdir. Devamlı dalgalanıp duranlara gelince; onlar, ya arama usûlünü bilmeyen bir düzine görgüsüz, ya da arama ile bulmayı birbirine karıştıran muhakemesizlerdir. Sadece arayanlar bulur; bulanlar, yerinde kalır; bulduğunu zanneden sergerdanlar ise, bütün hayat boyu hep aynı yerde döner dururlar.

* * *

Yerinde durup mevziini koruma, düşmanını altetme ve hedefe varmanın en birinci vesilesidir. Cepheyi terkedip ayrılanlar ise, yerlerinden ayrıldıkları andan itibaren kaybetme yoluna girmiş sayılırlar.

* * *

Her cephe firarîsi, evvelâ kendi vicdanında, sonra tarih ve gelecek nesiller karşısında kendini mahkûm etmiş, dolayısıyla da maksadının aksiyle tokat yemiş sayılır. Her yüce davada, yerinde sebat edip cepheyi koruma, bir yiğitlik nişânesidir. Esintilere göre yüzüp-gezen nefsin azat kabul etmez kulları, bunu anlamasalar, anlamak istemeseler de, insan olan insan, hakikati bir kere anlayıp idrak ettikten sonra, menfaatler onun ayağına zincir vuramaz; korku, yolunu kesip onu engelleyemez; şehvet, onun önünü alamaz. O, havada uçar gibi aşar gider bunların hepsini.

* * *

Bir hizmette, durmadan düşünce ve yer değiştirenler, kendilerine karşı itimat ve güven duygusunu sarstıkları gibi, dava arkadaşları adına da hep ümit kırıcı olmuşlardır. Nasıl ki, aşk u şevk içinde yürüyen bir cemaatten bir şahsın kayıp sıradan çıkması, birliğin hareket ritmini bozarak onda karışıklığa sebebiyet

verir, öyle de, birbirine kenetlenmiş bir mefkûre kadrosundan bazılarının kopup gitmesi, dostları sarsıntı, bedbînlik ve inkisara, düşmanları da sevince gark eder.

* * *

Sık sık ahd ü peymânını bozarak kararsızlığa düşenler, gün gelir, kendilerine karşı da güven hissini kaybederek, yavaş yavaş başkalarının tesirine girerler. Zamanla bütün bütün şahsiyetlerini de yitiren bu meflûç ruhlar, artık hem kendilerine, hem de içinde bulundukları cemiyete zararlı birer unsur hâline gelirler.

* * *

Bugün bir kısım küçük hesaplar altında kalıp ezilenler ve makam, mansıp, şöhret, şehvet gibi şeylere takılıp kalanlar, menfaatlerin gökkuşağı gibi ufkumuzu saracağı, korku ve endişelerin iradelerimize kement salacağı günlerde bilmem ki ne yapacaklar..?

* * *

Beşer tarihi, kalelerin, şehirlerin, binlerce levent ve serdengeçtinin kan-ter içinde mücadelesi ile elde edildiğini, çok defa da, bir hain ve bir nâmerdin kalleşçe davranışlarıyla ebediyen kaybedildiğini gösteren vak'alarla doludur. Bunların sadece bir millete ait olanı bile, kâmuslara sığmayacak kadar çoktur...

* * *

Ah, kâtil şöhret, imansız şehvet, nâmert tamahkârlık!.. Nice ruhlar, semtinize bir kere uğramakla sararıp soldu. Nice gönüller, sizin ikliminizde hazan vurmuş gibi yaprak yaprak dökülüp gitti. Ve nice servi kametler, sizin şûh kahkahanızla mâbetten ayrılıp, meyhaneye düştü. Evet, atmosferinize uğrayan yiğitler kılıbıklaştı, sünepeleşti; civanlar da civarınızda pîr olup gitti!..

## İnanan Bir Kere Aldanır

Her yüce ideal ve yüksek mefkûre, sistemli düşünce ve sıhhatli bir plânda varlığa erer, taraftar bulur ve günde birkaç defa müntesiplerinin tali'ine tebessüm eden bir mihrap hâline gelir. Bu destek ve kaideyi bulamayan dava ve düşünceler ise, daha doğmadan, ölür giderler.

* * *

Varlığı-yokluğu, derlenip toparlanması ve dağılıp gitmesi bize ait olmayan mesnetlere, kuvvetlere ve dönüp duran yelpazelere ne bir hüküm, ne de bir dava kat'iyen bina edilmemelidir. İdeallerinin gerçekleşmesini bunlara bağlayanlar hep aldanmış; geleceği bunların üzerine kuranlar, yapıp ortaya koydukları şeylerin enkazı altında ezilip gitmişlerdir.

* * *

Bir davada mefkûrenin ulviyeti, düşünce ve plânın sağlamlığı, o davayı temsil eden fertlerin yürekten ve ihlâslı olması, çok ehemmiyetli unsurlardır. Ne var ki, yapımı tasarlanan herhangi bir iş için sebeplerin seçimi ve beklenen neticeye göre işlerliği de, aynı derecede mühimdir. Neticeye götüreceği denenmemiş ve bir yüce divandan teyit görmemiş sebeplerle yola çıkanlar, kendilerine bel bağlayanları yanıltarak inkisara uğrattıkları gibi kendilerine de yazık etmiş olurlar.

* * *

Hak, yine hakka istinat ettirilmeli ve en doğru yollarla araştırılmalıdır. Onu, hak düşüncesinin bilinmediği iklimlerde araştırmak bir gaflet, bâtıl sebeplerin karanlık atmosferinde takip etmek ise, bir aldanmışlıktır.

* * *

Menfî düşünce ve menfî mekanizmalar üzerine müspet şeyler bina edilemez. Müspetin menfîler arasındaki yeri, tıpkı dönen kapıların boşlukları arasında yürümek gibi olmalıdır. Yürüme durmamalı, geçip gidilmeli ve kat'iyen müsademe edilmemelidir.

* * *

Bâki hakikatler, geçici ve değişken şeylere bağlanamaz. Yüzüp gezen bir adaya en hayatî tesislerin kurulması ne ise, idare ve dümeni değişik güçlerin elinde olan sistemlere bağlı kalarak hizmet etmek de aynı şeydir.

## Zıtlıklar

Duygu ve düşüncede saflaşıp özüne ermeyi, insanî melekelerini geliştirip rabbanîleşmeyi düşünüyorsun; cismanî zevklerden sıyrılıp, behîmî arzulara başkaldırmadan nasıl olacak ki..!?

* * *

Gönül hayatında "tevhid"e ulaşmayı ve ruhanî zevklere gömülüp gitmeyi arzuluyorsun; içinde binbir kötü duygu kol gezerken ve sen, her dönemeçte bedenî hazlarına "evet" derken nasıl olacak ki..!?

* * *

Kanatlanıp pervâz etmeyi, yükselip gökler ötesi âlemlere varmayı hayal ediyorsun; bir çocuk gibi, şu dünyanın çamur ve balçığına bağlı kaldıktan sonra nasıl olacak ki..!?

* * *

Ufkunda hep yeni şafakların sökün edip tüllenmesini bekliyorsun; yüce ideallerle gönlünü donatmadan, kükreyip eski yerini almadan ve bir çığlık olup, dünyanın bağrında inlemeden nasıl olacak ki..!?

* * *

Asırlardan beri üst üste yığılmış problemlere çözüm getirmek istiyorsun; azim deyip, ümit deyip o yolda yıllarca, asırlarca beklemeye kararlı olmadıktan sonra nasıl olacak ki..!?

* * *

Vatanın yükselmesinden, insanımızın mutluluğundan söz ediyorsun; mektep, kışla, tekye (ruhu) üçlüsüyle nesilleri kanatlandırıp, bütün şeytan üçgenlerinin üstüne yürümedikten sonra nasıl olacak ki..!?

* * *

Gönlünce varlığa ermeyi ve duygu dünyan itibarıyla hayattan kâm almayı özlüyorsun; gün batıncaya kadar orucunu bozmadan bu bezmi devam ettirmezsen, nasıl olacak ki..!?

* * *

Dünya devletlerinin, bel kırıp boyun bükerek emrine âmâde olmasını diliyorsun; kendine gelip miskinliği üzerinden atmadan, şahlanıp bir Fatih ve Yavuz kesilmeden nasıl olacak ki..!?

* * *

Hep gözlerde ve gönüllerde olmayı, alkışlanıp göklere çıkarılmayı umuyor ve bekliyorsun; her gün elli defa ahd ü peymânını bozduktan sonra nasıl olacak ki..!?

* * *

Kendini eksiksiz ve kusursuz görüyor ve herkesin de bunu böyle bilmesini istiyorsun; her gün sırtında bin günahla cemiyet içindeki hâlin ve davranışlarındaki bu tutarsızlığınla nasıl olacak ki..!?

## Hizmet Düşüncesi

İnsanımıza hizmeti hedef almadan yaşanan bir hayatın, içinde binbir ihtirasın kol gezdiği vahşilerin hayatından farkı ne?

* * *

Doğruluk ve hak istikametindeki her hareketi alkışlamak, hakka karşı saygılı olmanın ifadesidir. Hakkı sadece kendi meslek ve meşreplerine münhasır görenler, inanın, çok geçmeden kendi kendileriyle yapayalnız kalacakları gibi, hak telakkisinde de hep değişip duracak ve kat'iyen istikrara ulaşamayacaklardır.

## Her Seviyedeki Temsilci

Her kademedeki temsilci için doğruluk, emniyet, vazife şuuru, emsaline nispeten üstün idrak, geleceği bugünle beraber görüp sezebilme vasfı ve her şeye rağmen iffetli yaşamak şarttır. Bir idareci için bu vasıflardan birini kaybetmek ciddî bir eksiklik ve temsil edilenler adına da bir bahtsızlıktır.

## İç - Dış Bütünlüğü

Dünyayı düzeltmeye kalkanlar, önce kendilerini düzeltmelidirler. Evet, önce içlerini kinden, nefretten, kıskançlıktan, dışlarını da her türlü uygunsuz davranışlardan temiz tutmalıdırlar ki, çevrelerine misal teşkil edebilsinler. Kendi içini kontrol edememiş, nefsiyle savaşamamış, duygu âlemini fethedememiş kimselerin etrafa sunacakları mesajlar, ne kadar parlak olursa olsun, ruhlarda heyecan uyaramayacak, uyarsa da, sürekli tesir bırakamayacaktır.

## İdeal Ruh

İnsanları aydınlatma yolunda koşanlar, hep onların saadetleri için çırpınıp duranlar, hayatın çeşitli uçurumlarında onlara el uzatanlar, kendilerini idrak etmiş öyle yüce ruhlardır ki; bunlar, içinde yaşadıkları cemiyetin koruyucu melekleri gibi, toplumu saran musibetlerle pençeleşir, fırtınaları göğüsler,

yangınların üzerine yürür ve muhtemel sarsıntılar karşısında daima tetikte bekler dururlar.

* * *

Meslek tercihinde, o mesleğin irşada elverişli olup olmamasını birinci derecede ölçü kabul etme, hakikate saygılı kalma ve kadirşinaslık ifadesidir. Çevrenin değişik cazibedâr şeylere çağrısı karşısında sarsılmadan bu yolda yürüyenler, geleceğin tali'li mimarları olacaklardır.

## Yüksek İradeler

Yüksek irade ve yüksek karakterler, ellibin defa kazanlarda kaynatılıp, defalarca değişik kalıplara sokulsalar da, yine benliklerinden bir şey kaybetmeyecek ve özlerini koruyacaklardır. Ya, günde birkaç defa düşünce ve yol değiştiren iradesiz yaratıklara ne demeli.?

## Garipler

Garip, yurdundan-yuvasından uzak kalan, dostundan-ahbabından ayrı düşen değildir. O, yaşadığı dünya içinde bulunduğu toplum itibarıyla hâlinden, yolundan anlaşılmayan; yüksek idealleri, ötelere ait düşünceleri, başkaları uğruna şahsî zevklerinden fedakârlığı ve fevkalâde himmet ve azmiyle, menfaat ve çıkar gruplarıyla sık sık zıtlaşıp çakışan, çevresi tarafından yadırganıp irdelenen ve her davranışıyla garipsenen insandır.

## Millet Yolu

Yolumuz, millet ve memleket hesabına, her hayırlı iş ve her teşebbüsü alkışlama ve ona hizmet veren kutlular ordusuna arka çıkma yoludur. Tekfir ve tadlile mukabele etmeyecek, tel'in ve bedduaya "âmin" demeyeceğiz..!

## İttifak Düşüncesi

Herkes kendi cephesi adına teslimiyet istiyor, silm istemiyor. Halbuki Allah (celle celâluhu) *"Topluca silme girin."* diyor.

* * *

Gelin, ittifak edemiyorsak da, hiç olmazsa ihtilafa düşmeyelim veya aramızdaki meseleleri, farklılıkları büyütmeyelim.

* * *

Cemaate Allah'ın bir hususî lütfu vardır ki, onu bütün gayretlerine rağmen ferd-i ferîdler dahi elde edemezler.

## Önce Plân

Herhangi bir iş ve teşebbüsü plânlarken, neticeye götürücü sebeplerin yanında ihtimalî engeller de bir bir gözden geçirilmelidir ki, daha sonra zuhur edecek aksiliklerle ne kader tenkit edilsin, ne de bizlere güvenenlerin itimadı sarsılsın.

## Plân

Bir atölye, bir fabrika iyi bir plân, sağlam bir fizibilite üzerine kurulduğunda, devamlılık ve istikbal vaadetmesine karşılık, temelinde sağlam bir düşünce, esaslı bir hesap bulunmadığı zaman fiyasko ile neticelenmesi mukadderdir. Ya bütün bir millete ait işler; devlet idaresi ve insan gibi her yanı ayrı bir bilmece olan bir anlaşılmaz varlığın insanlığa yükseltilmesi..!

## Netice ve Encâm

Başlangıçtaki gürültü ve çalım değil, neticedeki salkım önemlidir.

* * *

Encâmı düşünülmeden karar verilen işlerin akıbeti çok defa nedametle noktalanır.

* * *

Tilkilere kümes bekçiliği yaptırılmaz!

* * *

Yarın sana tuz-biber yutturulmasına vesile olacak bugünkü bal ve kaymak, zehirden daha acıdır.

* * *

Encâm itibarıyla sevinme, tam sevinmedir.

* * *

Zararlı zannedilen çok şey netice itibarıyla yararlı, yararlı zannedilenler de zararlı olabilir.

* * *

Sıkışmanın en son noktası, boşalıp-rahatlamanın başlangıcıdır.

## Dava Adamı

Hak erlerinin ille de postnişin olmaları şart değildir.

* * *

Dava adamı, ne muzafferiyetinde, ne de mağlubiyetinde tavrını değiştirmez.

* * *

İbn Erkam evlerinde yetişmeden, yani sabırla pişip olgunlaşmadan her beklenti ham hayaldir.

## Vesile - Gaye

Hak olan maksuda, bâtıl vesilelerle varılmaz. Kullanılacak vesileler de mutlaka hak olmalıdır.

## Bâtıl Vesile

Yalan ve mübalâğaya bina edilen sistemler, çok uzun ömürlü olsalar da, er-geç kurucularının başlarına yıkılır giderler de, esefli birer rüya ve hasretli birer hayal olurlar.

## Rahata Düşkünlük

Her yüce dava ve hakikat, temsilcilerinin kararlılığı, sadakati ve onu muhafaza hususunda göstereceklerı gayretle devamlılık kazanır ve âlemşümul bir hüviyete ulaşır. Aksine böyle bir dava, düşmanlarının sık sık saldırı ve tecavüzlerine karşılık, idrakli, sadık, vefalı dostlardan mahrum ise, er-geç yıkılmaya ve hafizalardan silinip gitmeye mahkûmdur.

* * *

Akıcılığını kaybedip hareketsiz kalan sular kokuşup bozulduğu gibi, kendini rehavete terkeden tembel kimselerin de çürüyüp zayi olması muhakkaktır. İnsanda rahat etme arzusu, ilk ölüm alarmı ve işaretidir. Ancak bir fert, hissiyatıyla felç olmuşsa, ne bu alarmı duyar, ne de bu işaretten bir şey anlar. Tabiî, dostların ikaz ve uyarılarından da...

* * *

Tembellik ve tenperverlik, her türlü zillet ve mahrumiyetin en başta gelen

sebeplerindendir. Kendini rahat ve rehavetin kucağına salıveren ölü ruhların, bir gün zarurî ihtiyaçlarının dahi, başkaları tarafından karşılanmasını bekleme gibi bir zillete dûçâr olacaklarında şüphe yoktur.

* * *

Bu rahat ve rehavete düşkünlüğe aşırı haneperestlik de eklenince, artık mücahede hattının terkedilmesi ve ferdin ruhen ölmesi mukadderdir. Bir de, bu gerisin geriye gidiş sezilemiyor ve durum, sırta geçirilen erkeklik urbasıyla değerlendiriliyorsa, o hepten bir fezâat ve felâkettir.

* * *

Mücadele aşkı ve "serhat tutkusu" sayesinde, küçük bir aşiretten koca bir imparatorluk doğmuştur. Bir gün gelip de, bu aşk ve arzunun yerini harem sevdası alınca, koskoca bir millet yerle bir olmuştur.

* * *

Harem aşkı ve haneperestlikle nöbet yerini terkedenler, çok defa maksatlarının aksiyle tokat yemiş, sıcak yuvalarından ve cıvıl cıvıl çocuklarından da olmuşlardır. Savaşması gerektiği yerde erkekçe savaşmasını bilemeyen Endülüslü bir kumandana, anasının itap dolu şu sözü ne kadar mânidardır: "Cephede erkek gibi dövüşmedin, bari otur, avratlar gibi ağla!!"

* * *

İnsanın değişikliğe uğrayıp çürümesi, âheste âheste ve fevkalâde sessizce cereyan eder. Hatta bazen, küçük bir gaflet, kafileden az bir ayrılış, zayi olup gitmeye sebebiyet verebilir. Ne var ki, böyleleri, kendilerini hep aynı çizgide ve mevzilerinde gördüklerinden, çok defa minare gibi bir zirveden kuyunun dibine düştüklerinin farkına bile varamazlar!

* * *

Mücahede hattını terkedenler, her firarî ve cephe kaçkınında bulunması tabiî olan suçluluk ruh hâletiyle, kendilerini müdafaa ve hizmet veren arkadaşlarını tenkit düşüncesi içine girdiklerinden artık böyle bir sapmışlıktan kurtulup, yeniden kendilerine has çizgiye gelmeleri imkânsız gibidir. Âdem Nebi (aleyhisselâm) sürçtüğü zaman, kusurunu itiraf sayesinde, sıçrayıp bir hamlede yerini almasına karşılık, İblis o büyük yanlışlığına rağmen, nefsini müdafaaya kalkıştığından ebedî hüsrana uğramıştı...

* * *

Azim, irade ve şuurlarıyla felce uğramış kimselerin bazen, etraflarındaki insanların cesaret ve kuvve-i mâneviyeleri üzerinde de büyük tesirleri görülür. Hatta böyle bir iradesizin göstereceği küçük bir tereddüt, az bir çekinmenin, yüz ferdin hakikî ölümleri kadar sarsıntı ve ümitsizliğe sebebiyet verdiği çok görülmüştür. Böyle bir hâl ise, sadece, millet ve vatan düşmanlarını yüreklendirip cesaretlendirmeye ve iştihalarını kamçılayıp üzerimize saldırtmaya yarar.

* * *

Dünyanın cazibedâr güzellikleri, mal ve evlât birer fitne, birer imtihandır. Bu imtihanın en başarılı talebeleri de, sabah-akşam gönül verdikleri hakikate bağlılık "ahd u peymânında" bulunan, azimli, iradeli, kararlı tali'lilerdir.

## Makam Düşkünlüğü

İnsanda pek çok iyi şeylerin özü ve çekirdekleri bulunduğu gibi, bazı maslahatlar için kötü şeylerin esasları da onda mevcuttur. Meselâ, hasbîlik, samimiyet, diğergâmlık, istiğna gibi güzel huyların yanında, çok kimsede, makam sevgisi, mansıp düşüncesi, görünme arzusu nev'inden kalbi öldüren ve ruhu felç eden kötü hasletler de bulunur. Bu itibarla, insanlarla münasebetlerimizde, onların bu tabiî tarafları da nazarı itibara alınarak alâka kurulmalıdır ki, hayal kırıklığına uğramayalım.

* * *

Hemen her insanda az-çok bulunması tabiî olan makam arzusu, şöhret hissi ve mansıp düşüncesi, eğer meşru şekilde tatmin edilmezse, kendilerini bu arzu, bu his ve bu düşünceden kurtaramayanlar, hem kendilerine, hem de içinde yaşadıkları topluma çok zararlı olabilirler. Tıpkı, doyma noktasına ulaşmış bir nesnedeki boşalma temayülüne karşı koymanın, depresyona, tahribe, aritmiye sebebiyet vermesi gibi; ruhunda şan ve şöhrete yenilmiş derbeder gönüllerin de bu içten arzuları uygun bir yola kanalize edilmezse, kendi dünyamız hesabına tahribat kaçınılmaz olur.

* * *

Böyle ham ruhların, nefislerini tatmin yolundaki nisbî şer sayılan her hareket ve faaliyetleri, bir ölçüde ruhun darbelenmesi sayılsa da, netice itibarıyla bir

kısım şerlerin önlenmesine ve nisbî güzelliklere vesile olması bakımından “ehven-i şer”, hatta dolaylı olarak bir hayır da sayılabilir. Evet, gırtlağına “hakk-ı temettu” arayan bir ses sanatkârı, fuhşa ait şarkılarıyla etrafımıza sis ve duman püskürteceğine, ilâhî bir nağme, canlı bir kaside ve mevlitten bir bahisle boşalması daha az zararlı, hatta bazıları için hayırlı dahi sayılabilir.

* * *

Samimiyet ve ihlâs, yapılan bir işin ruhu ve o işi yapanın da vasfıdır. Buna göre, yapılan herhangi bir amelin Yaradan’ın nezdinde makbul olması, o amelin yürekten ve karşılık beklememe niyetiyle yapılmasına, yapanın kalbine de Hak rızasından gayrı bir şeyin girmemesine bağlıdır. Ne var ki, her ferdin bu ölçüde hizmete muvaffak olabilmesi oldukça zordur. Binaenaleyh, böylelerinde şer veya hayrın hâkim olmasına göre kanaat yürütülmelidir. Evet, öyle işler vardır ki, gösteriş ve âlâyiş tarafı ağır basmakla beraber, ideallerimize, mukaddes düşüncelerimize ve insanımıza mutlak surette zararlı olduğu iddia edilemez. Bunlar, yaptıkları işlere şahsî arzu ve isteklerini karıştırabilir, Hakk’ın rızasını her zaman düşünemeyebilir, yaptıkları yanlışlıklar karşısında iki büklüm olup âh u enîn etmesini bilemeyebilirler; ama, inançlarında ve istikametlerinde Hakk’ın yanında olmadıklarını söylemek de kat’iyen doğru değildir.

* * *

Bütün bunlarla beraber, bir heyet içinde hizmet veren fertlerden her biri bizzat ve müstakillen vazife gördüğü sahayı temsile kalkışır, ona bakarak başkaları da kendi sahalarında görünme arzusuna kapılırlarsa, toplum disiplini bozulur, her şey alt üst olur ve süratle anarşiye gidilir. Daha sonra ise, şahısların bencillikleri hesabına cemiyetin her kesiminde münferit hareketlere yol açılır; derken ayak başa, baş da ayağa karışarak, merkezî otorite bütün bütün yıkılır gider.

* * *

Bir hükümet içindeki muvaffak simalar, bir devlet bünyesindeki aktif unsurlar, bir müessese içindeki fatih ve dinamik ruhlar, şahsî kabiliyet ve muvaffakiyetlerine göre arslan payı talep ettikleri takdirde, o hükümet felç olur, o devlet yıkılır, o müessese de, yüz ağzı bulunan bir ucûbeye döner. Hükümet kendi disipliniyle, devlet kendi esâsât ve prensipleriyle, bir ordu da itaat ve inkıyadı, emir ve kumanda esasına saygısıyla vardır. Bunun aksini iddiaya

kalkışmak, dünden bugüne varlığımızın teminatı olan bu hayatî unsurları görmezlikten gelmek demektir.

* * *

Keşke gönüller, Yüce Yaratıcı'nın verdiğine ve vereceğine kanaat ederek, her bucakta O'nun hoşnutluğunu arayabilselerdi! Ama öyle anlaşılıyor ki, ellerindeki fenerin sönük ışınlarına kanaat ederek, güneşin aydınlatıcı tayflarına sırtını dönen bir kısım bencil gönüller, daha bir süre miyop bakışlarını düzeltemeyecek ve aydınlık kapıyı bulamayacaklar!..

## Yitirilen Gerilim

Her muvaffakiyet, bir önceki çile, gerilim ve hamlenin neticesi, bir bakıma ikinci bir muvaffakiyetin de sebep ve başlangıcıdır. Elverir ki, neticeye ulaşan kimseler, zafer sarhoşluğuyla kendilerini rahat ve rehavete terk etmiş olmasınlar!

## Ölçü Bozukluğu

Dünden bugüne bütün fenalar ve fenalıklar, onların daha kötüsü nazara verilerek millete kabul ettirildi. Hatta, "ehven-i şer" diye alkışlattırıldı. Tıpkı "Dinsizi görünce, imansıza rahmet okuma" atasözünde olduğu gibi... Bu hain fikir hangi mel'un sistemden kaynaklanırsa kaynaklansın, inançlarımız, tarihî düşüncemiz, örf ve âdetlerimiz adına böyle bir izafîliği mutlak bir gerçekmiş gibi kabullenip ölçü hâline getirmek, sonu gelmeyen bir soysuzlaşma ve yozlaşmaya "evet" demekten başka bir şey değildir.

## İfrat ve Tefrit

Her düşüncede ifrat ve tefrit olabilir. Her ikisi de öldürücü zehir hükmündedir. Evet, saffet ve sadelik derken, her şeyi kılık ve kıyafet derbederliğinde, eski bir post, kırık bir çömlek, örümcekli bir yuvada arayanlar yanıldıkları gibi, onu başa geçirilen bir Frenk külahında ve dekolte bir tayyörde arayanlar da yanılmışlardır.

## Bedevîce Tasavvur

Tasavvurlar, bir yüce ideal istikametinde sıralanır ve hayaller akıldan destek görürse, insan, aydınlık düşüncelere ve peşi peşine muvaffakiyetlere ulaşabilir. Aksine, bedevîce tahayyüllerin, ne ilmî hamlelere, ne de gerçeği bulmaya

hiçbir yararı yoktur.

## Bencillik Girdabı

İnsana bahşedilen benlik emaneti, en büyük gerçeği tanıyıp bulma yolunda ona verilmiş mukaddes bir armağandır; vazife biter bitmez de taşa çalınıp kırılması gerekli olan bir armağan. Böyle yapılmadığı takdirde o, kabarır, şişer ve sahibini yutacak bir ifrit hâline gelir. Fert, onunla Yüce Yaratıcı'yı, O'nun kudretinin, ilminin, iradesinin sonsuzluğunu; eksiklik ve kusurların O'nun semtine sokulamayacağını idrak edecek, sonra da sinesinde tutuşturduğu mârifet ve muhabbet ateşiyle benliğini eritip bitirecek; sadece Yüce Yaratıcı'nın varlığıyla bakıp görecek, O'nunla düşünüp O'nunla bilecek ve sadece O'nunla soluklanacaktır.

* * *

Hep bencil olarak kalıp gitme, Hakk'ı görüp bilememenin, sonsuzluk yolunda mesafe alamamanın ve gözleri bağlı, aynı yerde dönüp durmanın ifadesidir. Devamlı benlik hesabına düşünenler, benlikle oturup kalkanlar ve aradıklarını "ego"nun karanlık atmosferinde arayanlar, yıllarca dere-tepe demeden aşıp gitseler de, bir çuvaldız boyu yol alamazlar.

* * *

Yapılan işler, işlerin en ağırı, en yorucusu dahi olsa, benlik hesabına yapıldığı takdirde kat'iyen fazilet vaadetmez ve ilâhî dergâhta kabul göremez. Kendini aşamamış, benliğine bıçak çalıp parçalayamamış, basireti bağlı kimselerin ötelere doğru her hamlesi bir avunma ve aldatmaca, her fedakârlığı da bir akılsızlıktır.

* * *

Bencillik, şeytanî bir sıfat olduğundan, ona kapılanları, şeytanın akıbetine uğratacağından şüphe edilmemelidir. Şeytanın mazeret ve müdafaaları bile, güm güm birer benlik melodisidir. Âdem Nebi (aleyhisselâm), ufkunun karardığı bir anda, gözyaşlarından yepyeni bulutlar meydana getirerek onunla gönül ateşini, hasret ateşini söndürmeye çalışmasına karşılık; İblis, her kelimesi gurur ve inat, her ifadesi küstahlık sayılan mazeretler sayıp döküyordu...

* * *

Benliğin ilimden kaynaklananı, servet ve iktidarla ortaya çıkanı, zekâ ile, cemal ile şişip büyüyeni ve daha birçok çeşidi vardır... Bu sıfatlardan hiçbiri, insanın zatî malı olmadığından, bu husustaki her iddia, hakikî Mal Sahibi'nin gazabına bir vesile ve davetiye sayılmış ve bu mağrur ruhların helâkiyle neticelenmiştir.

* * *

Ferdin şahsî dünyasını tesir altına alan "ego", bir cemaat benliğiyle de omuz-omuza verince, bütün bütün devleşir ve mütecaviz bir ifrit hâline gelir. Artık böyle azgınlaşmış bir ruhun elinde en hayırlı şeyler dahi simsiyah bir bulut kesilir ve etrafa gülle, bomba yağdırmaya başlar. Evet, böylelerinin elinde ilim, bir yalancı ışık; servet, çalım ve cakaya vesile; gönül, bir çıyan yatağı; cemal, çevreye ekşilik saçan bir gam sayfası; zekâ, başkalarını hafife alan uğursuz bir şaklaban hâlini alır.

* * *

Öteden beri maddeci felsefe, benliği; peygamberlik de, hakkı ve mahviyeti temsil etmiştir. Evvelkilerin yolunda şüpheler, tereddütler, aldatmalar, şiddet ve hiddetler; aysberglerin birbiriyle çarpışmaları gibi korkunç müsademelerle dağılıp parçalanmalarına karşılık; ikincilerin yolunda aydınlıklar, gönül inşirahları, birbirinin imdadına koşmalar ve birbirini desteklemeler vardır.

* * *

Her fırsatta kendini etrafa anlatma ruh hâleti, o kimsede bir eksiklik ve aşağılık duygusunun ifadesidir. Böyleleri, iyi bir ruh terbiyesiyle varlıklarını gerçek Mal Sahibi'ne feda edecekleri güne kadar da bu durum sürer gider. Bunların her işi bir çalım, her ifadeleri gürül-gürül benlik, her mahviyet tavrı ve tevazuları da ya bir riya ya da kendilerini başkalarına anlattırabilme yatırımıdır. Bin nefrîn hak bilmez bencillere!

* * *

Bencilin hakikî dostu olmadığı gibi, vicdanî huzuru da yoktur.

## Mecmua Hakkında Bir Başka Mülâhaza

Elinizdeki bu dergi (Sızıntı) ile hizmet edenler, yaptıkları vazifeyi onun tirajıyla sınırlı görürlerse aldanmış olurlar. Zira o, muhteva zenginliği, tertip-tanzim güzelliği ve ilimleri ele alıştaki yenilikleri itibarıyla, kendisini misal

olarak kabul eden bütün mecmuaların ruhuna girip onlarla yaşadığından, bütününün sayısına denk tirajı olduğu söylenebilir.

## Sonsuzluk Yolunda

Yüce Yaratıcı ki, varlığı varlığımızın sebebi, ululuğu kâinatları ihata etmiş; ışığı her şeyde nümâyândır. Gökler ve yer O'nun nurunun akislerinden birer parıltı, varlık bütünüyle, O'nun kulağı küpeli kölesidir. O, gönlü hakikate ermiş olgun ruhların ebedî mihrabı, O, duygularıyla kanatlanmış âriflerin duyup bildikleri tek varlık ve O, biricik kıble... O'nu bırakıp başkasına koşmak bir divanelik; O'ndan başkasına dert yanıp içini dökmek bir aldanmışlıktır. O'nun kapısından ayrılanlar ebedî hüsrana uğrar ve yolda kalırlar; O'nun ışığıyla aydınlanmayan gönüller serap kovalar ve beyhude yorulurlar. Bir baştan bir başa kâinatlar O'nun ışığıyla aydınlığa kavuşur ve bir kitap hâline gelir. Zaman, O'nun yolundaki sihirli soluklarla itibarîlikten çıkıp, bir mânâ ve kıymet kazanır...

Eşyayı var edip düzene koyan ve bin bir dille konuşturan O'dur. O var etmeseydi, hiçbir şey kendi kendine meydana gelemez; O düzene koymasaydı, hiçbir şey nizam bilemezdi. O'nun inayetiyle kâinatlar bir insan, nizam da bir lisan hâline geldi. Her şey O'nu mırıldanıyor ve O'nun güzellikleriyle sermest!.. Varlık O'na ayna olmayacaksa, paslı demirden farkı ne? İnsan O'nu anlatmayacaksa ona insan denir mi? Ah, karanlık ruhlar; vicdanın feryadını duymayan sağırlar! Daha ne zamana kadar oyuncaklarla teselli olup gerçeğe gözlerinizi kapayacaksınız!..

İnsanoğlu, çepeçevre madde ile sarılı bir dünyada varlığa erdiği için, ilk defa "duyu organları" ile tespit ettiği şeylere inanır; sonra da bunların ifade ettiği mânâlarla, benliğinin boynuna dolanmış tasmayı kırarak, vicdanındaki hakikati görmeye çalışır. Ne var ki, bazen bu ince zincire takılıp kalanlar ve hayatlarının sonuna kadar, bir adım bile ilerlemeye muvaffak olamayanlar da az değildir. Onun içindir ki, etrafımızı saran eşya, her ele alınışında bir kitap gibi okunmalı ve bir koro gibi dinlenmelidir. Okunup dinlenirken de, kitabı yazandan, senfoniyi idare edenden gaflet edilmemelidir. Aksine, vicdanında hakikatin soluklarını duymadan, kâinatı didik didik eden ve delillerde boğulan budala, hiçbir zaman O'nu bulamayacağı, huzuruna eremeyeceği gibi; O'nun beyan ve kitabıyla göz ve kulağındaki perdeleri delip, vicdanındaki hakikate yükselemeyen tali'siz ruhlar da, O'nu tanıyamayacaklardır.

Ey varlığıyla varlığımızı ışıklandıran, gözlerimize nurlar serpip, bizleri nefsanî karanlıklardan kurtaran Rahmeti Sonsuz! Eğer Senin, kâinatları aydınlatan bu ezelî ışığın olmasaydı, bizler, hiçbir şeyi doğru göremez ve hiçbir isabetli hükme varamazdık. Biz hepimiz, Senin inayetinle varlığa erdik –inayetin başımıza taç olsun!– Senin bildirdiklerinle gerçeği öğrendik! Eğer lütfedip de varlığını ruhlarımıza duyurmasaydın, nereden Seni bilecek, nereden itminana erecektik..?

Her varlığı bir dil ve bu diller arasında insanı bir bülbül yapan Sensin –Seni anlatanlar eksik olmasın!– Evet, böyle yapıp da dört bir bucağa serpiştirdiğin âyetleri okutturdun ve vicdanlarımızdaki ebedî hakikati bizlere bir kere daha duyurdun! Bu sayede Var Eden'le varlık arasındaki münasebeti seziyor, kalbimizdeki mârifet fevvâreleriyle Sana yükseliyoruz. Ve yine bu sayede, nefsin karanlık labirentlerinden, hissiyatın girdaplaşan bilinmezliklerinden kurtuluyor ve korunmuş oluyoruz. Seni bilmekle bilginin özünü elde ettik ve eşyanın ruhuna işlediğin güzelliklere muttali olduk. Ve eğer şimdi her varlığın simasındaki hikmetleri seziyor, tabiattaki her seste, bir mûsıkî zemzemesi içinde en tatlı nağmeleri duyuyorsak bu, tamamen Sendendir –duyurana ruhlarımız feda olsun!–

Önümüze serdiğin muhteşem kitabında, eşsiz güzelliğine ait tablolar teşhir edip, gönüllerimizi coşturdun. Dilimizin bağını çözerek, Sana ait bu güzellikleri destanlaştırma pâyesiyle bizleri şereflendirdin. Menendi bulunmayan Cemalinin meşheri olan bu kâinat kitabını yüzlerce defa mütalâa etsek; defalarca varlığını mırıldanan nağmeleri dinlesek ve bu kitabı, bu nağmeleri tekrar tekrar Sana müştak seyircilerin nazarlarına arzetmek için kanatlansak, yine bu ışıklar iklimine doymayacak, yine Seni duymaya, Seni dinlemeye koşacak ve yolunun kara sevdalıları olarak, hep Seni mırıldanacağız.

Ey varlığının gizli güzelliklerine gönüllerimizi âşinâ kılan Sultan! Dünden bugüne Seni binlerce defa anlattılar; defalarca aşkına susamış gönüllere kâse kâse kevserler sundular. Yolunun tozu toprağı olmuş o pırıl pırıl ruhların cennetlerden esintiler misali nağmelerinin yanında, bu kesik ses, bu kırık rebap, bu beceriksiz elin de sözü mü olur?.. Ama, herkese söz hakkı bahşeden engin müsamahanı hicap bilmez yüzümüze sütre yaparak, dellâlların ve kapındaki Söz Eri'nin beliğ beyanları arasında "Bu da bizim kırık-dökük nağmemiz." diyor ve affina sığınıyoruz.

Mamafih, bu mevzuda gerçek söz, yine onlara aittir. Bunun böyle olduğunu

bir kere daha itiraf ederek, onların çağlayanlara denk beyanları içinde, yeniden Seni anlatmaya ve mârifetinin sonsuz okyanuslarına ulaşmaya çalışacağız.

Şu âna kadar, Seni anlatan bir kısım dellâlları dinledik; seslere kulak verip işaretleri kolladık. Şimdi de, kalbimize açılan menfezlerin her birini birer pencere kabul ederek, değişik işaret ve işaretçilerinle Seni her şeyden sormak, her yerde aramak ve değişik bir yolla Sana yükselmek istiyoruz.

Nurunla gözlerimizi aydınlatıp gönüllerimize derman ver! Yolda kalmışların imdadına koşan bu sadık kapı kullarına Zâtını bir kere daha anlatma imkânını bahşederek, yolunun azat kabul etmez kölelerini ebedî sevince erdir. Zâtına ululuk, onlara da dellâllık yaraşır...

## Dua

Dua, ruhun gıdasıdır, bu gıda ruha fâsılasız verilmelidir.

* * *

Dua, iradeyi kanatlandıran bir büyüdür; ona devam edenlerden başkası da, onun bu güçlü sırrını anlayamaz.

* * *

Dua, sebep ve vasıtaları aşarak, hem Allah'ın kudretine itimadı, hem de beşerî zaafı ilândır.

* * *

Duaya musallat en tehlikeli virüs, sebeplere tesir-i hakikî vermektir. Bu virüsü kapmış ruh, "ekstra" tedavi ister.

* * *

Şiddete karşı yapılan en güzel dua, rahat ve rehavet zamanında yapılan duadır.

* * *

Allah'ım, Sana ve dualara itimadımı artır; sebeplere riayeti de bir vazife şuuru olarak vicdanıma duyur!

* * *

Allah'ım, ne azabına dayanacak hâlim, ne de rahmetinden mahrum kalmaya mecalim var...

* * *

Allah'ım, vefasızlık edip Senden uzak kalsam da, hâlim, Sensiz edemeyeceğimi haykırmaktadır.. vefasızlığım itibarıyla değil, ihtiyacıma göre Senin lütfuna talibim...!

162001-20110510

1 70'li yıllarda yaşanan genel kargaşayı ve bu kargaşanın nasıl üstesinden gelinebileceğini konu edinen bu yazı, 1978'de yayınlanan ve ülke birliğinin nasıl sağlanabileceği konusunu ele alan "Sulh Çizgisi"ne önsöz olarak kaleme alınmıştır.